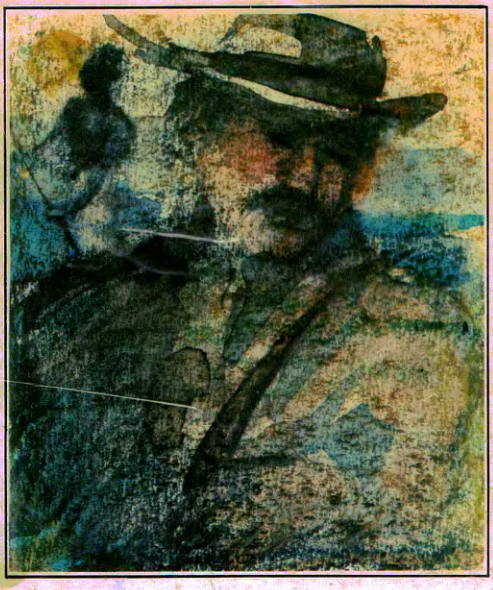
YABAN MUZU

Vasconcelos

CAN

Türkçesi
AYDIN EMEÇ

ÇAĞDAŞ KLASİKLER DİZİSİ

Bu Kitap 1984 yılında Özdem Kardeşler Basımevi'nde dizilip basıldı.

YABAN MUZU

José Mauro de Vasconcelos

ROMAN

Türkçesi :

AYDIN EMEÇ

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Ankara Caddesi 40, kat 2, Cağaloğlu, İstanbul
Telefon: 528 61 13

Özgün adı
Banana Brava
(1969)

(Bu kitabın ve bu çevirinin Türkiye'de yayın hakları
Can Yayınları'ndadır (1983)

YAZAR HAKKINDA

José Mauro de Vasconcelos Türk okurunun yakından tanıdığı ve en çok sevdiği yabancı yazarlardan biri artık. Türkçede yayımlanan ilk romanı *Şeker Portakalı*'nın küçük kahramanı Zeze'nin serüvenlerinin devamını anlatan *Güneşi Uyandıralım*'ın ve *Kayığım Rosinha*'nın gördüğü ilgi büyük oldu. Ama elinizdeki bu kitabın bir başka özelliği var. Vasconcelos'un 1942'de yazdığı ilk romanı bu.

Vasconcelos'un damarlarında Kızılderili ve Portekizli kanı vardır. Rio de Janeiro yakınlarındaki Bangu'da, 26 Şubat 1920 günü doğdu. Çocukluğunu, güneşin ve suyun bol olduğu Natal'de geçirdi. Dokuz yaşında yüzme öğrendi. Bugün bile, denize çok yakın olan Potengi'nin sularına atladığı, uzun mesafe yarışlarına hazırlandığı mutlu günleri zevkle anımsar. Sık sık denize de açılmıştır, ama Natal çevresinde köpekbalığı kaynadığı için kayıkla. Birçok yüzme yarışmasında birinci gelmiştir. Çocukken en çok sevdiği şeylerden biri de futbol oynamak ve ağaçlara tırmanmaktı.

On yaşından on beş yaşına kadar lisede okudu. O dönemde Graciliano Ramos, Paulos Setûbal ve José Lins do Rêgo gibi ünlü yazarlar ona edebiyatı sevdirdi.

Maksim Gorki gibi, birbiriyle ilgisi bulunmayan işlerde çalışmak onun «üniversiteleri» oldu. Bir tüysiklet boksörü çalıştırıp, karşılaşma başına yüz cruzeiro kazandı. Mazomba'daki bir çiftlikte tarım işçiliği yaptı, Rio yakınındaki kıyılarda balıkçılıkla uğraştı, bir ara kendini Pernambuco eyaletinde buldu. Kuzeyden güneye inip çıkması bir türlü son bulmadı.

Sonunda *sertao*'nun yolunu tuttu ve orada Kızılderililerle yaşadı.

Vasconcelos'da, eşine az rastlanan ve doğuştan gelme bir anlatıcılık yeteneği, akıl almaz bir bellek, gözkamaştırıcı bir yaratıcılık ve insanlar konusunda engin bir deneyim vardır. Yazar olmaya çalışmamış, yazar olmak zorunda kal-

mıştır. Romanları, bir yanardağın lavları gibi, dışına taşmıştır. Vasconcelos 'yazmak' zorundaydı.

Yapıtlarının büyük değişkenliği onu şakacılıktan ciddiliğe, sevecenlikten acıya, duygusallıktan acımasızlığa götürür. Bu değişkenlik ve cömertlik, yaşamın kendisi gibi, bazan yazdıklarında nitelik açısından eşdeğerde olmayan sonuçlara yol açabilir.

Kendi sözleri de bunu doğrulamaktadır:

«Konuyu kafamda toparladığımda, yazmaya başlarım. Romanın bedenimdeki tüm deliklerden fışkırdığını hissedersem çalışırım. Ve bir çırpıda yazarım.»

İzlediği yöntem, kitap kafasında «yazılıncaya» dek konusunu uzun uzun olgunlaştırmaktır. Yine kendi anlattığına göre, daktilonun başına geçtiği zaman, kitabının çeşitli bölümlerini ayrı ayrı yazabilir. Birinci bölümü bitirdikten sonra, aradaki bölümlere el atmadan, sonucu kaleme alabilir.

Yazarın bir başka ilginç yanı da, kişilerinin yaşadığı çevreyi önceden seçmesidir. Hemen oraya gider ve inceden inceye araştırır. Bir romanı için, sertao'da dört yüz elli fersah yol aldığı bilinmektedir.

Sonra yaratıcı gücünü koyverir ve konuşmaları bile saptayarak tüm romanı kafasında kurar. Uzun süre en ufak ayrıntıları bile anımsamasını sağlayan bir belleği vardır. «Kitabın bölümleri kafamın içinde hazır olduğu içindir bu,» der. «Bölümlerin sırasını değiştirip değiştirmememin bir önemi yoktur. Sonunda her şey yerli yerine oturacaktır nasılsa.»

Vasconcelos, sinema ve televizyon filmlerinde de oynamıştır. Bu alanda da yeteneğini kanıtlamış, oynadığı rollerle büyük başarı kazanmıştır. Ama onun için, yeryüzünün en iyi şeyi Kızılderililere hizmet etmektir. Genellikle Sao Paulo'da oturur, ama «kafası bozuldu»mu, ormana kaçmaya hazırdır hep.

GİRİŞ

Bir gün, değişik bir yaşam peşinde *sertao*'ya[1] daldım.

Yüreğimi, kaygıyla dönüşümü bekleyeceği bir ağaç gölgesinde bıraktım ve yürüdüm. Durmadan yürüdüm.

Güneş yüzümü ve ellerimi yaktı. Tozlu, uzun ve sessiz pek çok yol aştım.

Uzaklığın gerçeğinde yitmek için, zaman ve yer denen kavramları unuttum. Uzaklıktan başka şey yoktu...

Korkunç bir yorgunluk bedenime egemen oldu...

O sıra rastladım acımasız adamlara. Çok daha acıklı bir yaşam için çarpan, acılı bir yüreğe sahip adamlara.

Başkalarına ve kendilerine acıma nedir bilmeyen adamlara.

Öykülerini gördüm, işittim ve yaşadım. Üzgün döndüm ve kaygıyla beni aynı ağacın gölgesinde bekleyen yüreğimi aradım.

Acımasız adamlar'ın öyküsünü anlatmaya karar verdim. Bu öyküyü ne mürekkeple yazıyorum, ne de kanla. Gezginliklerimin tozunda eriyip giden, acılarımın ve yorgunluklarımın terinden yararlanıyorum yalnızca. Uzaklardaki düşsel cennetlerine doğru uyurgezer yürüyüşleri sı-

1. *Sertao:* Brezilya içlerinde kıraç ve ekime elverişsiz bölge.

rasında, *acımasız adamlar*'ın kaldırdığı tozda. Hepimizin dönüştüğü tozda.

Her şey toz olduğuna göre.

Kitabımı okuyacakların, kahramanlarımın kaba dilinden ötürü beni bağışlamalarını dilerim. Çoğu kez kaba olan bu dil, yaşamın kendisinden alınmıştır. Onu değiştirmek, örtmecelerle ya da dolaşık anlatımlarla yumuşatmak gerçeğe saygısızlık olurdu.

Yazdığım şey benden değil, yaşamdan geliyor. Ben yalnızca yaşamı kopya ettim. Olmuş şeyleri, yaşamış ya da hâlâ yaşamakta olan insanları biraraya getirdim, herhangi bir kişinin işini karıştırmamak, tatsızlık ya da güçlük yaratmamak için adları değiştirmekle yetindim. Kişiler öylesine gerçek ki, filmlerde alışılmış olan «Kişiler ya da olaylarla her türlü benzerlik salt rastlantıdır» uyarısını bile kullanamam. Çabamı ve iyi niyetimi okurların yargısına bırakıyorum.

Yalan söylediğimi düşünene yalnızca şunu söyleyeceğim: «*Garimpo*'ya[1] gidin, görün, geri dönün ve anlatın.»

1. *Garimpo*: Elmas madeni ve yakınındaki köy.

BİRİNCİ BÖLÜM

Garimpo

1

GECENİN KARANLIĞINDA BİR GİTAR

Küçük bir lâmbanın ışığından ve zorlu bir *cachaça*[1] kokusundan başka şey yoktu.

Gregorao, *pinga*[2] dolu kadehini dikti, yana tükürdü ve bir içki daha istedi. *Garimpeiro*'ların[3] ölü gözleri Greorao'yu izliyor ve gerisini anlatmasını bekliyorlardı.

«Eeee, sonra ne oldu?»

«Hiç. Bana bir şey olmadı. Başıma bir şey gelseydi, burada değil orada olurdum. Bedenim tıkalıdır, içine hiçbir şey sızamaz. Kurşun işlemez bana. Çünkü vaftiz babam Peder Cicero ve Aziz Antonio de Cascata tarafından korunmuşum. Ama boktan bir işti bu. Polis her yanı sarmıştı.»

«Sen ne yaptın?»

«Belimdeki altıpatlara asıldım. Kapıyı siper aldım. Bastım tetiğe, güm-güm, güm-güm, güm ve bir daha güm. Polisler çil yavrusu gibi dört yana dağıldılar. Polis böyledir işte. Bir kuş sesi duymaları yeterlidir. Kargaşalıktan yararlandım ve kalabalığa karıştım. Bir daha Baliza'ya ayak başmadım. Nehir boyunca indim. İnsanda inanç oldu mu, Tanrı, evlâdını korumak zorundadır.

---

1. *Cachaça:* Şekerkamışından ya da baldan yapılan bir içki.
2. *Pinga:* Bir içki türü. Damla anlamına da gelir.
3. *Garimpeiro:* Elmas arayıcısı.

Günün birinde, önümüzdeki günlerin birinde, oraya döneceğim.»

«Kaç kişiyi öldürdün peki, sen?»

«Valla... yarım düzine kadar... dört ya da beş kişi!»

«Yine atıyorsun, ha Grego?»

Hepsi kapıya döndüler. Joel durmuştu, kollarını kavuşturmuş, Gregorao'ya bakıyordu.

«Son olarak, Zefirino'nun meyhanesinde, dört kişi olduklarını anlatmıştın. Günlerini palavra sıkmayla geçirmek ne acı bir saplantı, Grego!»

«Dinle, yavru! Sen de tam üstüne geldin...»

«Hadi, barakaya dönelim. Saat on.»

«Ama daha barda görülecek yığınla şey var.»

«Barda mı? Yok. Hemen barakaya geliyorsun. Sanıyor musun ki, Grego, bu sarhoş halinle seni bara bırakırım? Hadi, gidiyoruz. Günlerimi, seni bırakması için komisere yalvarmakla geçirmekten bıktım. *Garimpo* cehennemi bu işte!»

Gregorao boyun eğdi. Bir an direnmeye çalıştı. Sonra elini cebine soktu, birkaç bozukluk çıkardı ve hesabı ödedi. Kimse bir şey söylemedi. Gregorao bira şişelerini parmaklarıyla açtığından, kim bir şey söyleme budalalığını gösterebilirdi? Tek eliyle kazma ya da kürek sallayan Gregorao'ya...

«Çabuk ol Gregorao. Uykum var ve yarın gün boyu o *areia manteiga*'da[1] çalışmak zorundayız!»

«Hangi *areia manteiga*'da? Ama bu bir şey değil ki be yahu!»

---

1. *Areia Manteiga:* Kaygan, yer değiştiren kum.

«Senin için bir şey değil! Öküz gibi güçlüsün... Gidiyoruz.»

Garimpeiro'lar, kollarını kavuşturmuş, hâlâ kıpırdamadan duran genç adama bakıyorlardı. Gregorao'ya bakıyorlardı. Biliyorlardı Gregorao'nun boyun eğeceğini. Yavru, Gregorao'nun dinlediği tek insandı. Çok şey bilen, ölümü sırtında taşıyan Gregorao, büyük bir çocukmuş gibi Yavru'ya boyun eğiyordu. Aslında büyük bir çocuk olduğu da doğruydu. Büyük çılgınlıklar yapan bir büyük çocuktu. Tabancalarla ve bıçaklarla oynayan bir çocuk.

«Eh, herkese iyi geceler.»

«İyi geceler.»

Tezgâhtaki miyop genç yorumladı:

«Erkek dediğin böyle olur işte!»

«Hangisi?»

«Erkek! Yani şey... Aklımı karıştırıyorsunuz.»

«Gregorao'yu her zaman Yavru'nun kurtardığı bir gerçek.»

«Ama bana kalırsa, bu Gregorao papağan gibi gevezelik ediyor; ağzından çıkanı kulağı duymuyor.»

«Bana bak! Duymasın söylediklerini! Çok ters ve de taşaklıdır!»

«Konuşur, ama konuştuğundan fazlasını da yapar.»

«Ben de onun hakkında çok şey duydum. Kötü bir insan değil. Ama içkiliyse, bir de sinirlenmişse, kimse ona direnemez.»

Dışarda, gece güzel.

Gitar eşliğinde şarkı söyleyen bir ses var. Gecenin karanlığında tutku dolu bir şarkı; *Garimpo*'yla ilgili şeyler. *Garimpo:* Düşün özeti.

Hep bir orospu var, bir sokağın köşesinde sigarasını tüttürerek 'salınmak' için yaratılmış olması da onun suçu değil. Bir adam geçecek oradan. Ona içki ısmarlayacak, hamağına götürecek, nasırlı elleriyle memelerini avuçlayacak ve birkaç sefil lira verecek bir adam.

Hep bir gitar var gecenin karanlığında inleyen.

Yağlı iskambiller başka nasırlı elleri yağlıyor. Damarı bulmuş biri var, tabanca atıyor, içki ısmarlıyor ve kadınlara ipekli kumaş armağan ediyor. Öksürmekten ciğerleri yanarak, meyhanede ölen bir başkası var. O da bir zamanlar damarı bulmuştu. Çok tabanca attı, pek çok ipekli kumaş yırttı, şişeler devirdi. Bugün...

Ama *garimpo*, düşün babası, tüm kazandığını harcayanı korur ancak. Ve çok harcayan, çok kazandığı için böyledir. Çok kazanan da Tanrı'nın kendisine bağışladığı ömrün geri kalanında *garimpo*'nun kölesi olarak kalır...

«Gaiero»nun öyküsünü bilirsiniz. Her ay, yirmi beş bin *cruzeiro*'luk[1] bir taş bulur. Her ay, eyerlenmiş bir at, sedef kabzalı iki tabanca satın alır, ateş eder, kadınlara ipekli kumaşlar verir, erkeklere içki ısmarlar. Bir hafta süren bolluk. Sonra... hayvanı, tabancaları, çizmeleri satar. Ve kumun başına döner; yeni bir taş bulana dek. Bir gün, paraya acımayan bu adamın talihi uçup gidecektir. Bunu bilir. Ya da öksürük barakasındaki hamağını sarsacak, belki kolları bunca mücadeleden ötürü iki yanına düşecektir. Ama böyledir işte.

Gece güzel. Şişmeye başlayan bir ay parçası

1. *Cruzeiro:* Brezilya para birimi.

var. Gecenin karanlığında tutkulu bir gitar var.

Joel, Gregorao'nun yanısıra yürüyor. Sessizce gidiyorlar. Joel düşünüyor. Yarın *areia manteiga*'ya, *garimpeiro*'nun saplantısına gidecekler. *Garimpeiro*, bir *areia manteiga* engeline çarparsa, yemek için bile duramaz. Eleği sallar durur, kolları yorgunluktan iki yanına düşer. Elek ve kürek soluk almaz. Ah! Ne işkencedir o! Duranın vay haline: Kum kayacaktır, zavallıyı gömerek. İnsan ancak tehlike geçtiğinde durur. Bazan bitkin, kendilerini yere atarlar, kumla kaplı ve ter içinde; bu da bedenlerini çamur tabakasına çevirir. Ya o sürekli, her yanı kaplayan ve akciğerleri kemikleştiren toz. Akciğerleri kemikleştirmese, öksürtür, göğüs ağrılarına, satlıcana yolaçar... Joel, bütün bunları düşünüyor. O hafta, iki *areia manteiga* engeline çarptılar zaten. Yoruluyor, inanılmaz biçimde bitkin düşüyordu. Ama Gregorao'nun bir şey hissettiği yoktu. Vinç kadar güçlü olan bu kollar için, önemli değildi bu. Üstelik akşamları da çıkabiliyor, meyhanelere gidebiliyor, şişelerin kapaklarını parmaklarıyla uçurabiliyordu. Uçurduğu yalnızca şişe kapağı olduğu sürece, sorun yoktu. Zaman zaman, içki içip insanların kafasını uçurmaya koyuldu mu, iblise dönüyor ve sonunda kodesi boyluyordu. Böyle durumlarda Yavru, gidip komiserle tartışmaktaydı. Salıverilmesini istemek, kefalet akçesini ödemek için. Sert konuşuyor, Gregorao da onu dinliyordu. Dinliyor ve söz veriyordu. Çoğu kez kapı dışarı edildiler, başka *garimpo*'lardan.

Ses çıkarmadan yürümekteydiler. Madenci kampının dar yollarının birinden geçiyorlardı. Gregorao, Yavru'nun kolunu tuttu.

«Kızdın mı?»

«Ben mi, hayır Grego. Yorgunum.»

«Yarın dinlenirsin. Senin yerine ben gideceğim *areia manteiga*'ya.»

«Hayır Grego, beni bu hale getiren *areia manteiga* değil. Sensin. Hep kaygılı yaşamamız. Seninle uğraşmaktan yoruldum. Bunca kavgadan, sarhoşluktan, verdiğin ve tutmadığın sözlerden yorgun düştüm.»

«Yavru, bi bok etmediğimi biliyorum... Ama kızma bana...»

Bu seste öyle bir kendini aşağılayış vardı ki, Joel üzüldü.

«Tamam, Grego, bugünlük tamam...»

«Sana bir şey söylesem, kızmazsın ya...»

«Peki, söyle.»

«Şey, yani... benim bara girmem gerek...»

«Niçin?»

«Cira çağırtmış.»

«Dinle, Grego, şu andan sonra nereye istersen gidebilirsin. Ama gözünü kodeste açarsan... orada kal. Komiserle konuştuğum için hâlâ utançtan yüzüm kızarıyor. Hemen git oraya. Ne bekliyorsun?»

«Peki, Yavru, kızma bana. Oraya gitmek istemiyorum artık.»

«Benim hatırım için böyle diyorsan, gidebilirsin.»

Yürümeye devam ettiler. Barakaya vardılar. Joel hamağına yerleşti. Hâlâ sendeleyen Gregorao, kendi hamağını aradı. Joel kalktı, ateşi yaktı, üzerine su koydu. Kahve pişirmek, Grego'nun sarhoşluğunu dağıtmak gerekiyordu. Kızsa da, enin-

de sonunda bağışlıyordu onu. Lambayı Grego'nun hamağına yaklaştırdı.

«Bacağını uzat.»

Gregorao söyleneni yaptı. Joel çizmelerini çıkardı onun. Ateşin yanına çömeldi, kahveyi kaynattı ve Grego'nun fincanını doldurdu.

«Al şunu iç, sana iyi gelsin diye şekersiz pişirdim. Tamaam... Şimdi uyumaya çalış.»

Joel, alevi üfleyerek ışığı söndürdü. Yorgun bedenini hamağa uzattı ve sallanmaya koyuldu.

Gregorao, kendi hamağında kımıldandı.

«Yavru...»

«Hımmm?»

«Artık bana kızmıyorsun, değil mi?»

«Lafa bak! Grego. O iş unutuldu bile.»

«Sana söylemek istiyordum... yani...»

«Biliyorum... Bir daha yapmayacağını...»

«Tamam.»

«Oldu. Yarın konuşuruz. Yarın cumartesi, bara gidip dans ederiz.»

«Tamam. İyi geceler.»

«Tanrı aklını başına getirsin!»

Koca bebek! Joel gülümsedi.

Gökyüzüne baktı. Grego horluyordu. Dışarda, gece güzeldi. Ve hâlâ gecenin karanlığında inleyen bir gitar vardı.

2

YİTİRİLMİŞ İKİ ELİN ÖYKÜSÜ

Her zamanki gibi, sabah hava soğuktu ve rüzgâr gökyüzündeki bulutları soymaya başlıyordu. Uzaklarda bir horoz öttü. Kanatlarını açmış geriniyor olmalıydı. Bulutlar gökyüzünde uyuklayan yıldızları süpürüyorlardı. Doğuda, gece kızıla boyanmaya başladı, doyumsuz hovarda gece, uyanmaktaki günün el değmemiş yüzünü kızartan açık saçık bir fıkra anlatıyordu sanki. Güneş göründü. Yaşama günaydın dedi ve ağaçların çiyden pırıl pırıl olmuş yapraklarını okşadı.

Gregorao kalktı. Gerindi, dev kollarını açtı ve Joel'in hamağını sallayarak:

«Hey! Yavru! Öğlen oldu bile!» diye bağırdı.

«Kahveyi pişirdin mi? Korkunç bir ayaz var. Göğsüm dondu.»

«Sen de gömleksiz yatma tutkusundan vazgeç. Bu soğukta, *garimpeiro* öksürüğüne yakalanabilirsin.»

«İşin kötüsü, gömlekle yattım mı, göğsümün üzerinde bir *areia manteiga* engeli varmış gibi yorgun kalkarım. Gömleği çıkarsam, gece debelenip üstümü açarım.»

«Üstünü örtmek için iki kez kalktım. Kütük gibi uyuyordun.»

«Bir şey duymadım. Yorgunluktan canım çıkmıştı.»

«Yavru, git bak bakalım suyun kaynayıp kay-

namadığına. Ben derede yüzümü yıkayacağım.»

«Çabuk ol, çünkü ben de oraya gitmek istiyorum.»

Kahvelerini içtiler. Kürekleri, kazmaları aldılar, çıktılar.

Yolda, Joel söze girdi:

«Baksana Grego, dün biraz kafa ağrıttım mı?»

«Yok canım! Ben az biraz sarhoştum!»

«Bir şey söyleyeyim mi, Grego? Bazan sana katı davranıyorsam, bunu kötüye çekmemek gerekir.»

«Biliyorum.»

«İçtiğin zaman çok konuşmaya başladığın için böyle yapıyorum. Dün, Baliza olayını anlatmaya başlıyordun...»

«O olayı çok sevdiğim için!»

«Evet, seviyorsun. Ama tehlikeli bu... Üstelik, polis bu olayı sevmiyor. Şimdiye kadar burada rahattık. Bu *garimpo*'da iki ay kalabilmemiz gerekiyor.»

«Öyle! Gerekiyor!»

«Demek ki... sen konuşmaya başlarsan ve polis bir soruşturma açarsa...»

«Vay!... İşte o zaman tüymek gerek!»

«Budalalık olur bu! Çünkü burada talihimiz yolunda gitti. Ama çok konuşuyorsun ve biliyorsun ki, Grego, insanın dili darağacının ipinden uzundur.»

«Düşününce, doğru.»

«Öyleyse, fazla konuşmamaya çalış.»

«Ama... Unutuyorum.»

«Grego, sen çok matrak herifsin! Gerçekten de, hem kendim için, hem senin için düşünmek zorundayım.»

«Evet ama, kavga gelip çattı mı bana güvenebilirsin.»

«Bir şey var, dostum. Kenara on *conto*[1] koyabildim mi kirişi kırıyorum. Bir daha da *garimpo*'dan söz edildiğini duymak niyetinde değilim.»

«Tamamlamana az kaldı, öyleyse.»

«Şimdi aklın başında olduğuna göre, seninle bir anlaşma yapalım. Hem sanma ki sana kızgınım, böyle bir şey yok.»

«Öyleyse, konuş.»

«On *conto*[1] toplanmasa bile... Düşünüyordum da... Bir anlaşmaya varalım... Ben... eğer... Peki... Şöyle ki...»

«Ne var? Konuşmaktan mı korkuyorsun?»

«Bir daha kavga çıkardın mı, gidiyorum, nehir boyunu izleyerek.»

«Bir dostunu böyle yüzüstü bırakma insafsızlığını yapacak mısın?»

«Anlaman gerek. Ben böyle bir yaşam için yaratılmamışım. Bir düş bu. Yakında yirmi üç yaşında olacağım. Üç yıldır bu zehirin kölesiyim.»

«Doğru. Üç yıl. Ben bu yaşamın içinde debelenmeye başlayalı öyle çok oluyor ki, başka türlü yaşamayı bile unuttum.»

Gregorao üzgündü. Bu çocuk neredeyse oğlu gibiydi. Acımasız yüreğinde bir parça sevecenlik uyandırmayı başarmış tek insandı...»

«Peki ama ne var Grego, üzgün müsün?»

Dostunun sırtına vurdu.

«Hadi, hadi, unut. Sıkı çalışacağız ve bu akşam dansa gideceğiz. Cira seni bekliyordur.»

Gün boyu küreklerle kazmaları sallayıp dur-

---

1. *Conto:* Bin cruzeiro değerindeki para birimi.

dular. Çıplak, güneşte yanan ter içindeki sırtları, sivrisinek ısırıklarına karşı duyarsızdı. Grego'nun canı konuşmak istemiyordu. Grego üzgündü. Bir dost yitireceğini biliyordu. Tek dostunu; daha da öte, neredeyse oğlunu.

İşi paydos etmeden önce, küçük bir zenci yanlarına yaklaştı.

«Bay Gregorao, Bayan Cira sizden beş yüz *cruzeiro* istemek için beni yolladı.»

Grego elini kemerine atmıştı bile. Joel öfkeyle patladı:

«Dinle, o kaltağa gidip Bay Gregorao'nun kendisine bir şey yollamayacağını, buna izin vermeyeceğimi söylersin. Para istiyorsa, gelip bana söyleyebilir. Haberciye gerek yok.»

Gregorao kafasını kaşıdı. Joel, ona dönerek konuşmasını sürdürdü:

«Körolasıca, pis Bahialı karı! Sen de, hayvan gibi ona boyun eğiyorsun. Bu domuz ahırında canımız çıkıyor, umurunda değil. Bedenine biraz acıman gerek.»

«Ama ben bunun için çalışıyorum.»

«Hayır, hayır, hayır. Böyle olmadığını biliyorsun. Ne sanıyorsun. Grego, şu kürekle şu kazmanın ellerine ömür boyu hafif geleceğini mi? Bir gün, bütün bunlar ağırlaşacak. Ve sen, Chico Funil gibi, yaşlı, tükenmiş, yemek dilenerek, başkalarının yardımlarıyla geçinerek kalacaksın ortada.»

«Bunu söyleme, çok acı.»

«Ama doğru.»

Günün geri kalan bölümünü konuşmadan geçirdiler. Güneş alçalırken eve döndüler. Irmağa kadar yürüdüler.

«Ne o, Gregorao? Acıkmamış gibisin.»

«Biraz acıktım.»

«Bense açlıktan geberiyorum. Bir *gororoba'y*la[1] birlikte *jacuba*[2] içersiz. Saat sekize doğru da dansa gideriz.»

«Ben dans etmeyeceğim.»

«Ama bugün cumartesi! Hasta mısın, *Marroeiro*?»[3]

«Hayır, ama canım istemiyor.»

«Eh! Yaşlanıyorsun...»

Sessizce yemeklerini yediler. Hamaklara uzandılar ve sigara içmeye koyuldular.

«Grego, gidiyor muyuz?»

«Hayır, beni gitmiyorum.»

«Niçin?»

«Hiiiç.»

«Sana bu sabah söylediğimi ciddiye almış gibisin... Şakaydı. *Garimpo*'dan hiç ayrılmayacağım. Ellerim hapı yuttu.»

Ve anımsadı... Kimseye sözünü etmediği bir gizi anımsadı... O öğlen sonrasını...

...Laranjeiras'da bir büyük ev... Güllerle dolu bir bahçe... Fıskiyeler... Çardaklar... Duvarlarında aile büyüklerinin portrelerinin sararıp solduğu salonlar. Kaidelerinin üzerinde porselen vazolar ya da Saks biblolar duruyordu. Yerler halılarla kaplanmıştı. Çocukken üzerinde süründüğü halılarla. Bir köşede, piyano. Bir öğlen sonrası. O salonda. Annesi yün örüyordu. O piyano çalışıyordu... Birden durdu, annesi gözlerini kaldırdı.

---

1. *Gororoba:* Bir tür yemek.
2. *Jacuba:* Su, manyoka unu, şeker ya da bal ve cachaça adlı içkiyle yapılan bir serinletici.
3. *Marroeiro:* Bir sürünün en güçlü öküzü.

«Ne var, oğlum?»

Joel, ellerini tuşların üzerinde açık tutmayı sürdürüyordu. Sanrılı bir bakışı vardı. Ayağa kalktı ve annesinin koltuğuna yaklaştı.

«Anne, şu elleri görüyor musun?»

«Tabii, yavrum.»

«Bu eller hakkında ne düşünüyorsun?»

«Güzel eller, sanatçı elleri: Uzun parmaklar, ince, duyarlı eller...»

«Oysa ben bu elleri iğrenç buluyorum ve ikisini de yitireceğim.»

«Ne oluyorsun, oğlum?»

«Hiç anne, artık bu elleri istemiyorum. Bunlardan nefret ediyorum. Elimden gelse ikisini de keserdim. Ama geç kalmış değilim; bunları değiştireceğim.»

«Yavrum, saçmasapan konuşma.»

«Anne, beni iyi dinle. Bende ne görüyorsun?»

«Seni görüyorum, çocuğum. Uzun boylu, bedeni orantılı bir çocuk.»

«Hayır, anne. Yalnızca iki elin kölesi olan bir beden görüyorsun.»

«Yavrum... delirmiş gibisin.»

«Hayır, benim minik annem. Biliyorum, çok iyi biliyorum ne istediğimi. Kurtulmak istiyorum. Artık on sekiz yaşındayım. Benim yaşımdaki çocuklar güçlüdür. Güçlü elleri vardır. Kaslı bedenleri vardır. Kürek çekerler, spor yaparlar. Ben, yapamam. Kollarım ipekten. Güzel sanatçı ellerim, kadınsı ellerden başka birşey değil.»

«Ne yapmayı düşünüyorsun peki?»

«Ayın on üçünde son konserimi vereceğim. Ve piyanomu bir daha açmamak üzere kapatacağım.»

«Gerçekten yapmayı düşünüyor musun bu de-

diğini? Babanın çekeceği acıyı düşünmüyor musun?»

«Şimdiye kadar yalnızca babamın isteğini yerine getirmek için yaşadım. Şimdi kendiminkini yerine getirmenin sırası geldi.»

«Çocuğum, geleceğin kendi ellerinde. Yüreğin öyle istiyorsa, öyle yap. Ama şimdiden sonra şunu bilmen gerek: Terkedilmiş piyanonun tuşlarını her silişimde, yüreğimde bir aşınmışlık izi duyacağım.»

«Bana beslediğin sevgi piyanoyla orantılı... Böylesine bencil olduğunu hiç düşünmezdim, anne.....»

«Ama konserini vereceksin, değil mi? Sanatından vazgeçsen bile, hiç değilse erkek sözünü tutmayı bil.»

«Vereceğim, anne. Şimdiye kadar hiç çalmadığım gibi çalacağım. Senin için ve babam için son konserimi vereceğim.»

Ayın on üçü geldi çattı. Akşam yemeğinde, annesiyle babası giysilerini değiştirmemişlerdi.

«Konserime hazırlanmıyor musunuz?»

«Radyodan dinleyeceğiz. Başarılar...»

«En iyi konserimi kaçırıyorsunuz...»

Ve çıktı gitti. Belediye salonu tıklım tıklım doluydu. Rio'nun tüm müzik eleştirmenleri oradaydı. Çaldı. Şimdiye kadar hiç çalmadığı biçimde çaldı. Müziğin ellerine sızdığı, bu elleri senfoniye dönüştürdüğü izlenimi bırakıyordu. Duvarlara çaldı. Boş partere çaldı: Dinleyicileri, annesi ve babasıydı. Ve onlar da salonda değildiler. Eve döndüğünde, radyonun açılmamış bile olduğunu anladı...

Laranjeiras'da bir büyük ev... Güllerle dolu

bir bahçe... Fıskiyeler... Çardaklar... Bir salon. Duvarlarında aile büyüklerinin portrelerinin sararıp solduğu salonlar. Kaidelerinin üzerinde porselen vazolar ve Saks biblolar duruyordu... Terk edilmiş piyano... ve iki yitik el.

«Ne o, Yavru, hani bara gidecektin, unuttun mu?»

«Hayır, bugün gitmeyeceğim. Seninle kalıyorum.»

«Ya şu yitirilmiş ellerin öyküsü, neydi?»

«Zırva, Grego... Zırva! Sen hiç piyano gördün mü?»

«Hayır.»

«Öyleyse mutlu bir adamsın.»

3

İKİ TOKAT VE BİR ÖPÜCÜK

Günlerden pazar. *Garimpo*'da kimse çalışmıyor. Tanrı'nın günü bugün. Bir tek dükkânlar açık. *Garimpeiro*'lar en güzel pantolonlarını giyiyorlar. Ayaklarına da çizme ya da sandalet geçiriyorlar. Sürekli toz kaldırarak, ayaklarını sokakta sürüyorlar. Meyhaneden meyhaneye geziyorlar. Susamlı çörek yiyorlar. Her türden içki içiyorlar, herkesi davet ediyorlar ve her daveti kabul ediyorlar. Tanrı'nın günü bugün. Kimse çalışmıyor. Tanrı'nın ve polisin günü. Sürgülü otelin müşterilerini artırmak ve parmaklıklı odaları kiralamak için en uygun gün... Sokaktan yeni biri geçiyor. Alaylı sözler işitiliyor. Bu bazan, sırtında torbası, gözlerinde uzun bir yürüyüşün yorgunluğu ve ayaklarında sessiz, sonu gelmez yolların tozuyla zavallı biri.

«Şu çıkına bakın, çocuklar!»

«Sakat mısın, koçum?»

Bazan, bu tür bir şaka yüzünden adam öldürülüyor. Silahlar patlıyor. Her yeni gelen, küfürleri sindirecek yapıda değil. Hırçın biriyse iş kötüye varabilir. Bir eli çılgın yaşlı Rogéiro gibi. Sahibi kadar yaşlı ve topal bir kısrak üzerinde çıkageldi bir gün. Sığır çobanları gibi giyinmişti, gömleğinin üzerinde bir deri kemer ve kemere sokulmuş bir de tabanca vardı. Gelip geçiciydi. Yeni varmıştı

oraya. O da, hayvan da zayıftılar. Bir alaycı ses işitildi:

«Hey! Efendi! Bu kısrak sizin aileden mi?»

İhtiyarın kanı tepesine çıktı. Gözleri aysız bir gecedeki közler gibi parladı. Bacağını hayvanın üzerinden aşırdı. Yaşlı kısrağından yere atladı, sesin geldiği yöne doğru topallayarak yürüdü; hayvan simsarları gibi. Tabancasını çekti, beklenmedik bir ustalıkla parmağında döndürdü, çevresine halka olmuş adamların yüzlerine baktı ve sordu:

«Arkamdan bağıran orospu çocuğu hanginiz?»

Kimse karşılık vermedi. Hepsi de merminin hedefini şaşmayacağını biliyordu.

«Burada bir tek erkek yok mu?»

Yeni bir sessizlik. Yaşlı Rogéiro yere tükürdü, bir adım attı.

«Puşt alayı!»

Dönüp yürüdü. Yaşlı beygirine bindi, güç bela uzaklaştılar. Bir yıkıntıya binmiş başka bir yıkıntıydı bu.

Pazar, Tanrı'nın ve polisin günüdür. Joel, toz kaldırarak sönmüş izmarit ağzının bir köşesinde, geçiyordu. Birinin «pıssst» dediğini duydu. Döndü: Cira'ydı bu.

«Buraya gel, pis hayvan!»

«Ne istiyorsun, aç köpek?»

«Dün bana bir haber göndermedin mi?»

«Evet.»

«Benim de seninle konuşmam gerekiyordu.»

«Konu paraysa unut.»

«Ben ancak erkeklerimden para kabul ederim.»

«Hâlâ erkek bulabiliyor musun?»

Cira, hakareti ses çıkarmadan yalayıp yuttu. Gençliğine, esmer bedenine, sert memelerine ve yuvarlak kalçalarına yöneltilmiş bir haksızlıktı bu. Büzüldü.

«Odama gidelim. Burada tartışmak doğru değil. Bir hiç yüzünden kendimi parmaklıkların ardında buluverirm. Benim gibi bir kadının kendini savunmaya hakkı yoktur.»

Joel üzüldü, ama yine de acımasız davranmayı elden bırakmadı.

«Peki, gidelim. Odanda pire var mı?»

«Şimdiye kadar orada hiç uyumadın...»

İçeri girdiler. Yoksul bir oda, bir hamak. Köşede, üstü rengi atmış bir paçavrayla örtülü bir masa. Masada, duvara dayalı bir ayna. Ucuz koku ve Royal Brial marka briyantin şişeleri. Tüm orospu odalarına benzeyen bir orospu odası. Zengin ya da yoksul, hepsinde bir ayaktakımı kokusu vardır. Masanın ardında, kenarları çentilmiş mineli bir leğen olduğu kestiriliyordu.

«Otur.»

«Ayakta daha iyiyim. Uzun süre kalmayı da düşünmüyorum.»

«Bir sigara alır mısın?»

«Senin pipodan başka şey içmediğini sanıyordum.»

«Dinle, Joel. Bana niçin böyle davranıyorsun? Sana ne kötülük ettim?»

Joel karşılık vermedi.

«Niçin benden kaçıyorsun?»

«Benim gözümde sen köpekten başka bir şey değilsin, bir köpeğin kızısın.»

«Hayır. Ben bir orospuyum. Bana böyle diye-

bilirsin. Anneme hakaret etme... O... O... benim gibi değildi.»

«İlgilendirmiyor beni. Bunun için mi seslendin bana?.»

«Hayır. Dün, birini yollayıp Grego'dan beş yüz *cruzeiro* istettim...»

«Ne Grego'su, Allah belanı versin. Gregorao. Diline hakim ol! Ona Grego diyebilecek tek insan benim.»

«Peki, kabul. Niçin yaşayışıma karışıyorsun?»

«Yaşayışın ha! Utanmıyorsun! Grego'yu bu biçimde sömürebileceğini mi sanıyorsun sen? Buna göz yumar mıyım? 'Bana beş yüz *cruzeiro* yolla.' Ve budala yolluyor sana. 'Beş yüz *cruzeiro* yolla.' Al sana beş yüz *cruzeiro*. Ve bir kaltağın gözüne girmek için, çalışmaktan geberecek avanak! Bugünden sonra bitti. Grego'dan bir metelik bile sızdıramayacaksın.»

«Demek buna inanıyorsun? Gregorao'yu sömürdüğüme mi inanıyorsun? Ya sen? Herkes biliyor senin için çalıştığını. Ona sülük gibi yapışarak yaşadığını ve kazandıklarını elinde tuttuğunu.»

Joel öfkeden titredi.

«Rezil! Çok iyi biliyorsun ki, ben olmasam cezaevinden çıkmazdı. Ya ellerimdeki şu nasırlar, nereden geliyor?»

«Gregorao'nun paralarını saymaktan.»

Joel'in güçlü elleri havaya kalktı ve Cira'nın yüzüne indi. Cira sallandı. Kapıya yaslandı. Başını kaldırdı. Bir kan şeridi sızıyordu dudaklarından. İki damla gözyaşı ıslatıyordu yeşil gözlerini. Esmer yüzünün iki yanında, dört parmağın izleri vardı. Ellerinde, Joel'in geniş göğsüne çevrilmiş

bir tabanca titriyordu. Ağır ağır ona doğru ilerlemekteydi.

«Kımıldarsan, bir köpek gibi gebertirim seni...»

İlerliyordu.

«Ateş et, köpek.»

Cira yaklaştı. Ürperdi... Tabanca, çelikten parmaklar arasında ezilen ince elinden düştü. Joel, öne eğilen güzel başı kaldırdı, nemli gözlerin içine baktı.

«Bağışla beni.»

Cira, Joel'in göğsünde hıçkırıyordu. Sonra, can çekişiyormuş gibi konuşmaya başladı:

«Bir hayvansın sen! Eşeksin! Gregorao'nun parasına göz koyduğumu mu sanıyorsun? Hayır, istemiyorum onun parasını. Seni istediğimi çok iyi biliyorsun. Para istediğim yok. Kendimi sırf zevkim için mi Gregorao'ya verdiğimi sanıyorsun? Benim yaptığımı hiçbir kadın yapmaz. Bir başka orospu bile yapmaz. Gregorao'nun bir canavar olduğunu görmüyor musun? Onunla yatmakla, sırf sana yaklaşabilmek için kendimi feda ettiğimi görmüyor musun?»

Cira sustu. Şimdi daha sakindi. Konuşmayı sürdürdü:

«Birini yollayıp beş yüz *cruzeiro* istettimse, senin kızacağın ve gelip bana bağıracağın umuduylaydı. Ya da beni döveceğin umuduyla. Ama sen gelmedin. Benim sana seslenmem gerekti... Bir eşeksin!»

Joel, yeniden bu eğik, itirafıyla küçük düşmüş başı kaldırdı. Parmaklarıyla, o yeşil gözleri buğulandıran yaşları sildi. Gömleğinin koluyla, o yüzdeki kan lekelerini çıkardı, parmak izlerini yok et-

me çabasıyla Cira'yı yanaklarından öptü.

Cira heyecanlanmıştı, soluyordu. Bunun üzerine Joel, onu kollarının arasında sıktı. Öpülmeyi isteyen o dudakları yedi bitirdi.

«Benimle kal!»

«Dinle, Cira, parmaklarımın izi yüzünden silininceye kadar seninle kalacağım. Sonra, elveda.»

Gömleğini çıkararak geniş göğsünü ortaya koydu.

«Sen Gregorao'nun kadınsın. O da benim dostum. Buradan tüyüyorum. Gidiyorum. Ayrılacağım bu *garimpo*'dan.»

Hamak sallandı. Az sonra, ne iki öpücüğün ne de iki tokadın izi kalmıştı.

Günlerden bir pazardı. Tanrı'nın ve polisin günü. Kimse çalışmıyordu. Tanrı'nın günü.

4

GREGORAO'NUN ÖYKÜSÜ

Hamağında yatan Gregorao, Joel'in soyunuşunu seyrediyordu. Yavru, bir erkekti artık. Güçlenmişti, kolları iyice yanmıştı. Sırtından kaslar fışkırıyordu. Tanıdığı cılız Yavru'dan çok farklıydı.

Joel döndü.

«Bir sigaran var mı, Grego?»

«Evet. Üzgünsün, Yavru.»

«Grego, bilmek ister misin?... Gidiyorum. Böyle yaşamayı sürdüremem artık.»

«Evet, zor bir yaşam bu. İş güç.»

«Belki bir başka *garimpo*'ya gideceğim...»

«Beni götürmeyecek misin?»

«Hayır.»

«Ne yaptım ki? Bir daha ağzıma içki koymadım... Hiç hapse girmedim...»

«Bir nokta var... Cira.»

«Nesi varmış Cira'nın?»

«Pazar günü onunla yattım.»

Gregorao afalladı kaldı. Yavru... Cira'yla. Olabilir miydi bu? Öyle ya! Tüm kadınlar Yavru'ya tutuluyorlardı. Ama kızmadı. Yavru'ya kızamazdı.

«Sırf bunun için mi gidiyorsun?»

«Cira senin hoşuna gidiyor. Benim de. Elimden geldiği kadar ondan kaçtım. Ama, pazar günü...»

«Önemi yok, canım. O bir orospu. Herkesin malıdır.»

Baraka, gecenin geri kalan bölümünde karanlıkta kaldı. Üzülen Gregorao, sessizce düşünüyordu. Yavru ve Cira. Öz oğlu gibi olan Yavru. Yirmi yıl önceki kendi hali gözünün önüne geldi. Corumba'daki hali. Corumba. Ve kendisi, genç, bir boğa gibi güçlü... İşliğinde. Çalışmasına sesiyle eşlik ederek günlerini geçiriyordu. Sonra, evine dönüyordu. Karısı Celina'nın yaşadığı evine. Güzeldi Celina. Mis gibi kokardı. Kendisinindi. Bir tek kendisinin. Oğlu yerde emekliyordu, Carlinhos. Dizlerine yapışıp «Baba!» diye seslenerek. O kıvır kıvır bukeli sarı saçların kapladığı baş. Carlinhos, ölmediyse, şimdi yirmi iki yaşında olacaktı. Gregorao, o sıralar mutluydu. Bir gün... Celina bir başkasıyla kaçtı. Carlinhos'u da götürdü. Bir daha oğlunu hiç görmedi, hiç. *Garimpo'nun* yolunu tuttu. Minas Gerais'te, bir efsane oluşturmuştu adının çevresinde. İnsanlar öldürmüş, elmaslar bulmuş, para harcamış, hapis yatmıştı. Parmaklarıyla bira şişelerini açmakla ün yapmıştı. Gregorao gibi bir adam, *garimpo*'larda kendi efsanesini yaratacaktı. Öyküsü, şarkıcılar tarafından vahşi dans gecelerinde, *cururu*'larda anlatılacaktı. Ve bunlara karşın, sevmiş olduğu iki kadın... Neye yarardı bunun sözünü etmek? Kendisini aldatmışlardı. Celina, oğlunu, kıvır kıvır sarı saçlı küçük Carlinhos'u da götürmüştü üstelik. Şimdi, Cira kendisini Yavru'ya değişiyordu. Bir başkası olsa onu öldürürdü. Dili sarkana kadar gırtlağını sıkardı... Yamru yumru parmakları arasında omurga kemiklerinin kırıldığını görmekten zevk duyardı. Ama Yavru'ydu bu. Oğlundan farksız olan

Yavru. Ona rastladığı günü çok iyi anımsıyordu... Üç yıl önce, Cacinunga'da. O gün çalışmıyordu. Geceki sarhoşluğu korkunç olmuştu. Öğlene doğru İsaias'ın barında, tezgâh başına bir bardak *pinga*[1] ile oturmuştu. Hava sıcaktı, boğucuydu. Tozlu yollarda kimseler yoktu. Bir ara, uzun boylu, teni güneşten yanmış, avurtları çökük, yorgun bir delikanlı girdi içeri... Buralı değildi... kuşkusuz... Çocuk tezgâhın öbür ucuna dayandı ve ölgün bir sesle sordu :

«Garson, şu sarı galetalardan biriyle bir fincan kahve kaç para?»

«Bin iki yüz *cruzeiro*.»

«Bin *cruzeiro*'ya vermez misiniz?»

«Hayır! Fiyatı bin iki yüz *cruzeiro*'dur.»

«Galeta kaça?»

«Beş yüz *cruzeiro*.»

«Öyleyse bana iki galeta ve bir bardak su verin.»

Cebinden bir binlik çıkardı, son parasıydı bu, tezgâhın üzerine attı ve sarı, kıvır kıvır saçlarını düzeltti. Gregorao'nun yüreği sızladı. Kendi oğlu Carlinhos da bunun gibi bir genç olmalıydı. Belki aynı durumdaydı. Varlığını henüz fark etmeyen delikanlıyla konuşmaya hazırlanıyordu ki, Luis da Bicuda, bara girdi ve bir kadını bileğinden tutup sürükleyerek tezgâhın orta yerine çöktü.

«Sen güzelim, bugün benim hesabıma içeceksin.»

Ve yüksek alkolik kahkahaları atıyordu. Kadın *pinga*'yı yuvarladı ve dilini damağında şaklat-

1. *Pinga:* Bir tür içki.

tı. Sonra tezgâhın bir ucundaki Joel'i gözüne kestirdi. Yanına sokuldu...

«Şimdi sen içki ısmarlayacaksın bana.»

«İşine git. Param yok.»

«Pintilik etme.»

«Dinle, iş açma başıma. Beş param yok, diyorum sana.»

Luis da Bicuda, kudurdu. Yumruğunu tezgâha indirip bardakları hoplattı. Bıçağını çekti ve kılını kıpırdatmaksızın kendisine bakan çocuğun karnına dayadı.

«Seni küçük beyaz bok. Bir hanımefendiye böyle mi davranılır? Söylediğini geri al, yoksa barsaklarını deşerim.»

«Öyleyse hodri meydan.»

«Gregorao ayağa kalktı ve Luis da Bicuda'nın sırtına yumruğunu indirdi. Bıçak sarhoşun elinden kurtulup düştü.

«Yavru'yu rahat bırak. Utanmıyor musun?»

«Herifi dışarı itti. Sonra kadını yakaladı ve kıçına bir tekme savurdu. Luis da Bicuda, Joel'e döndü ve gözdağı verdi:

«Hesabını göreceğim, alçak.»

«Yavru'ya dokunursan gebertirim seni.»

Yavru, kendisini koruyan adama bakıyordu. Herkül gibiydi. Belki yaşamı boyunca gördüğü en güçlü adamdı. Üzüntülü bir teşekkür gülümsemesi belirdi yüzünde.

«Korktun mu, Yavru?»

«Hayır, efendim.»

«O herif ödleğin tekidir. Zayıflardan başkasına çatamaz.»

«Ben zayıf değilim.»

«Korkak değilsin, ama zayıfsın, Yavru.»

İsaias'a döndü:

«Bu Yavru'ya kahve ver. Bir de et yemeği getir. Evet, şundan.»

Joel'in yanına yaklaştı.

«Karnın aç, değil mi?»

«Çok.»

«Ne kadar zamandır yemek yemedin?»

«İki gündür. Yani galetadan ve kahveden başka şey girmedi kursağıma.»

«Bir erkeğe göre yiyecek değil bu.»

Yavru, kaçamak bir dudak büzmeyle omuz silkti.

«Burada ne yapıyorsun?»

«*Garimpo*'da çalışmaya geldim.»

«Ama... dayanamazsın. Hiç çalıştın mı bu işte?»

«Hayır, bayım.»

«Bir kahve daha iç. Biraz da et ye. Gerçekten acıkmışsın.»

Yavru yedi.

«Patronun var mı?»

«Hayır, bayım. Kimse beni çalıştırmıyor, çünkü işe yatkınlığım yok.»

«Ne yap biliyor musun? Topla pılını pırtını, benim barakama gel.»

«Hiçbir şeyim yok.»

«Nasıl uyuyorsun ki?»

«Yerde.»

«Bir şey bulmak gerekecek.»

Gregorao, Yavru'yu barakasına götürdü.

«Şu hamağa uzan. Benim hamağımdır. Ama önemi yok. Bir dilim kurutulmuş et kızartacağım.»

«Gerek yok. Yorgun değilim.»

«Kırıtıp durma. Uzan. Yemek yedikten sonra, ciddi konuşuruz.»

Gregorao, önüne diz çöktüğü ateşi yaktı ve şişte et kızarttı. Et piştiğinde ve Gregorao ayağa kalktığında, Yavru mışıl mışıl uyuyordu. Zavallı küçük! Carlinhos da böyle olmalıydı. Gregorao hamağı sarstı.

«Gel de eti ye. Ben kahve yapacağım. Şurada da *puba*[1] unu var...»

Üç yıl sonra, bir hamağa uzanmış olan Grego, soyunan Yavru'yu seyrediyordu. Güçlenmişti. Kolları iyice yanmıştı. Sırtından kaslar fışkırıyordu. Tanıdığı cılız Yavru'dan çok farklıydı. Tıpkı oğlu gibi. Kadınını bile elinden aldığına göre tam bir erkek olmuştu.

1. *Puba:* Suda mayalanmaya bırakılmış, toz halindeki manyoka.

5

YABAN MUZU

«Çıkmıyor musun, Grego?»

«Hayır, Bugün bir yere çıkmıyorum.»

«Ben şöyle bir dolaşacağım. Bir şeyin mi var, Grego?»

«Hayır.»

«Sana bir şeyler getirmemi ister misin?»

«Hayır, teşekkür ederim.»

«Öyleyse görüşmek üzere.»

Dışarı çıktı. Grego'nun üzgün olduğunu biliyordu. Ama Joel, Cira'yla arasında geçenleri, Grego'nun bilmesini istemişti. Şimdi durumu ona söylediğine göre, tek çözüm vardı. Araguaia nehri boyunca inmek. Ya da Marabá'ya, Pedral'a, Jacundá'ya gitmek. Joel bir bara girdi; Laurindo'nun barına.

Küçük bir lambadan gelen ve adamların gölgelerini duvarlarda oynaştıran cılız bir ışık vardı içerde.

«İyi geceler.»

«İyi geceler.»

«Eeee, Bay Laurindo, nasıl gidiyor?»

«Güç, aslanım. Buralarda herkesin talihi döndü sanki artık. Kimse bir şey içmiyor, kimse para harcamıyor. Bu yaz, burada Güneyde, işler parlak değil. Ancak Kuzeye doğru durum farklı.»

«Kuzeyde durum iyi mi?»

«Başka şeyden söz edildiği yok, oğul.»

«Ama Marabá'ya gitmek için daha erken! Şu sıra sular çok yüksek, kimse dalgıç giysisiyle bile dalmıyor! Ancak haziran ortası ya da temmuz başında düzelir.»

«Marabá söz konusu değil. Millet, *Banana Brava*'dan[1] başka söz etmiyor.

«*Banana Brava* mı?»

«Evet, dünyada en çok billur veren kaya billuru *garimpo*'su.»

«Ben, billura inanmıyorum, Bay Laurindo.»

«Ben de inanmıyorum. Ama kilosu altı yüz bin *cruzeiro* ediyor. Kadınların bile *garimpo*'ya gittiklerini söylüyorlar. Billuru bıçağın ucuyla çıkarıyorlarmış.»

«Nerede bu yer? Oraya nasıl gidiliyor?.»

"Bananal adasının girişine kadar Araguaia ırmağı boyunca iniyorsun. Oradan sağa dönüyorsun. Javaé ırmağının ağzına giriyorsun. Javaé ile Araguaia aynı şey. Javaé boyunca inildi mi, ilk ve tek liman Banana Brava limanı. Limandan sonra, *garimpo*'ya kadar on altı fersah[2] yol yürünüyor; ama Javaé üzerinden gitmek çok güç.»

«Neden?»

«Size sözünü ettiğim bu liman, çok uzak. Oraya varmak için pek çok gün gerek. İnsan avlanmaya bel bağlıyorsa, bu da pek güvenilir değil. Üstelik, hiç bağışlamayan Canoeiro kızılderilileri de var.»

«Canoeiro'ların Xavante'lerden de beter ol-

---

1. *Banana Brava:* Hiçbir yararı olmayan yaban muzu. Oradaki elmas madenine benzetme yapılarak bu ad verilmiş.

2. Bir Brezilya fersahı 2200 metredir.

dukları söyleniyor... Ama bir Kızılderili *garimpeiro*'yu durduramaz. *Garimpeiro*[1] için, *caboclo*'lardan[2] kurtulmak *muricoça*'lardan[3] kurtulmaktan çok daha kolay.»

«Ya nehir boyunca inilirse?»

«Belki. Bunu yapanlar var, ama o zaman da en az yirmi gün gerek.»

«Vay canına! Amma da uzakmış.»

«Evet, ama zahmete değer. Oralara bir yığın *garimpeiro* inecek.»

«Öyleyse, Bay Laurindo, bu iş gerçekten iyi.»

«Evet. Yalınayak yürüyenler bilirim, şimdi kendilerine çiftlik almaktalar. İnsanlar hesapsız zenginleşiyorlar. Ve talihlilerin sayısı da çok.»

«Öyleyse çıkınını sırtlayan, azığını hazırlayıp yolu tutan pek çok kişi çıkacak.»

«Bu gidişle, sonunda ben de barı satıp yolu tutacağım.»

«Banana Brava. Ne garip ad!»

«Bölge eskiden yaban muzlarıyla kaplıymış.»

«Sağ olun, Bay Laurindo. Yatayım artık. İyi geceler.»

«İyi geceler, Yavru.»

Joel, kulübesine doğru yürüdü. Gece soğuktu. Kimse şarkı söylemiyordu. Karanlıkta bir tek tutkulu gitar sesi bile yoktu. Barakaya girdi. Gregorao'nun hamağı boştu. Çıkmayacağını söylemişti. Kuşkusuz birtakım haltlar karıştırmakta olmalıydı. Tanrı onu korusun! Joel çizmelerini çekti. Göm..

---

1. *Garimpeiro;* Elmas arayıcısı
2. *Coboclo:* Beyaz-Kızılderili melezi, tembelliği ve başka kötü yanlarıyla ünlü Brelizya yerisi.
3. *Muricoça:* Çok can yakan bir sivrisinek türü.

leğini çıkardı, kendini hamağına attı. Kollarını başının altında kavuşturdu ve gökyüzündeki yıldızları sayarak uyudu.

Bir ses duyduğunda sabahın saat üç buçuğuydu.

«Bay Joel! Bay Joel!»

«Ne var? Kim o?»

«Benim, Bernardino?»

«Ne var, küçük?»

«Gregorao tutuklandı. Elmas bulmuş birinden de çok içti. Juju'nun yerini inanılmaz biçimde birbirine kattı. Her şeyi kırdı.»

«Peki! Gidelim oraya.»

İkisi de Juju'nun yerine koştular. İçerisi adam almıyordu. Akıl almaz bir karışıklık vardı ortalıkta. Juju, umutsuzluk içinde ağlıyordu. Ellerini ovuşturuyordu.

«Dostunuzun yaptığını görüyor musunuz? Her şeyi kırdı. Dilerim kodeste geberir! Bir zavallı kadını yaşatan her şeyi yıkmak iş mi?»

«Kapatın çenenizi. Ve sakin olun. Her şey düzelir. Zararın kaç parayı bulduğunu göreceğiz.»

«Yalnız sandalyeler bir hazine. Tezgâh... İçkiler... Ah! Tanrım!»

«Hadi, kadın, söyle çabuk. Kaç para?»

«Altı bin *cruzeiro* zararı karşılamaz.»

«Altı bin karşılar da artar bile. İşte.»

Juju gözlerini iyice açtı, paraları havada kaptı, sonra koca memelerinin arasına gömdü. Altı bin *cruzeiro*'yu yok ettiğine göre, bu memeler iyice büyük olmalıydı. Joel, dışarı çıktı. Tüm parası gitmişti, *garimpo*'dan kurtulmak için biriktirdiği tüm parası. Polis karakoluna doğru yürüdü. Teğmenle konuştu. Gregorao'nun bin sekiz

yüz *cruzeiro* karşılığında salıverilmesini sağladı. Ama, daha önce, onu bir hafta içerde tutmalarını istedi. Bunu da kabul ettirdi. Barakaya döndüğünde topu topu iki yüz *cruzeiro*'su kalmıştı. Nesi var nesi yoksa topladı ve bu *garimpo*'da bir daha görünmemek üzere ortadan kayboldu.

Gregorao öyle alkol almıştı ki, iki gün iki gece uyudu. Sonunda uyandı. Başı ağrıyordu. Tepesinde bir yumru vardı. Yavaş yavaş her şeyi anımsadı. Barı, kavgayı, askerleri, başına yediğini... ve şimdi parmaklıkları.

Kapıya yaklaştı.

«Ne kadar zamandır buradayım?»

«Bugün üçüncü gün.»

«Üçüncü gün mü?»

«Evet.»

«Elli kağıt kazanmak ister misin?»

«Tabii.»

«Güzel. Git bana bardan Juju'yu getir. Ama nedenini söyleme.»

«Kabul. Parayı uçlan.»

Yarım saat sonra, Juju, soluk soluğa ve kuşku içinde göründü; yasayla karşılaştıklarında ürken tüm kadınların korkusuyla.

«Sen miydin, köstebek? Ben de ciddi bir şey sanıyordum.»

«Gerçekten konuşmamız gerek Juju.»

«Çabuk ol, hadi, ne bekliyorsun?»

«Yavru'yu gördün mü?»

«Ha! Joel'i mi? O tam bir beyefendi işte! Benim orada yol açtığın zarara karşılık tam altı bin *cruzeiro* ödedi.»

«Altı bin!»

«Evet, neden olmasın? Senin kefalet bedelini

de ödedi. Onun yerinde olsam, bırakırdım kodeste çürüyesin...»

«Öyleyse niçin beni dışarı çıkarmadılar?»

«Joel, teğmenden seni bir hafta içerde tutmalarını istedi. Ben olsam, ölünceye kadar burada bırakılmanı isterdim.»

«Öyleyse niçin gelmiyor?»

«Gitti.»

«Gitti mi?»

«Evet. Kayboldu.»

«Marabá'ya mı gitti?»

«Bilinmiyor. Kimseye veda etmedi.»

«Dışarı çıkmam için ne ödedi?»

«Bin sekiz yüz *cruzeiro*, sokağa atılmış para.»

«Demek topu topu iki yüz *cruzeiro*'yla yola çıktı...»

«Hoşça kal, hayırsız!»

«Teşekkür ederim.»

«Tanrı seni uzun yıllar kodeste tutsun!»

Gregorao parmaklıklara yaklaştı. Dışarı bakıyordu. Yavru'yu yitirmişti. Üç yıl önce açlıktan ölmek üzereyken rastladığı Yavru'yu. Beş parasız ayrılıyordu buradan. Geldiği gibi gidiyordu. Borcunu ödemişti. İyice uzaklaşacak zamanı kazanmak için kendisinin bir hafta cezaevinde tutulmasını istemişti. Beş gün vardı daha. Güçlü elleriyle parmaklıkları kavradı ve ağladı. Gregorao acıma nedir bilmezdi; ama bu kez ağlıyordu.

6

BEŞ GARİMPEİRO'YDULAR

Şimdi, çıkınını sırtında taşıma sırası Joel'deydi. Daha önce, bu zahmete katlanamazdı. Gregorao her şeyi taşırdı. Kırk fersah yol almaları da gerekse, ağırlık Grego'ya bir şey demezdi. Ve kimse bir şey söyleyemez, en ufak bir alaycı söz duyulmazdı. Kanıtı da, bu kez, üç ay önce Cacinunga'ya gelişleriydi. Piaui eyaletinden bir herif, dükkânından bağırdı:

«Hey, beri bak! Adam mısın, kamyon mu?»

«Kes sesini, dişsiz ibne, yoksa pis dilini parmaklarımla sökerim.»

«Taş mı söküyon lan? Karşında erkek var. Piaui erkeği.»

«Yükümü bırakmadan geliyorum çeneni dağıtmaya.»

Ve daldı içeri. Öbürü bir şey diyemez oldu. Tükürüğünü yuttu. *Garimpo*'nun en beter adamlarının çıktığı Piaui'den gelse de... Ödlek sayılacaktı. Piaui'den gelen *garimpeiro*'nun *garimpo*'larda efsaneleşmiş bir özdeyişi vardı: «Ben Piaui'denim, birini öldürdüm mü bu ders vermek içindir.»

Joel, Gregorao'yu düşünüyordu. Bundan böyle, tek başına paçasını kurtarmak zorundaydı. Ve Grego da unutulmalıydı. Kendisi de, güçlük üstüne güçlükle karşılaşacaktı. Gregorao'nun yokluğunu duyuyordu. Onun ilkel çocuk saçmalıklarına alışmıştı. Arkadaşının yokluğunu duyuyor, ama özlem çekmiyordu. Özlem, ozanlara uygun düşen

bir duygudur. Üç yıl süreyle Minaş Gerais'de eblehleşmiş biri yokluk duyar, ama asla özlem çekmez.

Şimdi, Grégorao, cezaevi parmaklıklarından bakıyor olmalıydı. Hüzünlü *marroeiro*[1] gözlerini özgürlüğünün peşinde dolaştırarak, herkül başını duvara yaslıyordu herhalde. Güçlü elleri, kırma isteğiyle sık sık parmaklıklara yapışıyordu kuşkusuz.

Evet. Olan olmuştu. Şimdi Joel, Banana Brava'ya doğru gidiyordu. Belki orada, *garimpo*'nun zincirinden kurtulma düşlerini gömecekti. *Garimpo*, adamı kelepçeden daha iyi tutsak eder; insanın bedenini alır, ruhunu alır.

Joel, torbayı sırtında taşıyordu. Elveda Güney! Elveda Baliza, Bagagem, Cacinunga, Registro... Banana Brava'dan, Tanrı yardım ederse, Belem'e kadar inecekti. Gemiye binecek ve evine dönecekti. Laranjeiras'da bir ev görecekti, bahçesi güllerle dolu, fıskiyeleri... Halılar... Porselen vazolar ve Saks bibloları... Piyano hep aynı köşede olacaktı. Ama annesinin yüreğindeki piyanoda belki tek tuş bile kalmamıştı.

Bir yer bulabildiği gemide, tanımadığı *garimpeiro*'lardan başka kimse yoktu. Çok uzaklardan gelen insanlar. Güven vermeyen kişiler. Gün boyu güneş altında kürek çekmek gerekiyordu. Marabá'ya doğru gidiyorlardı. Araguaia ırmağı boyunca aşağı iniyorlardı. Joel, Furo de Pedra'da kalacaktı. Mato Grosso yönünden ve tam Bananal adasının ucunun karşısında... Gün boyu güneş altında kürek çekiyorlardı. *Banzeiro*[1] esti mi, kıyıya

1. *Marroeiro:* Bir sürünün en güçlü öküzü.

yanaşmaları gerekiyordu.

Leopoldina'yı geçtiler, iniyor, iniyorlardı. Travessao, Sao Jose, Sao Pedro, Bananal adası -on fersah uzunluğunda ve muz biçiminde-, Ölüler nehrinin ağzı, Sao Felix, Santa İsabel, Mato Verde, Furo de Pedra. Bütün bu yerler Caraja Kızılderililerinin köyleriyle karışık.

Birbirinden fersah fersah uzak yerler. Kocaman, kumsallarla, balıklarla, yüksek ateşle, sefaletle dolu Araguaia. Her şeyden yoksun. Şeker diye bir şey yoktu. Onun yerini tutan *rapadura*[2] da bazan bulunmuyordu. Ne sigara vardı, ne tuz, ne yağ, ne fasulye, vb. Orada yaşayan insanların uygarlıkla bütün bağları kopuyordu. Geçen bir gemi, gelen bir kayık, tek yenilikti. Telgraf, söylentilerden oluşmaktaydı. Yiyecek, sonu gelmez *maria-isabé*'yle sınırlıydı. Orada doğan, yaşayan ve daha rahat bir yaşam yüzü görmeksizin ölen kişiler vardı. Böyleleri acı çekmezler; çünkü bu tekdüzeliğe ayak uydurmuşlardır. Ama bu uzaklıkların labirentinde yitenler acı çekiyorlardı. Tuzağa düşenler, altın çıkış kapısını hiç bulamadan serseri serseri dolaşıp duranlar. Gökyüzündeki yıldızlara gözlerini dikerek yıldızlara, uzak ve yitirilmiş bir dünyaya mesajlar göndererek yaşıyorlar. Rio Araguaia, Furo de Pedra. Sonunda da, Bananal adasının gölü... Yirmi altı gün aralıksız küreğe asılma, kasları germe, sürekli bir gitgel hareketiyle kolları oynatma.

---

1. *Banzeiro:* Nehir üstünde esen, suları karıştıran bir rüzgâr.

2. *Rapadura:* Tabaka halinde satılan kötü bir tür şeker.

3. *Maria-isabe:* Pirinç ve kurutulmuş etten yapılan bir yemek.

Gemi, Marabá'ya gitmek üzere Furo de Pedra'dan ayrıldı ve Joel, oradan geçip Banana Brava'ya giden bir tekne bulma umuduyla kaldı. Talihli de çıktı. Üç gün sonra, o yöne giden bir kayık giriyordu limana.

Beş *garimpeiro*'ydular: Samuel, Zequinha, Raimundo, Henrique ve Dico diye adlandırılan Diocletiano. Samuel ve Dico, Maranhon'dandılar, ayakları *sertao*'nun yollarını arşınlamaktan nasır bağlamıştı. Raimundo, Ceara eyaletindendi. Zequinha da, Goias eyaletinden. Yolculuğu sürdürmeden önce birkaç gün dinleneceklerdi. Joel, onların kulübelerine doğru yürüdü.

«Günaydın.»

«Günaydın, evlât. Oturmaz mısın?»

«Teşekkür ederim. İyiyim böyle. Banana Brava'ya gittiğinizi öğrendim ve sizi görmeye geldim.»

«Doğru. Oraya gitmek istiyoruz.»

«Söylediklerine göre, iyiymiş oraları.»

«Bundan başka söz işitilmiyor zaten. Sen de *garimpeiro* musun?»

«Evet. Cacinunga'dan geliyorum.»

«Chico Aroeira'yı tanıdınız mı orada?»

«Chico'yu, doğrusu hayır. Kardeşi Zeca Aroeira'yı tanıdım.»

«Biz de kendisini tanırız. Yaman heriftir?»

«Yolculuk ettiğiniz teknenin sahibi kim?»

«İşte teknenin sahibi, Raimundo.»

«Bay Raimundo, Banana Brava'ya gidecek bir tekne bulma umuduyla burada kaldım. Oraya gideceğinizi öğrendim, belki ben de sizlerle gelebilirim...»

«Dinleyin. Kararsızız. Bazan Marabá'ya gitmeyi düşünüyoruz. Bazan da Banana Brava'ya.

Banana Brava yolculuğu çok güç. Javaé nehri boyunca yukarı çıkmak gerek. Ve bu çok zor olacak. Ama insanda inanç oldu mu, bir çıkış yolu bulur kendine.»

«Bir şey daha var, Bay Raimundo... Ben... benim meteliğim yok. Yiyecek için bile. Beni yüzüstü bırakamazsınız...»

«Durum kötü, aslanım. Çok sıkışık yolculuk ediyoruz. Yiyecek masraflarını da bölüşüyoruz.»

«Kürek çekmeye yardım edebilirim.»

«Bakarız, aslanım. Banana Brava'ya gidersek, belki sana da bir yer bulunur.»

«İyi. Her şey için size çok teşekkür ederim.»

«Yatacak yerin var mı, aslanım?»

«Hamağımı şuraya, kumsala yerleştirdim.»

«Orası soğuktur. Hamağını, eşyalarını al. Buraya gelebilirsin. Biz de, hepimiz buradayız.»

«Öyleyse hemen geliyorum. Orada hava buz gibi.»

Dışarı çıktı. *Garimpeiro*'lar birbirlerine bakıyorlardı. Bir talihsiz daha; meslekten birine yardım etmek görevdi.

«*Curau*'ya[1] benziyor, ama iyi bir çocuk,» dedi Henrique. «Ona yardım etmeliyiz. Kim bilir yarın aynı duruma düşüp düşmeyeceğimizi?»

«Ne? Aynı duruma mı?» dedi, yüreği tabanlarından daha katı olan Dico. «Gemisini kurtaran kaptan, günümüzün felsefesi bu. Sizin başınız aynı biçimde derde girse, o uzaktan geçer, acıma bile duymazdı. Ben, bir *garimpeiro*'nun ne bok olduğunu bilirim.»

---

1. *Curau: Garimpo*'lara yeni gelenler için kullanılan bir sözcük. Acemi çaylak. Asıl anlamı: Bir tür bulamaç.

7

HERKESİN AYRI BİR ÖYKÜSÜ VARDIR

Joel, hamağını en uygun düşen köşeye yerleştirdi. Saman kulübe küçük ve dardı. Gece, ateş yaktılar ve konuştular. En gençleri olan Zequinha: «Bugün günlerden ne?» diye sordu.

«Aziz Jean günü.»

«24 Haziran! Bugün evimde olsaydım... Tam kapının önünde bir şenlik ateşi yakardık. Herkes yeterince patates ve manyoka sağlardı. Anam kebap edilmek üzere taze mısır getirirdi. Buluyorlarsa, bugün de aynı şeyi yapıyorlardır. Sonra, Florencio'nun akordeonu eşliğinde dansa giderdik. Dostlar arasında eğlenirdik. Bugünü evde geçirmek hoşuma giderdi. Kuşkusuz beni düşünüyorlardır evdekiler.»

«Öyleyse neden uzaklaştın oralardan? Çok oluyor mu eve uğramayalı?»

«Hayır. Anam bu kez yanında kalmam için çok üstelemişti. Ben söz vermiştim. Çok hoşnuttu. Mutlulukla gülümsüyordu, beni tarlada, tohum ekerken, çapa yaparken, toprağı bellerken gördüğü günlerdeki gibi... Bir sabah, erkenden, dayanamaz oldum. *Garimpo* özlemi çekiyordum. Anam, tek başına iki yana sallanan boş hamağımı bulmuş olmalı. Eminim ki onu eliyle durdurmuş, önlüğünün ucuyla gözlerini silmiştir.»

«Korkunç bir şey bu. *Garimpo* insanları öyle bir kendine çekiyor ki dayanmanın mümkünü

yok,» dedi Samuel. «Ben de, o dönemde birkaç kez Carolina'ya gittim. Aziz Jean yortusunda, şenlik ateşinin sorumlusu hep bendim. Herkes de biliyordu, kestane fişeklerini patlatanın, Pereirao'nun oğlu olduğunu. Birbiri ardından: Vızzz, gümmm. pattt. Peder Michel beni kucaklardı. Çocukken bana duaları öğreten ve erkekliğe geçiş ayinimi yöneten oydu. Bugün, ölmediyse bile çok yaşlı olmalıdır. Tanrı ona uzun ömür versin! O sıralar amma da küçükmüşüm! Beni Elisa'yla da o evlendirdi. Yine onun için kestane fişeği patlatmaya devam ediyordum. Meşaleli geçit törenini görmek bir zevkti. Fal bakılan küçük bir dükkânım bile vardı. Elisa bana yardım ediyordu. Gözlerimi kapatsam sesini işitiyorum: «Şunu alın, delikanlı, sonuncu...» Ve delikanlı alıyordu, kareli entarinin cebinde bir talih parçası olduğundan emin... Sonra...»

«Sonra... ne oldu?»

«Öldü, Tanrı günahlarını bağışlasın.»

«Ya sen, Raimundo, senin Aziz Jean yortusuyla ilgili anıların yok mu?»

«Var ama o kadar zaman geçti ki aradan...»

«Güzel olan da eski öyküler.»

«Benimki eski ve acı... Sekiz yıl kadar oluyor, aşağı yukarı, nehrin, Coco'nun öbür yakasında, kıyıda Piabanha'da oturuyordum. Ormanda odun kesmekle ve kömür satmakla çok yordum bu yaşlı kolları. Aziz Jean hep öteki günler gibi, onlardan farksız oldu benim için. Tek fazla olan şey, karım Chiquinha'nın çamaşır yıkanan dere kıyısına koyduğu *canjica*[1] tabağıydı. Her gece, insanlar

1. *Canjica:* Hindistancevizi sütü, şeker, tarçınla karıştırılmış taze mısır rendesinden yapılan bulamaç.

kapının eşiğine otururlardı. Aziz Jean ya da Aziz Pierre yortusunda büyük bir ateş yakılırdı. Ve Alex babanın kızlarıyla birlikte dans edip şarkı söyleyen kızlarımı seyrederdim. O sıralar Zefa, sekiz ya da dokuz yaşında olmalıydı. Joaninha da altı ya da yedi. Joaninha, bana, öbürünün deyimiyle, daha çok bağlıydı. Erkenden uykusu gelirdi, kollarıma sığınır ve küçük ellerini sakallarımda gezdirerek uykuya dalardı... Bugün ikisi de genç kız olmuştur. Chiquinha gibiyseler güzel de olmaları gerekiyor. Chiquinha neredeyse bir kadındı...»

«Ve... onları bir daha hiç görmedin mi?»

«Bir daha hiç yolum oralara düşmedi... Banana Brava'ya gitmeden, bir bakacağım, karım hâlâ kızlarla birlikte orada mı. Hâlâ beni bekliyorsa, onu da kayığa alır, Pedral'a, Banana Brava'ya bile giderim.»

«İyi ama hiç haber de yollamadın mı?»

«Hiç. Hep paçayı kurtaracağımı umuyordum..»

«Pöh! Şu lânet olasıca *garimpo*, insanı yılan gözü gibi kendine çekiyor! Karımı, kızlarımı... her şeyi bıraktım.. Şimdi de...»

Adamlar susuyor ve aynı şeyi düşünüyorlardı: Raimundo'nun öyküsü acıydı, çok acı. Hepsi, küçücük iki kızla bırakılmış bir kadının, *sertao*'nun tüm güçlükleri ve sefaletiyle boğuşan genç bir kadının, artık yaşlanmış, ne haber ne de para gönderen bir adamı sekiz yıl oturup beklemeyeceğini düşünüyorlardı.

«Ya sen, delikanlı? Adın ne?»

«Joel.»

«Sen, Joel, öykünü anlatmıyor musun?»

Joel anlatmayı düşündü. Güllerle dolu bahçesi, porselen vazoları ve Saks biblolarıyla büyük bir evden söz etmek... Anlamayacaklardı... Hayır. Anlayamazlardı.»

«Yok, benim bir öyküm yok.»

«Öyleyse sıra sende, Henrique.»

«Bende mi?»

«Evet, Henrique. Bırak alçakgönüllülüğü. Çabuk anlat.»

«İyi ya, benim öykümün adı yaşam. Gördüğünüz gibi, ben her zaman böyle çirkindim! Sao Paulo'daki bir hastanede on iki yıl geçirdim. Bahçenin bir köşesinde çiçek yetiştirmiştim, ailem olmadığı için de çiçekleri ailem yapmıştım. Çiçeklerime bakıyor, onları seviyordum. Yıldızlarım, menekşelerim, güllerim vardı... Çiçeklerimi, hastanenin küçük kilisesini süslemeleri için veriyordum, hastalarıma veriyordum ve pek çok kez onların tabutlarını bu çiçeklerle bezedim. Benim için, Aziz Jean yortusu her günden farksızdı. Balonlarla dolu gökyüzüne bakar ve kestane fişekleri patlatan çocukları dinlerdim. Her şey hüzün vericiydi, çünkü bomboş yaşamımda özlem denilen duyguya bile hakkım yoktu! Çoğu kez, Aziz Jean yortusunun gecesini hastalarımın başucunda geçirdim; bayram günü olduğunu bile fark etmeden. İşte benim öyküm. Anlatacak şeyim olmadığını söylememiş miydim?»

«Neden ayrıldın hastaneden?»

«Pavyonlardan birini büyüttüler, tam da benim bahçem yönünde. Bir başkasını düzenlemeye başlama cesareti bulamadım kendimde...»

«Şimdi, geriye bir tek Dico kalıyor.»

Dico, gözlerini gökyüzüne dikmişti, bakışları

karanlıktı. Bir hücrenin karanlık köşesinde, açık seçik olarak karanlık bir öykü anlatan bir bakıştı bu. Aziz Jean yortusunu, yüzünde gezinen farelerle, pirelerle ve hamam böcekleriyle paylaşırdı o.

«Benim de hiçbir öyküm yok.»

Yakmış oldukları ateş sönmek üzereydi. Gece soğuktu. Aziz Jean yortusuydu o gün.

8

YARA

Garimpeiro değişkendir. Bir şey ister; bir saat sonra başka şey ister. Marabá'ya doğru inmeye karar verdiler. Yorganlarını, hamaklarını ve sonunda tüm eşyalarını toplamaya koyuldular. Yeniden, Raimundo yüksek sesle düşündü:

«Çocuklar! Banana Brava'ya gideceğimizi söylemiştik.»

«Ben de öyle düşünüyorum,» dedi Dico.

«Öyleyse oraya gidelim.»

«Gidelim!»

«Hey! Joel! Eşyanı tekneye koyabilirsin. Beş kişinin sığdığı yere altı kişi de sığar.»

Yola çıkmadan önce, kaçınılmaz *maria-isabé*'yi yediler. Güneş doruğa varmadan önce de, Araguaia boyunca aşağı inmekteydiler. Uygarlıkla son bağlantı noktası olan Lago Grande'ye varmak için beş fersah kürek çektiler. Sonra Bananal adasının ucundaki burnu döneceklerdi. Javaé ırmağına girecekler ve kürek çekmeleri gerekecekti durmadan. O gece, Javaé'nin girişinin çok yakınındaki bir kumsalda uyudular. Uyudular mı? Hayır. Dinlendiler yalnızca.

Solgun bir ay vardı gökyüzünde. Sivrisineklerin açtığı yaralar. Kimse uyumuyordu. Bir cehennem. Tüm kumsal, bu sivrisinek sürüsünün sürekli ve tekdüze vızıltısından başka şey değildi. Kimsenin cibinliği yoktu. Kimse yakınmıyordu.

Kimse gözünü kırpmadan güneş doğdu. Yorgundu gözler. Uykusuz geçmişti gece. *Garimpeiro* dayanıklılığını sınamak için zorunlu bir uykusuzluktu bu. Yaşlı Raimundo seslendi:

«Kahve hazır. İçelim ve yeniden küreğe geçelim, işimiz güç olacak.»

«Şimdi göreceğiz bakalım bu haytanın nasıl kürek çektiğini.»

«Buraya kadar işimiz kolaydı. Az sonra karşılaşacağız ters akıntıyla.»

«Gidiyor muyuz çocuklar?»

«Hadi.»

Nehirde ilerlemeye koyuldular. Javaé, öfkeli bir taşkınlıkla Araguaia'nın sularına karışıyordu. Nehrin sol kıyısına geçmek zorunda kaldılar. Kayık neredeyse hiç yürümüyordu. Üstelik onlar, kürek çeken altı tane güçlü, sağlam kaslara sahip adamdılar. İnsanüstü bir çabaydı bu. Bir fersah ötede kumsalların görünmeye başlayacağını umarak kürek sallıyorlardı. Kumsallar görünür görünmez de, küreklerin yerine sırıkları kullanacaklardı.

«Hey! Raimundo! *Jacuma'ya*[1] yapış ve bırakma.»

«Sıkı tutuyorum, Samuel.»

Kürek çekiyorlardı. Terlemeye başladılar, açlık midelerini buruyordu. Öğlen olduğunda ancak bir fersah yol almışlardı.

«Zequinha, bırakma, sıkı dur.»

Zequinha, en gençleri ve en güçsüzleriydi. Hepsi tükenmişti, artık kürek çekemiyorlardı.

1. *Jacuma:* Bir tür Kızılderili sandal küreği ya da dümeni.

Kollar söz dinlememekte diretiyordu. Ama ilerlemek gerekliydi. İlerlemek zorunluydu.

«Yemek yemeyi düşünmenin zamanı gelmiş olmalı, değil mi?»

«Şu *barreira*'da[1] durup duramayacağımıza bakalım.»

Her yanda, ister Bananal adasında olsun, ister Goias'ın sağlam topraklarında ortalığı sel basmıştı. Batı ya da kuzey sularının gelgit zamanı, birazcık Kutsal Kitap'ın bir bölümünü anımsatır: Tufan.

«Hadi, çocuklar, *rapadura*'ya[2] ulaşmak için biraz daha gayret.»

Yarım saat sonra *barreira*'ya varıyorlardı. Topu topu dört yüz metreyi aşmaları için yarım saat çabalamaları gerekmişti.

«Yanaş, yanaş! Atla, Joel!»

«Çabuk, öndeki ipi al.»

«*Jacuma*'yı tut, Raimundo.»

«Şu ağaç gövdesine bağla, şuraya, evet.»

«Vay canına! Buradaki sivrisinekler arı kadar iri!»

«Çalı çırpı toplayalım. Zequinha, tencereyi kap. Dico, sen burada kalıp pirinci ayıkla.»

Dumanın yükseldiği görüldü. Ateş iyi çekiyordu. Tencereyi üzerine yerleştirdiler. Oturdular. Gözleri yorgundu.

«Hiç değilse hamakları çıkarıp assaydık...»

«Daha neler, Samuel. Yemeği bitirmemiz ve

---

1. *Barreira:* Ormanın açık bıraktığı, bir nehrin kıyısındaki sarp yer.

2. *Rapadura:* Tabaka halinde satılan kötü bir tür şeker.

yeniden yola koyulmamız gerek. Bu hızla gideceğimiz yere hiç varamayız.»

«En kötüsü, hiç kumsala rastlamamış olmamız. Araguaia'nın kıyıları kumsal doludur, burada, Javaé'de hiçbir şey yok.»

«Durum böyleyse, biz de teknede uyuruz. Ama şu sivrisineklerle güç olacak.»

«Onun için çok kürek çekmeliyiz...»

«Yemek hazır.»

«Öyleyse başına çökelim. Çünkü, güneş alçalmaya başladığında bir yere yanaşmak zorundayız. Ayışığında, nehirde yol almak kolay değil. Hele şimdiki zifiri karanlıkta mümkünü yok.»

Yemeğe oturdular. Sivrisinekler vızıldıyordu. Tabaklar *maria-isabé* doluydu... Dikkat etmezlerse, sivrisinekler yemekle birlikte ağızlarına gidiyordu.

«Bu Javaé'de Ölüler nehrinden çok sivrisinek var.»

«Nereden biliyorsun? Şu Tanrı'nın cezası Bananal adasında bu rezilliğe rastlanmayan yer görmedim.»

Kahve içtiler.

«Yolu tutalım mı?»

«İnsaf! Bırak da bir sigara tüttürelim canım. Bir sigara da yakamayacak mıyız?»

«Hayır, zamanımız yok. Daha sonra içersin sigaranı.»

Dolu mideyle, öğlen güneşi altında, gözler sıcaktan ve ışıktan yanarak kürek çekmek, geceyi uyumadan geçirmek, bir *garimpeiro* için bile işkencedir.

«Küreğe çocuklar, küreğe!»

«Burada iki üç fersah ötede bir tek kumsal olmamasının mümkünü yok.»

«Varna buluruz.»

«Pek çok nehir gördüm. Yürümeyi becerir becermez kürek çekmeye başladım. Ama Azize Lucia'nın koruduğu şu gözlerle bunun gibi akıntı görmedim.»

«Hâlâ konuşacak gücü nereden buluyorsun?»

«Bana bak, karşında gördüğün erkektir erkek.»

Öğleden sonra saat dörde doğru, sarı bir ışık gördüler, beyaz bir şey... Uçuşan martılar.

«Bir kumsal...»

«Bir kumsal!»

«Bakalım buraya yanaşıp yanaşamayacağımıza.»

«Hadi.»

«Belki martı yumurtası bile buluruz.»

«İyi olur. Çok da besleyicidir.»

Kıyıya yanaştılar. Joel yüzmeye hazırlandı. Soyundu.

«Kim benimle yüzer? Henrique?»

«Hayır, ben bir tek sabahları yüzerim.»

«Burada *piranha* var mıdır?»

«Brezilya'nın bu köşesinde *piranha* olmayan yer gördün mü?»

«Öyleyse ben tekneden ayrılmam.»

«*Arrias de fogo*'lara[1] dikkat et. Değdi mi hepı yuttun demektir.»

«Peki, şimdi yemek hazırlayacağız. Ne dersiniz? Bir *feijoada*[2] pişirsek, daha besleyicidir.»

---

1. *Arrias de fogo:* Kıkırdak iskeletli, iki yanında geniş yüzgeçleri bulunan bir balık.

2. *Feijoada:* Fasulye, yağ, et vb. ile yapılan geleneksel bir Brezilya yemeği.

«*Feijoada* mı? Ama gece olacak!»

«Dalga mı geçiyorsun? *Garimpeiro* kursağı, gece, gündüz tanır mı?»

«Şimdiye kadar en ufak bir *praga*[1] belirtisi olmadığını fark ettiniz mi? Şaşırtıcı bu. Başka yerlerde, kıyıya yanaşmak ve ateş yakmak, sürüler halinde gelmelerine yeter.»

«Bekle de gece olsun, o zaman görürsün.»

Kötü kehanet. Hava kararır kararmaz, bataklıklardan, çamurlu kumdan, kısa süre önce oluşmuş kumsaldan gelen *praga* göründü. Javaé üzerinde kumsalların oluşması çok güçtür. Nehir hep çok yavaş çekilir. Ve seyrek, pis kokulu birkaç kumsal, ateşli hastalıkların kaynadığı kuyulardır. Uçsuz bucaksız ufukta sarı bir bulut göründü mü, insanın ellerini çaresizlikle göğe doğru kaldırması gerekir. *Praga* o gece geldi. Uykusuz geçen ikinci geceydi bu. Uzun, açık havada geçen soğuk ve sonu gelmez gece. Uykusuz geçen bir gece daha. Mazoşist bir uykusuzluğun ölüsünün yanıbaşında uyanık geçen amansız bir gece. Ölü ve yavaş, geçmekte acele etmeyen saatler. Yıldızlar, suların aynasında kendilerini seyretmekten yorulmuyorlardı. Güneş, doğmakta zorlanıyordu. Bir parça nemli odun. Bu ateşin çevresinde, gözlerine kadar çektikleri battaniyelerine sarınmış, bakışlarını ateşe dikmiş altı adam. Alevlerin dansına dikilmiş, fersiz, duygusuz gözler. Acı çekmemiş gibi acı çekerek. Yüzlerde, böylesine acımasız bir konforsuzluğa yöneltilmiş suçlamayla. Sonunda, güneş doğdu.

---

1. *Praga:* Sineklerin bitkilerde ve hayvanlarda yol açtıkları hastalıkların genel adı. Aynı zamanda 'sinek sürüsü' anlamına da gelir.

Kimse konuşmuyordu. İçlerinden biri kahve pişirdi. Hazır olunca da, yalnızca, «Kahve,» dedi.

Kahvelerini içtiler. Eşyalarını kayığa istiflediler. Biri palamarı çözüp içeri aldı. Ondan sonra da adamlar küreğin sessiz ve sonu gelmez yakarışına başladılar. Saat yarıma doğru, yeni bir *barreira*'ya rastladılar. Ve yeniden *praga*'ya.

Henrique konuştu:

«Marabá'ya gitmeliydik.»

«Hâlâ gidebiliriz. Sandalın burnunu çevirip gerisin geri yol almak yeterli.»

«Ama... buraya kadar geldik... Yolumuz fazla değil.»

«Doğru. Buradan Mato Verde limanına, üç fersahtan fazla olmamalı.»

«Yirmi fersaha bedel üç fersah.»

«Hey! Tanrı aşkına pes etmeyin.»

«Hiç değilse Mato Verde'ye kadar gidelim.»

«Pes mi ediyoruz sizce? Dinle. Mato Verde'den Ezequiel limanına beş fersahtan fazla yol var. Oradan, yürüyerek gidilirse, sırtta çantayla aşılacak bir on dört fersah daha. Kimsenin buna dayanamayacağını görmüyor musun?»

«Çocuklar, söylediği gibi, Samuel haklı. Köleler gibi kürek çekmek zorundayız. Şu sivrisineklerden de gözümüzü kırpamayacağız. Çanta sırtta, topallayarak yürüyeceğiz... Üstelik gideceğimiz yere varır varmaz, kazmaya sarılmak gerekecek.»

«Ama oraya varır varmaz kendimizi helâk etmemize gerek yok. Dinlenebiliriz.»

«Dinle, Samuel, senden daha güçsüz olan Zequinha bile bu kadarını istemiyor. Karı mısın, nesin!»

«Karı mı? Karı olsaydım burada, bu çirkef çukurunda bulunmazdım. Evimde rahat rahat oturmuş, ağzım açık, bir *arapuca*'yla[1] güvercin avlamakta olurdum.»

«Dinle, Raimundo. Sen teknenin sahibisin, kararın nedir?»

«Bir anlaşma yapalım. Tamam mı?»

«Tamam.»

«İyi. Mato Verde limanına kadar kürek çekeriz. Benim oraya gitmem gerekiyor. O köşeyi avucumun içi gibi tanıdığımı bilirsiniz. Piatanha'ya ulaşmak için Mato Verde'ye varmak, Rio Coco'yu geçmek ve evin yolunu tutmak yeterli. İstediğim bu benim. Limana kadar gidelim. Oradan geri dönmek isterseniz, kayığı size satarım.»

«Kimbilir? Raimundo, belki de Mato Verde'den Banana Brava'ya bir toprak yol vardır,» dedi Henrique.

«Evet, hem de iki yol var. Javaé boyunca giden ve sular yükseldiğinde kullanılamaz olan yol; bir de buranın yakınından geçen yol var. Ama o yol için sapına kadar erkek olmak gerek; çünkü gerçekten aşılması zordur.»

«Hangisi daha kısa, daha yakın?»

«Kimsenin geçemeyeceği ilki, elli fersah vardır. İkincisi, tam tamına kırk üç fersah. Daha yakın, ama yaman bir ormanın içinden geçiyor. Bir kılavuz almak gerek...»

Onları dinleyen Dico, söz aldı:

«Ben ikinci yolu seçiyorum. Yürümekten yılmam.»

---

1. *Arapuca:* Piramit biçiminde düzenlenmiş, gitgide küçülen tahtalardan oluşan bir kuş tuzağı.

«Hiçbirimiz yılmayız.»

«Öyleyse Mato Verde'ye kadar gidiyor muyuz?»

«Gidelim. Orada kararımızı veririz.»

«Öyleyse, soluk almadan kürek çekmek söz konusu.»

9

İKİ FİRE

Mato Verde. Limanla Mato Verde arasındaki son iki fersahı yürüyerek geçtiler. Orta Brezilya'nın tüm yerleşme merkezleri gibi, Mato Verde de, daha uzaktaki başka çiftliklerle çevrili bir büyük çiftlikten oluşuyordu. O kadar. Çiftliğin yanında kocaman bir hintkirazı ağacı vardı. *Garimpeiro*'lar hamaklarını o ağaca astılar.

Yaklaştıkça Banana Brava'dan gelen haberler çoğlıyordu.

«Orada yaşam güç. Her şey ateş pahası.»

«Tütün ucuz olsa bari, gerisi beni ilgilendirmiyor.»

«Öyle mi? Tütünle mi yaşayacaksın ki?»

«Tanrı isterse, tütün, kazma ve *cachaça*'yla[1] yaşayacağım.»

«Bir tabaka *rapadura*[2] on beş *cruzeiro*. Üstelik, elliye kadar çıktığı da olmuş. Bir küçük sürahi *pinga*,[3] yirmi yedi *cruzeiro*, rulo halinde dürülmüş tütünün metresi on *cruzeiro*. Kahvenin kilosu on beş ya da yirmi *cruzeiro*. Bütün bunlar seni ilgilendirmiyor mu?»

«Hayır, çünkü, *garimpo*'da fiyatlar bu kadar

---

1. *Cachaça:* Şekerkamışından ya da baldan yapılan bir içki.

2. *Rapadura:* Tabaka halinde satılan bir tür kötü şeker.

3. *Pinga:* Bir içki. Damla anlamına da gelir.

yükselirse fazla para var demektir. *Catra*'lardan[1] para dökülür.»

«Bu kez durum öyle değil. Doksan karışlık *catra*'lar olduğunu işittim. Bakması insanın tüylerini ürpertecek türden. Vinçle inilip çıkılan *catra*'lar!»

«Doğru. O derinlikten, küreğin ucuyla toprağı yukarı fırlatanları gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? Çok zor iş!»

«Orada *garimpo*'nun düzeldiğini söylüyorlar. Eskisinden daha az ateş ediliyormuş. Çok sert bir teğmen var deniyor. İşleri sürüncemede bırakmıyormuş.»

«Bence, bir *garimpo*'da ateş edilmez olursa ve silah atma işinde gevşeme varsa, işler iyi gitmiyor demektir.»

Joel, Banana Brava'daki yaşamı düşündü. Çok zordu. Çok pahalıydı. Ve onun kesesi boştu... İngiliz şayağından ceketini anımsadı.

«Ceketimi kim satın almak ister?»

«Nerede?»

«İşte burada. Halis İngiliz şayağı, en iyisinden.»

«Kaça?»

«Takımın tümü altı yüz *cruzeiro* eder. Ama bir tek ceketi olduğuna ve bana da para gerektiğine göre, yüz elliye bırakırım.»

«Pahalı sayılmaz ama bana ceket gerekli değil.»

«Peki canım, yüz yirmi olsun.»

«Ceketini şimdi satma, *garimpo*'ya kadar

1. *Catra:* Kaya billurunun çıkarıldığı delik, kovuk, mağara.

bekle,» dedi Raimundo. «Orada çok daha iyi paraya verirsin.»

«İyi ama ben para taşımayı yeğliyorum, daha hafif. Torbamın boyuna baksanıza. Külçe gibi de ağır.»

«O zaman, diyecek şey yok tabii.»

«Peki, yüz *cruzeiro*'ya bıraktım.»

«Kabul, alıyorum.»

Ceketi, Samuel satın aldı.

«Bakın çocuklar, yarın on beş fersahlık yolumuz var. Uyumamız gerek.»

«Peki, şu kılavuz bizimle gelecek mi?»

«Gelecek. Beş fersah yolu gösterdiği kişilerle yürüyor, yirmi *cruzeiro* alıyor.»

«Kabul.»

Karanlık çöküyordu, lök gibi. Hintkirazı, hamakların beyazlığıyla yer yer lekelenmiş bir gölgeden başka bir şey değildi. Bir sürü beyaz haçıyla iç kapayan karanlık bir mezar izlenimi bırakmaktaydı. Sivrisinek de vardı, ama az sayıda. Uyku, bedenlerin yorgunluğunu azaltıyordu; kısa sürede hepsi uyudular. Hamakların çevresinde soğuk hüküm sürmekteydi. Gökyüzündeki yıldızlar eğleniyorlardı sanki. Oyunları, gecenin ölü sessizliğini bozacak en ufak bir gürültü çıkarmaksızın.

Yakınlarda bir yerde ilk horoz öttüğünde, adamlardan biri uyandı. Öbürlerine seslendi:

«Hey! Çocuklar! Kalkma saati geldi. Yoksa, on beş fersah yol yürüyecek zaman bulamayız.»

Doğruldular. Her şey önceki akşamdan beri hazırdı. Yüzlerine bir su çarpmak, bir fincan kahve içmek yetiyordu onlara, doğan güneşin izinde yürümeye koyulmaları için.

«Bay Raimundo, gelmiyor musunuz?»

«Hayır, delikanlı, ailemi bulup bulamayacağıma bir bakayım...»

«Yazık. Sizi çok seviyorum. Bana iyi davrandınız.»

«Dinle, oğul, sana bir öğüt vereceğim.» Ve alçak sesle ekledi: «Ayağını denk al. Bu *garimpeiro*'larda iş yok. Sense, mert bir çocuksun, akıllısın.»

«Siz merak etmeyin, tehlike yok.»

«Dilerim öyledir. Meryem Anamız korusun seni.»

«Teşekkür ederim, Bay Raimundo.»

Vedalaştılar. Tek sıra olmuş yürüyorlardı. Beş *garimpeiro*'ydular. Raimundo kalıyordu. Yakında o da yola çıkacaktı, ama başka bir yöne doğru. Ailesini görmeye gidecekti. Evine yaklaştığında, sekiz yıl önce ayrıldığı evine, büyük bir korku kaplayacaktı içini. Kayıtsızca en büyük tehlikelere göğüs germiş olan bu adam, korkacaktı. Her adımda duraksayacaktı. Bir hırsızmış gibi. Yabancı bir evi soymaya hazır bir hırsızmış gibi. Ve nasıl karşılanacaktı? Sekiz yıl!

Beş *garimpeiro*'ydular. Kaya billurunun parıltısıyla büyülenmiş beş kişi. Aynı serabın çekiciliğine kapılmış, Brezilya'nın her köşesinden koşup gelen milyonlarca kişiydiler.

Bir kılavuz tutmuşlardı. Yağmurlar tarlaları kaplamış, yağmurun şişirdiği gölcüklerde suyun düzeyi yükselmişti. Yalnızca, bu sık ağaçlıklarda doğmuş ve bu yabanıl doğanın bağrında büyümüş biri böyle bir yolculuğu göze alabilirdi. Kılavuz, Goiás eyaletindendi... Goiás...

Goiás!
Verimli toprak
Toprağa zenginliğini
Bereketin kesintisiz raksıyla
Sunan toprak
Tanrısal gözleriyle
Tanrı'nın kutsamaktan bezmediği toprak
Kentlerin tutsağı
Özürlü adamların
Bakışının
Ve önyargıların
Yönelemeyeceği toprak.
İnsanoğlu, dinle!
Uyan!
Senin için açılan dost toprağı gör.
Kıpraştığını duy...
Sevgili toprak.
Kırmızı, kutsanmış toprak.
Cengel rüzgârlarının
Sallamasıyla uyuyan Kenan.
Tarlaların
Zümrüt gibi ve engin yeşiline
Yaslanmış kadın
Eğilmiş
Elmasları ve billuru
Tutan elleri.
Zenginliğin serabında
Yürüyen adamların
Dikkatini
Çekiyor.
Budala insan, görüyor musun?
Doğa bu...
Nah, görüyor musun?
Hayır,

Boşuna...
Görmüyorsun.
Oysa.
Bu kırmızı topraklardadır.
Hem zenginlik.
Hem gönenç,
Hem güvenlik.
Yürü! Güvenle yürü.
Anan olan toprağın
Verimine, bolluğuna dön
Ve içerdiği
Tüm özsuyu iç.
Bedeninin teriyle sula onu.
Zorlu kollarının gücüyle kucakla
İyi toprağın sesini dinle:
Konuşan toprağım ben...
Senden çok az şey istiyorum
Tüm varlığımı veriyorum sana
Ve de taşkınlığımı
Yalnızca sabrın karşılığında.
Kendi kendimin armağanıyım ben!
İyi bak, dost, düşün.
Görmüyorsun.
Hayır, işitmiyorsun.
Budalalığın o denli büyük ki
İyi toprağının dilini işitmiyorsun.
Git, köpek, git, köpek.
İzle hırsını
Seni yakalayan ve sürgün eden
Serap, kan ve düş ülkesine.
Ve bırak beni uyuyayım sen uyanana dek...
Verimli toprak.
Kutsanmış toprak
Uykuya dalmış Kenan

Kutsanmış toprak
Goiás.

Beş kayıtsız adam zenginlik serabına doğru yürüyor. Refah düşleri içinde. Önlerinde bir kılavuz. Ateşten bir güneş. Kılavuz durduğunda beş fersah aşılmıştı bile.

«Buradan sonra yolunuzu yitiremezsiniz. Hep dümdüz gideceksiniz. Bu yolda ne kadar çabuk ilerlerseniz o kadar iyi. *Tabocal*[1] yolu derler adına, çevrede çok pars vardır. Evet, şimdi size veda edeyim. Hoşça kalın, iyi yolculuklar.»

«Kılavuzun söylediğini duydunuz mu? Çabuk yol almak, toplu olmak söz konusu, kimse uzaklaşmasın.»

Ve tuttular Tabocal yolunu. Bu hızla yürümek, budalalıktan da beterdi. Yaban ananaslarının giysileri ve etleri sıyırdığı, her adımda ağaç dallarının ya da omacaların, onlar yoksa palmiye dikenlerinin ya da sarmaşıkların önümüzü kestiği ve geçidi tıkadığı bir yolda. Budalalıktan da beterdi, insanlık dışıydı. Bu adamlar içinde en çok acı çeken, Zequinha ve Joel'di. Özellikle de, ayakları kan içinde olan Joel. Sonunda Tabocal'ın hakkından geldiler. Bir uçuruma vardılar, aşağıda da Landizal geçidini buldular. Altı buçuk fersah, şimdi arkalarında kalmıştı. Neredeyse öğlen oluyordu.

«Yemek yesek?»

«Önce ben suya gireceğim.»

«Deli misin, nesin? Bak, göreceksin şimdi! Bir parça tavuk at suya.»

Zequinha attı.

---

1. *Tabocal:* Bambu ekili yer.

Bir *piranha*[1] sürüsü, tavuk kemiğini paramparça ediverdi.

«Hâlâ suya girme isteği duyuyor musun?»

«Hayır, anladım. Çok soğuk!»

«Çabucak yemek ve yeniden yola koyulmak gerek.»

«Bir parça dinlenmemiz ve sırtımızı rahatlatmamız iyi olurdu.»

«Neymiş, neymiş yumurcak? Dokuz fersah sonra dinleneceğiz. Hadi, çabuk!»

«Öyleyse daha yavaş yürümeye çalışın, çantam sırtımı paralıyor, bakın ayaklarım ne halde!»

«Yolcu yolunda gerek! Ve çabuk, çabuk, *rapadura*'yı hak etmek için.»

Tek sıra olmuş yürüyorlardı. En kötü durumda olan Joel, arkadaydı. Yorgunluk ve yaralı ayakları onu geciktiriyordu. Bacakları artık ona boyun eğmiyordu. Sandaletsiz yürümeye alışkın değildi, ayakları kan içinde kalmıştı. Durdu, çantasını açtı. Bir gömlek yırttı ve ayaklarını sardı. Sonra çorap çıkardı ve sargılı ayaklarına geçirdi. Sonunda ayağa kalktı, çantasını aldı, sırtına attı. Bu arada arkadaşları, onu beklemeden ilerlemişlerdi. Joel, onlara yetişmek için daha çabuk yürüdü. Garip. Varlıklarıyla ilgili hiçbir belirti yoktu. Kendisini bekliyor olmalıydılar. Geçişlerinin izi, kaygı verici bir biçimde kapanmıştı. Ciğerlerinin olanca gücüyle bağırdı. Kimse karşılık vermedi. Hava kararana dek yürüdü. Artık iz miz kalmamıştı. Ormandaki *tapir*'lerin[2], domuz-

1. *Piranha:* Çok yırtıcı, etobur bir balık türü.

2. *Tapir:* Toynaklı memelilerden, tropikal bölgelerde yaşayan iki metre boyunda ve kısa hortumlu bir hayvan türü.

ların yolundan yararlanması gerekiyordu. Dehşete düştü. Hapı yutmuştu.

Joel, hamağını bir ağacın ulaşabildiği en yüksek yerine astı. Yeniden bağırdı. Kimse ona karşılık vermedi. Ormanın sessizliğinden başka şey yoktu. Aynı anda, dört *garimpeiro* başka bir yönde kamp kurmuş dinleniyorlardı. Artık dört *garimpeiro*'ydular. İlki, Raimundo, gitmişti. Ve şimdi de Joel... İki fire.

10

ACIMASIZCA

Durumu ilk fark eden Dico oldu:

«Şu *curau*[1] çok geç kaldı.»

«Önemli yok. İzimizden gelir. Yolunu kaybetmesinin mümkünü yok.»

«Öyleyse devam edelim.»

Üzerinde yol iz bulunmayan, çok geniş bir tarladan geçiyorlardı. Yağmur suyu, tarlaları kaplamış, birtakım tohumlar filiz vermişti. Bu tohumlar filiz verirken izleri örterler. Yabanıl *sertao* yolları hep böyledir. Bazan bir ayaktan geniş olmayan basit bir patikaya dönüşürler.

«Çocuğu bir süre beklememiz gerekirdi.»

«Söz konusu değil. Yolunu bulacaktır.»

«Yalnızca yarım saat, bir şey fark etmezdi.»

«Fark etmez mi? Üç fersah ötede mola vereceğiz. Kısa süre sonra da güneş batacak. Yolunu yitirdiyse, onu arayıp bulmak bizim işimiz değil. Kim uzaklaşmasını söyledi? Bulunduğumuz yerden ona yardım edemeyiz.»

«Ama yürüme alışkanlığı yok. Onu beklemek gerekir. Silahsız, üzerinde bir çakı bile hak getire.»

«Dinle Henrique, onu beklemek istiyorsan bekle. Ben, yoluma devam ediyorum.»

---

1. *Curau: Garimpo*'lara yeni gelenler için kullanılan bir sözcük. Acemi çaylak. Asıl anlamı: Bir tür bulamaç.

«Söz konusu değil, Samuel. Hepimiz arkadaşız, beklemek gerekir. Tek başıma ben de yapamam bunu. Birlikte beklersek o başka.»

«Ben beklemiyorum,» dedi Zequinha.

«Ben de,» diye ekledi Dico.

«Öyleyse yolcu yolunda gerek!» sonucuna vardı Henrique. «Devam edelim, ama büyük bir günah işlediğimizden emin olabilirsin Samuel. Tanrı, bu yüzden insanı cezalandırır, üstelik aynı şey içimizden herhangi birinin başına gelebilir.»

«Dinle, dostum, yeterince zırladın. O çocuk acemi çaylaklardan değil. Hem yol kolaylandı. Kaybolmaz.»

Yürümeye devam ettiler. Hava kararmadan Muricizal'a varmaları ve nehrin öbür kıyısında kamp kurmaları gerekiyordu.

«Bir bağırtı duymadığınız mı?»

«Ben duydum gibi.»

«Hayır, bu bir izlenim. Şimdiden sonra, silah sesi bile duyacak ve çocuğun bize seslendiğini savunacaksınız.»

«Evet, şimdi iyice duydum. Bağırmakta olan o. Sesi rahatça işitiliyor. Zavallı!»

«Zavallı... zavallı! Bağırıyorsa, yakınımızda demektir. Elini çabuk tuttu mu, bize yetişebilir.»

«Dinle, Samuel, hiç değilse hangi yönde olduğumuzu anlaması için iki el ateş et.»

«Peki, Henrique. İki el ateş edeceğim. Mermiler çok pahalı şimdi ve *garimpo*'da kimse bunlardan satın alamıyor.»

İki el ateş etti. Joel bağırdı, ürküntüyle.

İşitmiş miydi?

«Sanırım hayır. Rüzgâr güçlü ve ona doğru götürmüyor sesleri.»

Henrique, çocuğu ormanın ortasında, silahsız, ateşsiz, yiyeceksiz bırakma düşüncesine bir türlü akıl erdiremiyordu. Delikanlının, yolunu yitiren kişinin çevresindeki sık ormanı hissederek kaybolmuşluk duygusuyla nasıl ürküntüye düştüğünü düşünebiliyordu. Ne yapabilirdi? Arkadaşlarının yardımına gereksinimi vardı. Ve hiçbiri de kayıp çocukla ilgili görünmüyordu. Bu durumu yeryüzünün en doğal şeyiymiş gibi kabul ediyorlardı.

«Bu *catinga*'yı[1] geçtiğimizde, Rio Murizical'ın ağaçlarını göreceğiz.»

«Zamanıdır. Bak, güneş neredeyse görünmez oldu.»

İki kilometre yürüdükten sonra, Murizical'a ulaştılar. İlk gün için, yeterince yürümüşlerdi. Dinlenmeleri gerekiyordu.

Büyük bir ateş yaktılar ve sönmeye yakın canlandırmak için kuru odun topladılar. Hamaklarını birbirine çok yakın astılar. Uzaklaşmak tehlikeliydi. Pek çok yabanıl hayvan vardı çevrede ve onlarda silah azdı...

Ormanda yolunu yitiren genç çocuğun korkulu çığlıklarını yeniden işittiler.

«Sesleniyor.»

«Doğru.»

«Bir parsın ona yaklaştığını düşün...»

«Kuşkusuz, parçalar. Kendini savunacak hiçbir şeyi yok.»

Yemek yediler. Her birinin yüzünde belli belirsiz bir tedirginlik seçilebiliyordu. Pişmanlık

1. *Catinga:* Seyrek, kuru bir bitki örtüsüyle kaplı toprak.

olmasındı bu? Hayır, olanaksızdı. Hayvansı bir yaşayışa alışkın adamlar pişmanlık nedir bilmezler... Henrique, ikide bir yolunu yitiren arkadaşlarını anımsatmasa, onu belki de unutmuş olacaklardı.

Gece, çocuğun iç parçalayan bir çığlığını daha işittiler. Hiçbiri hamağında kıpırdanmadı. Çığlık ormanda yankılandı ve sonunda yitip gitti; boş yere. Henrique debelendi. Şimdi yol arkadaşlarını tanıyordu. Yolunu yitirirse, en ufak bir acıma duymaksızın kendisini de bırakacaklarını biliyordu.

Güneş ağaçların tepesinde belirdiğinde ve ortalığı yakıp kavurmaya başladığında, onlar hazırlığa koyulmuşlardı bile ve yolculuklarına devam etmek üzereydiler.

Yeniden, hepsi yolunu yitirmiş olan çocuğun sesini duydular.

«Onu aramaya çıkamaz mıydık?»

«Söz konusu değil. Çok yakında. Yolunu bulmakta gecikmeyecek.»

«Ama dört kişiyiz biz. Dağılalım ve gidip onu arayalım.»

«Hayır, Henrique, zaman kaybedemeyiz. *Garimpo*'ya varmak için daha dört gün gerekiyor bize. O kayboldu, ama biz dört kişi olursak kaybolmayız.»

«Onu hiç değilse burada bekleyelim, bir ya da iki gün, yolunu bulup bulamayacağını anlamak için.»

«Hayır, Henrique. Kal istersen sen. Biz, yolumuza devam ediyoruz.»

Yapacak bir şey yoktu. Yola koyuldular. Gün boyu yürüdüler. Neredeyse güneş batarken, sürüsünü otlatan bir çobana rastladılar.

«İyi akşamlar. Gece olmadan kalacak bir ev bulabilir miyiz?»

«Üç kilometre ötede Jocaquim Cirilo'nun malikânesi var...»

«Bakın! Landizal geçidi yöresinde tanıdığınız varsa, orada yolunu yitirmiş genç bir çocuk olduğunu bildiriverin. İyi bir insandır. Öğretmen gibi konuşur. Ama silahsız, parasız ve yiyeceksizdir. Bizden geçinerek yolculuk ediyordu. Ölümü çok acı olacak.»

11

CENGEL

Joel silah sesini işitti ve gülümsedi. Arkadaşlarının gelip kendisini bulacaklarını biliyordu. Ne yazık ki, silah seslerinin hangi yönden geldiğinden haberi yoktu. Dikkatle dinledi, ama silah sesinin ne yönden geldiğini kestiremezdi. Kuzeyden mi, güneyden mi, doğudan mı, yoksa batıdan mı? Düz arazide, hatta kırlık bir yerde olsalar, yönünü bulabilirdi; ama ormanda olanaksızdı bu. Ayağa kalktı, hamağını çözdü ve çantasına koydu. Yirmi dakika kadar gelip kendisini bulmalarını bekledi. Bağırdı, ama boşuna. Kimse karşılık vermedi. Yarım saat daha bekledi. Boşuna. Kaybolmuştu, yapabileceği en iyi şey de yürümekti. Torbasını sırtına attı ve çileli yolculuğuna başladı.

Uyuduğu ağaçlığın içinde tutukluydu. Ama Landizal'in yakın olduğunu anımsıyordu. Mato Verde'de biri ona hep nehri izlemek gerektiğini söylemişti. Landizal'i aramak ve kıyılarından birini izleyerek yürümek yeterliydi. Giysilerini yırtıp etine giren çalılıkların arasında yürüdü. Ağaçlığın zemini taşlıktı. Ayakları bu taşlar, kolları ve bacakları dikenler yüzünden acı çekiyordu. Böyle devam ederse, giysi namına bir şeyi kalmayacaktı. Sonunda, nehre ulaştı. Dudakları susuzluktan kurumuştu. İçti. Şişmiş ve ağrılı ayaklarını serin suya daldırdı, ama hemen geri

çekmek zorunda kaldı. Bir *piranha* sürüsü belirmişti; açgözlü. Çeşitli türleri içinde, kırmızı *piranha* en bol ve en tehlikeli olanıdır. Joel'in sık sık karşılaşacağı ve büyük dikkat gerektiren bir tehlikeydi bu. Çünkü *piranha*'nın hiçbir şeye saygısı yoktur.

Kıyıyı izleyerek nehir boyunca yürümeyi sürdürdü. Bir saat süreyle kıyı boyunca, bir saat de tarlalar arasında ilerliyordu. Ama yolu öylesine engellerle doluydu ki, çoğu kez eğilmek ve sürünerek ilerlemek zorunda kalıyordu. Her türden sayısız diken. Dikenli sarmaşık, keskin pençeleriyle bağışlamıyordu insanı. Dokunaçları dikenli ahtapotlardı sanki bunlar. Otlar da vardı, bacaklara ve kollara yapışan, etleri ustura gibi kesen. Sarmaşık-bambu başka bir işkence oluşturuyor, çünkü bir göründü mü tarlaları sık yığınıyla dolduruyordu. Joel'in bir tahrası olsa, bu güçlüğü daha rahat yenebilirdi. Öğlene doğru acıkmaya başladı. Serseriliğine eşlik eden torbasını açtı ve dibinde kalmış olan azıcık manyokayı görünce durumunun güçlüğünü daha iyi değerlendirdi. Bir avuç bile kalmamıştı. Ne öğlen yemeğiydi ama bu. Üstelik bu durumda kaç gün geçirecekti? Karşılıksız bir soru. Mayalanmış manyoka bulamacını yedi.

«Öğlen yemeği»ni yediğine göre, yürümesi gerekiyordu. Cengelin ortasında kaybolan kişi kısa sürede bir tek tutkuya saplanır: Yürümek, yürümek, bir yol ya da yakında bir insanın varlığını gösteren bir iz bulma umudu. Çoğu kez, Joel su içmek ya da yıkanmak için nehre inen tapirlerin açtığı yoldan yararlanarak yürüyordu. O sıra başladı garip bir şey fark etmeye. *Garimpo* doğu-

daydı. Kendisi, güneye doğru yürüyordu. Demek ki insanı *garimpo*'ya götüren nehir bu değildi. Yine de, nehir boyunca yürümeyi sürdürecekti. İki güne kadar, bir yol ya da bir belirtinin ortaya çıkmaması olanaksızdı. Ya hiçbir şey ortaya çıkmazsa? O gece, hamağı iki ağaç arasında asılı, nehrin üzerinde uyudu: Böylece, parslardan korunmuş olacaktı. Açlık midesinde yüksek sesle konuşmaya başlamıştı.

Sabah, uyandı. Buz kesmişti, çünkü haziran ve temmuz yılın en soğuk aylarıdır. Hamağı çiyden sırılsıklamdı. İkinci gün, açlık, yalnızlık, uzaklık ve hüzünden başka yeni bir şey getirmedi. «Yarın,» diye düşünüyordu Joel, «kimbilir, belki de bir yola rastlarım.» Günler boyu, umutla dopdolu, kendi kendine bu soruyu sordu. Ve kaç kez karşılıksız kaldı sorusu. Üçüncü günün ortasında, kendisini dehşete düşüren şu keşfi yaptı: *Landizal* yavaş yavaş kurumaya başlıyordu. Daralmaya başlıyordu. Zorunlu olarak kendini nehrin kaynağında bulacaktı. Ve böyle oldu. Sular kayboldu. Yalnızca birkaç birikinti kalıyordu geriye. Joel çamuru araladı ve su içti. Çok su içti. Başka bir nehre ya da su birikintisine rastlamadan daha ne kadar zaman dayanmak zorunda olduğunu bilmiyordu.

Dördüncü günden başlayarak, yönünü bulmak için ne kadar çabalarsa o kadar çok gömülüyordu ormana. Saatler boyu susuz kaldı. Bazan, suya benzer bir sıvı içmek için çamuru parmaklarının arasından süzmesi gerekiyordu. Boş mideyle, korkunç zayıflamaya başladı. Bacakları ve ayakları birer yaraydı. Bu işten kurtulma isteğini bile yitiriyordu. Hayır, daha ileri gidemez-

di. Bir insan yemek yemeden daha fazla direnemezdi. Bu son birkaç gün içinde, bataklıklar, kulakgölleri, balçık dolu yerler, tarlalar, dereler aşmıştı. *Catinga*'yı, balta girmemiş ormanı geçmişti... Ve hiçbir iz, hiçbir insanlık belirtisi yoktu ortalıkta. Birine rastlamak istiyordu, Kızılderili olsa bile. Ama Goiás'ın bu bölümünde bir tek kabile yoktu. Sırtında torbasıyla, artık yola devam edecek gücü de kalmamıştı. Torba çok ağırdı. Birçok şeyden vazgeçmek zorundaydı. Önce en ağır eşyalarını attı...

Beşinci gün geldi çattı, hiçbir şey yoktu... aynı yürüme, ilerleme, yabanıl hayvanların izlerinden gitme iradesi dışında. Hava kararmaya başladığında, ısınmak ve onları uzak tutmak için ateş bile yakamıyordu.

Umutsuzluk başladı. Rastgele yürüyordu. Uykuya dalsa, karabasanlar, açlığın yol açtığı sayıklama çullanıyordu tepesine. Uykusunda, *rapadura*, kızarmış patates ve biftek, peynir, ananas şekerlemesi düşü görüyor, sonra korkunç bir açlık içinde uyanıyordu. Bedeni güçsüzdü, kemiklerinin üzerinde et diye bir şey kalmamıştı. Yüzünü tikler kaplamaktaydı. Altıncı günün sabahı, elinde kalan neredeyse tüm eşyasını bırakmak zorunda kaldı. Yalnızca bir pantolon, bir ceket, hamak ve battaniyelerini alakoydu. Bir de kimliğini.

Joel, kurtarılma konusundaki tüm umudunu yitirmişti, ama kimliği tanınmasını ve ailesine haber verilmesini sağlayacaktı. Altıncı günün ortasına doğru bir koruluğa girdi, kendisini bir yola ya da hiç değilse bir suya götürecek bir başka dere bulabilme umuduyla.

Hava kararmıştı. Bir çıkış yolu bulmak olanaksızdı. Her yer kapalıydı. Nereye gitse, hangi yöne sapsa, çıkış bulamıyordu. Buralarda su yoktu. Gündüz alev alev yanan güneş, onu korkunç terletiyordu. Susamıştı. O gün, su içmedi, güneş battığında dudakları çatlamıştı. Hamağını iki alçak ağacın dalları arasına kurdu. Zayıflamış bedenini daha yüksek dallara kadar çekecek gücü yoktu. Ateşler içinde yattı. Susuzluktan kıvranarak, bunca yaradan bedeni acılar içinde, uyudu. Koltuk altlarında, limon büyüklüğünde şişler vardı. Bedeni kaloriden yoksun kaldığı için, gecenin ayazı daha da dayanılmazdı. Torbasını örten battaniye yırtılmış, ormandaki dikenlerden delik deşik olmuştu.

Susuzluktan ve ateşten kıvranan Joel, çatlak dudaklarını gece yağan ve ağaç yapraklarını kaplayan çiyle ıslatmak için günün doğuşunu bekliyordu. Susuzluğunu bir parçacık gidermek için o yaprakları yalayacaktı.

Sonraki günler, hangi biçimde olursa olsun su bulmak zorundaydı, yoksa susuzluktan ölecekti. Büyük acılara karşın, insan açlıktan ölmeye katlanabilir, çünkü derece derece midesi açlığa alışır. Ama susuzluktan ölmek daha da beter bir işkencedir. Ne garip! Tarzan filmleriyle düşlere dalan ve cengeli bir harika sayan çocuklar, kendilerini, barbar ve konukseverlikten uzak, uçsuz bucaksız ve acımasız gerçek bir cengelin tutsağı olarak görebilseler düşüncelerini değiştirirlerdi.

Romanlarda ve filmlerde, cengel insanlara meyve verir, hindistancevizi verir ve belli bir rahatlık sağlar. Gerçek cengelde, hindistance-

vizleri olduğu doğrudur ama, yalnızca mevsimi geldiğinde. *Buritirana*,[1] *buriti*[2] ve *tucun*[3] da vardır, hatta bazan da *babaçu*,[4] ama *sertao*'nun bütün bu meyveleri ancak belli bir zamanda görünür. *Babao*[5] ya da *bacaba*[6] meyveleri bile belirmemişti daha. Bir bıçağı ya da tahrası olsa, *babao* ya da *gariroba*[7] gibi bodur palmiyeleri kesebilir ve göbeklerini yerdi. Acıydı bunlar aslında, ama onu beslerdi. Açlık, yemek seçimi yapmazdı ki. Ancak, insan eli palmiye göbeklerini çıkarmayı başaramazdı, çünkü bu bodur palmiyelerin büyük çoğunluğu dikenlerle kaplıydı.

Saat sabahın üç buçuğu olmalıydı. Ufacık, iç karartıcı bir ay vardı gökyüzünde. Joel sıçrayarak uyandı. Ayak sesleri duymuştu. Hafif, çevik, kadife gibi adımlar. Bir tapir olamazdı bu, çünkü yakında su yoktu. Bir yabandomuzu dünyanın şamatasını yapardı. Bir yılan da olamazdı bu, çünkü kuru otlar üzerinde aralıksız, tekdüze sürünürdü. Bu ayak sesleri ancak bir parsa ait olabilirdi. Joel'in kalbi durdu. Bir parstı bu. Ve ayak sesleri. Hayvan, bir şey arıyormuş gibi, daire çizerek yaklaşıyordu. Joel kımıldamıyordu, bağıracak gücü kalmamıştı. Alnında yazılı olanın başına gelmesini bekliyordu, insanı şaşırtıcı olaylarla karşılaştıran alınyazısı ilgili kişiyi hesaba katabilirmiş gibi. Ayak sesleri gitgide yaklaşmaktaydı. Hayvan, adı ne olursa olsun, az sonra hamağının altında olacaktı. Joel, yüzünü örten battaniyeyi kaldırdı, en küçük bir ses çıkarma-

1. *Buritirana*, 2. *buriti*, 3. *tucun*, 4. *babaçu* 5. *babao*, 6. *bacaba*, 7. *gariroba:* Berezilya'nın iç bölgelerindeki kıraç topraklarda kendiliğinden yetişen, meyve veren bitki türleri.

dan karanlığı gözledi. Ve gördüğü şey içini dehşetle doldurdu. Mezarın buz gibi dehşetiyle. Çizgili, kocaman bir pars, ağır ağır koruluğa doğru yaklaşmaktaydı. İç karartan, incecik ay, iri siyah çizgilerle kaplı sırtının girinti ve çıkıntılarında yansıyordu. Hayvan ağaçların arasına girdiğinde, Joel, sinirlerinin çözüldüğünü duydu. Tropiklerin tüm ateşli hastalıkları bedenini kaplamış gibi titriyordu. Dişleri takırdamaktaydı. Titremesi öylesine güçlüydü ki, hamağının asılı olduğu ağaçları sarsıyordu. Ve gecenin çiyi bedenine yağmaktaydı. Gerçekten de, titremek için bir neden vardı. Kişi silahsızsa, bir ağaca tırmanacak ya da koşacak gücü yoksa —bu da boşunaydı ya— ve hele bağıracak, hayvanı korkutacak güçten bile yoksunsa, hamağının altında yırtıcı ve tehlikeli bir hayvan olduğunu hissetmesi...

Hamağının asılı olduğu yükseklikte, hayvanın kurbanı olması için bir pençe vuruşu yeterliydi.

Ve mucize gerçekleşti.

Belki hayvan aç değildi, ya da belki, ormanın sık ve balta girmemiş olması yüzünden hiç insana rastlamamıştı. Tüm varsayımlar, uzun süreden beri kendisini izlediğini ve bu alışılmadık şeyi yakından incelemek için bir hareketsizlik anından yararlandığını ortaya koymaktaydı.

Ne olursa olsun, içinde bulunduğu durumda, göreceli de olsa Joel'inki akıl almaz bir talihti.

Doğan güneş genç adamı heyecandan titrerken buldu. Yeniden yatıştığında, düşünebildi: Hayvan su aramıyor muydu? Yönünü güneşe bakarak bulup, aynı yere doğru gitmeye karar ver-

di. Yürüdü, yürüdü. Korulukta iki fersah kadar yol aldı, sonra sarmaşıklar ve bambularla dolu bir ormana girdi. Kendini gitgide daha güçsüz hissediyordu. Artık hamağından ve delik deşik battaniyelerinden başka taşıdığı yoktu. Sivrisineklerden korunabileceği bir giysisi kalmamıştı: Dikenler, iskeletsi bedenini örten paçavraları yok etmişti.

O sırada doğdu, Joel'in çaresiz kalan beyninde, kötülük virüsü. Dostları kendisini aramak yürekliliğini göstermedikleri için. Bir insanı, acıma duygusundan yoksun olunduğu için bir cengelde bırakmak! Ateşler içinde, *garimpeiro*'lar için en korkunç felaketleri dilemeye koyuldu. *Catra*'ların[1] korkulukları yıkılsındı tepelerine ve onları canlı canlı gömsündü... *Garimpo*'nun tozu, yakıp kavuruncaya kadar öksürüğü sarsındı ciğerlerine... Macaùba cüzzamı dillerini çürütsündü...

Cengelden kurtulursa korkunç bir biçimde öcünü almalıydı, öcünü almak için de cengelden kurtulmalıydı. Ölümün çok yakınında olduğu şu sıra, hiçbir şeyi bağışlamayan insanların acımasız gücünü edinmişti. Belki de hiç gerçekleştiremeyeceği bir öçten ötürü önceden sevinç duyarak, gülümsüyordu... Hayır, bağışlamak yoktu hiç. Böylesi acıların bedelini, öç alma dışında hiçbir şey ödeyemezdi. Güçlükle yürüyordu. Yedinci gündü bu. Susuzluktan kavruluyordu. Deli gibiydi. Başdönmeleri geçiriyor ve bazan düştüğünde ayağa kalkmak istemiyordu. Ara sıra, gökyü-

1. *Catra:* Kaya billurunun çıkarıldığı kovuk, girinti mağara.

züne bakıyor, susuzluktan yanan bir sesle inliyordu:

«Ölemem ben. Ölmek istemiyorum; çok gencim daha. Yirmi iki yaşındayım. Ölmek istemiyorum. Ailemin yanında ölmeliyim, hem de böylesine saçma bir biçimde değil...»

Ayağa kalkıyor, yürüyordu. Yeniden, sayısız kuşun cıvıltısını işitiyordu. Sayıklama olmasındı bu? Hayır. Yeniden işitiyordu aynı sesi. Demek yakınlarda bir yerde su vardı. Kuşlar hep suyun yakınında olurlar.

Ve tahmini doğrulandı.

Ormanın içinden bir dere akıyordu. Bir nehrin kaynağı olmalıydı bu. Belki de Coco'nun. Sendeleyerek palmiyelerin arasından koştu; yaralı ayaklarının elverdiği ölçüde. Hamağını ve battaniyelerini sırtından attı, sonra suya daldı.

İçti. İçti. Yüzünü, saçlarını, bedenini ıslattı. Su! Ne kadar tatlıydı! Su! Yirmi dört saattir bir damla içmemişti.

Şimdi, ölüm kendisini kucaklayıp göğsünde sıkıncaya dek nehir boyunca yürüyecekti. Artık susuzluktan ölmeyecekti. Açlıktan ölecekti, çok daha tatlı bir biçimde.

Nehir boyunca yürümeye koyuldu. Ölmezse ve yeterince direnç gösterirse, belki nehir, onu birine, insanların açtıkları bir yola götürürdü.

Gün geçti ve o hâlâ yürüyordu. Yürüdükçe de nehir genişliyordu. Joel'e göre, yürüyen bedeni değil de iradesiydi. Bir insan bunca acıya katlanamazdı. Yarın ölecekti kuşkusuz. Şaşkın gözlerle, karnını yoklayarak bakıyordu kendisine. Yok olmuştu sanki. Kemiklerden ve yaralardan başka şey gördüğü yoktu. Koltuk altlarındaki

şişler morarmıştı, biri halini görse dehşete düşüp kaçabilirmiş gibi geliyordu ona...

Artık kayıtsız, yürüyordu. Her şeye kayıtsız. Bazan koca koca timsahlar görüyordu. O yaklaşınca kaçıyorlar ve genişlemeyi sürdüren nehirde yüzüyorlardı. Daha rahat bir yol arayarak, durmaksızın bir kıyıdan ötekine geçiyordu. O zaman fark ediyordu suyun boynuna kadar yükseldiğini. *Piranha*'lar kaynaşıyordu nehirde, ama bir mucize sonucu her yanı cılk yara olduğu halde, saldırmıyorlardı üzerine. Gerçekten garip bir durumdu. Cengelin ve Tanrı'nın bir koruyuculuğu mu vardı yoksa?

Sekizinci gün geldi çattı. Yürüyordu. Yaşamak istiyordu. Yaşamayı dilercesine kollarını açmış olarak yürüyordu.

«Yaşayım, ne olursunuz!»

Dokuzuncu gün oldu. Joel, güneşin doğduğunu gördü, ama ilerlemek istemiyordu artık. Ölecekse burada ölecekti. Niçin yürümeli ve niçin ölümle daha ilerde karşılaşmalıydı? Yine de ayağa kalktı ve yürüdü. Hamağını çözecek gücü bile bulamadı. Onu iki ağaç arasında asılı bıraktı. Hayvanlar gelip üzerinde uyusunlardı!

Ve sendeleyerek yürüdü. Nehrin ağzına doğru. Düşe kalka iki fersah yol aldı. Yakında son kez düşecekti. En kötüsü de, son an'a dek durumunun bilincinde olmasıydı.

Joel, nehir kıyısındaki bir tarladan geçiyordu ki, yorgun gözleri, sönmüş bir ateşe takıldı; insan eliyle yakılmış bir ateşin kalıntılarına! Tanrım! Kuşkusuz *garimpeiro*'ların yaktıkları bir ateşti bu. Demek gerisin geri dönmüştü. Evet, gerilemişti. Nehre doğru baktı ve kıyısında bir tah-

ta gördü. Gerçekten de bir geçitti bu. Ve bu geçitten, arkadaşlarıyla birlikte, sekiz gün önce geçmişlerdi! Tahtanın üzerinden yürüdü, Landizal geçidine ulaşma umuduyla ilerlemeyi sürdürdü. Joel'in iskeleti tahtanın üzerinden geçebilecek kadar dengeliydi hâlâ. Evet, bir patika da vardı ve delikanlı bu patikada ilerledi. Her an gücü biraz daha tükeniyordu. Uzun dakikalar geçiriyordu, baygın olarak. Bir ara gökyüzüne baktı ve dehşet içinde, kendisine eşlik eden akbabaları gördü. Ölüm dansı yapıyorlardı. Bir daha kalkmamak üzere düşmesini bekliyorlardı. Şimdi, bunca zaman sonra, bir yol bulduğunda mı ölecekti?

Yürüdü. Yürüdü.

Daha önce geçmiş oldukları bir patikaya vardı. Hah! Burasıydı işte Landizal. Demek nehir boyunca yürürken ters yönde yol almıştı. Bir iki fersah sonra geçide varacaktı. Yürüdü, düştü, birçok kez ayağa kalktı.

Akbabalar tepesinde uçuyor, ona eşlik ediyorlardı. İlerdeydi Landizal geçidi. Beş adım ötede.

Dudakları susuzluktan kurumuştu. Başı döndü ve dünya görünmez oldu. Bedeni yığıldı. Yüzüstü düştü. Döndü ve gökyüzünü gördü. Akbabalar ölüm dansı yaparak yaklaşmışlardı. İnanılır gibi değildi: Mato Verde'ye varmak için altı fersah yol yürümek ve su içmek için beş adım atmak yeterliyken, ölmek!

12

BAY DİOZ

Bay Dioz zencidir, Sao Joao adındaki küçük bir köyde yaşayan mert bir köylü. Sao Joao, Mato Verde'den aşağı yukarı altı fersah uzaklıkta ve Landizal geçidine yakında, en fazla üç kilometre ötesindedir.

Dioz'un gerçek adı Diolino'dur. Ancak, sayıları pek az olan tüm köylüler ona Bay Dioz derler.

Dioz, korku içinde çiftliğine daldı; yöredeki en iyi çiftliğe. Çeşmede çamaşır yıkayan karısına seslendi:

«Cristova! Hey! Cristova!»

Kadın, ellerini önlüğüne kurulayarak geldi.

«Ne var? Neden öyle avaz avaz bağırıyorsun?»

«Vay vay vay!... Duyduklarımı bir bilsen...»

«Çabuk konuş, Tanrı'nın kulu!»

«Sürüsünü Joaquim Cirilo geçidinde otlatan Rafael'e rastladım. *'Garimpeiro'*lar geçti ve yakında yolunu kaybetmiş bir adam olduğunu söylediler,' dedi. Landizal geçidi yakınlarında kaybolmuş. Çok iyi bir çocuk olduğunu da söyledi.»

«Öyleyse, onu aramaya çıkmalısın. Parsın onu parçalayıp parçalamadığını kim bilir?»

«Ben başka bir şey düşündüm. *Garimpeiro'*lar onu öldürmüşlerdir belki.»

«Tanrım! Yakında bir yerde öldürdülerse, bundan sorumlu tutulabiliriz demektir.»

«Ben de aynı şeyi düşündüm. Şu *garimpeiro*' lar akıl almayacak kadar kötüdürler. Bence, zavallı çocuğu parasını çalmak için öldürdüler.»

«Bana kalırsa hemen onu aramaya çıkmalısın. Gidip bulmalısın o adamı. Gerçekten yolunu yitirdiyse, hâlâ canlı olabilir.»

«Bir pars onu parçalamadıysa...»

«Zavallı! Tanrı onu korusun...»

Diolino, yolunu şaşırmış adamı aramaya karar verdi.

Karabinasını aldı, omuzuna attı, av köpeğine seslendi. Bu arada da Cristova bir parça domuz eti kızartıyor ve bunu bir torba içinde, *puba*[1] unuyla karıştırıyordu. Her şey hazır olunca, Diolino, kendisini kapının önünde bekleyen dişi köpeğine şöyle dedi:

«Dinle, Laranjeira, güç bir iş yapacağız. İzleri bulmak için elinden geleni ardına koymayacaksın.»

Sonra, karısına döndü:

«Biraz gecikirsem meraklanma, çünkü ancak o adamın izlerini bulursam dururum. Canlı ya da ölü, onu bulduktan sonra dinlenirim ancak.»

«Tanrı ve Meryem Anamız yardımcın olsun!»

Dioz, hoşnutlukla kuyruğunu oynatan Laranjeira eşliğinde, yola çıktı. Coco nehrinin yakınındaki bir kulakgölünü geçti. Landizal geçidine kadar yürüdü. Uzunca bir yol aldıktan son-

1. *Puba:* Suda mayalanmaya bırakılmış manyoka unu.

ra sık ağaçlığa daldı. Sekiz gün geçirdi ağaçların arasını tarayarak ve hiçbir ize rastlamadı. *Garimpeiro*'lar yalan söylemişlerdi herhalde. Yolunu yitirmiş adam yoktu görünürde.

Durum çok açıktı, çocuğu öldürmüşler ve gömmüşlerdi. Belki de, onu timsahlara ya da *piranha*'lara atmışlardı. Geri dönecekti ki, Landizal geçidinin beş kilometre ötesinde, gökyüzünde bir akbaba sürüsü dikkatini çekti.

«Tanrım! Adam ölmüş bile! Bu çok açık... Yemek yemeden dokuz gün... Zavallı! Neredeyse kapımın eşiğinde can vermiş.»

Hızlandı. Laranjeira da akbabaları görmüştü. Çocuk belki de yaşıyordu hâlâ, durum başka olsaydı akbabalar yere konarlardı. Aşağı yukarı iki kilometre kaldığında, Laranjeira öfkeyle havlamaya koyuldu ve o yöne doğru atıldı. Joel'i kurtaran da bu oldu. On beş dakika sonra, yürümekten çok koşan Diolino, ürküntüyle havalanan bir sürü akbaba gördü. Laranjeira onları kaçırmıştı.

Zamanında yetişebilecek miydi?

Uzaktan, Laranjeira'nın, yüzükoyun yatan bir gövdenin başında nöbet tuttuğunu gördü. Yerde yatanı çevirdi. Adam hâlâ yaşıyordu. Dioz, nehre kadar koştu ve bir matarya su doldurdu. Sonra genç adamın yüzünü yıkamaya koyuldu. «Genç ve yakışıklı çocukmuş. Zavallı. Nasıl da açlık çekmiş olmalı, yiyecek bir şey bulamamış. Ya bedeni? Bir deri bir kemik kalmış! Ne kadar zayıf! Hele yüzündeki tikler, Tanrım!... Ya şu yüzülmüş bacaklar. Hele ayakları... Kaç yara ve ne kadar diken! Şu ayağının neredeyse topuğu kalmamış. Ya ayak başparmağı... Bir tek *piranha* böylesine diş atar. Dudakları yarılmış, susuz-

luktan olmalı. Ayılması ve su içmesi gerekiyor. Yaşıyor daha. Ama ölecekmiş gibi, belli belirsiz soluk alıyor. Hah! Açıyor gözlerini!»

«İç oğlum, bir yudum olsun iç.»

Ama çocuk su içemiyordu. Gırtlağı güçlükle işlemekteydi.

«Biraz daha iç, bir yudum...»

Joel, ölgün bir sesle mırıldandı:

«Yanınızda yiyecek bir şey yok mu?»

«Hayır, hiçbir şeyim yok, ama evimin çok yakınındayız.»

«Öyle açım ki. Dokuz gündür, ormanda yolumu yitirmiş, dolaşıyorum.»

«Biliyorum, sizi arıyordum.»

Çocuk yeniden su istedi ve yine gözlerini kapadı. Bayılmıştı. Diolino, karabinasını sağ omuzundan sol omuzuna geçirdi ve delikanlıyı sırtında kayığa kadar taşıdı. Onu kayığın içine yatırdı ve evine doğru kürek çekti. Cristova çamaşır yıkıyordu.

«Cristova, adamı buldum. Neredeyse ölüm halinde.»

«Zavallı, çok acı çekmiş olmalı. Elimizi çabuk tutalım, Dioz. Hamağı yerleştirmek için önden koşayım ben.»

Çiftliğe varınca, Diolino, genç adamı hamağa yatırdı.

«Portakal çiçeği kaynat, Cristova. Sıcak olsun. Ben ona bakacağım. Eski bir pantolon bulmak gerek. Çırılçıplak yatamaz. Küçükler neredeyse gelirler ve çıplak bir adam görürlerse ürkerler.»

Cristova, portakal çiçeği kaynattı ve yağda üç yumurta pişirdi.

«Yumurtalar hazır. Onu giydirdin mi, Dioz? Battaniyeye iyice sar, donmuş soğuktan. Baksana ne halde... Şu yaralara bak. Onu uyandırmaya çalışalım.»

«Delikanlı, gözünüzü açın biraz...»

Joel, ağır ağır uyandı. Çevresine bir göz attı, sonra iki zencinin dost ve kaygılı yüzlerini gördü.

«Şu sıcak şeyi içmelisiniz. Tamaaam, işte böyle... Yavaş yutun.»

«Şimdi, biraz daha için. Yumurtaları midesi kaldıracak mı? Hafiftir ama. Ağır ağır için, çünkü çok güçsüzsünüz.»

Böyle geçti Joel'in ilk yemekleri. Güçlükle pek az şey yutuyor, hemen ardından da uykuya dalıyordu. Daha sert şeyler yemeye başlayınca, güçsüzlüğünün yol açtığı sayıklaması ve başdönmeleri arttı. Sonunda, durumu düzelmeye başladı. Zaman zaman, gözlerini açıyor ve hamağının yanına oturmuş, kendisine bakan Dioz'u görüyordu. Bir keresinde Joel konuştu:

«Landizal geçidinde beni siz mi buldunuz?»

«Evet.»

«Buraya ne kadar uzaklıktadır?»

«Tam üç kilometre.»

«Buraya kadar beni nasıl getirdiniz?»

«Sizi sırtımda taşıdım.»

«Öyleyse çok kötü durumda olmalıydım, çünkü hiçbir şey hissetmedim.»

«Kötü mü? Öleceğinizi sanıyordum.»

«Şimdi tehlike uzaklaşmış gibi, öyle değil mi Bay...»

«Diolino... Baksanıza, delikanlı, sizi böyle ormanda nasıl bıraktılar peki?»

«Dostluk duygusundan yoksun oldukları için. Birkaç arkadaşla birlikte yolculuk ediyordum. Biraz arkada kaldım, belki beni aramak istemişlerdir, ama korkmuş olmalılar.»

«Bunu öğrendim. Sürüsünü Joacquim Cirilo geçidinde otlatan arkadaşlarımdan birine söylemişler. O bana her şeyi anlattı. Öldürdüklerini bile düşünerek, sizi aramaya çıktım.»

«Çok yakınımdaydılar. Silah seslerini bile işittim, ama dostluk duygusundan yoksun oldukları için beni aramadılar. Ama bu iş böyle bitmez. Öcümü alacağım.»

«Parasız, yiyeceksiz olduğunuzu, sonunuzun pek acı bir biçimde geleceğini söylemişler.»

«Evet, ama ölmedim ve bu iş onlara pahalıya mal olacak.»

«Aynı şeyi yol boyu anlatırlarsa belki de tutuklanırlar, çünkü sizi öldürdükleri sanılacaktır.»

«Yok canım! Çok kurnazdırlar. Böyle bir şey anlatmazlar. Şimdi, Diolino, kaç günden beri burada yattığımı öğrenmek istiyorum.»

«Üç günden beri.»

«Demek böyle. Güçlenmem ve Banana Brava'ya gitmem gerekiyor. Orada, bütün çektiklerimin bedelini ödeyecekler. İşin kötüsü yolu bilmiyordum...»

«Ben de *garimpo*'ya gidiyorum. Orada birtakım şeyler satarım. Malım hazır. Sizi aramaya çıkmasaydım, oraya gitmiş ve dönmüş olacaktım.»

«Demek düzelmemi beklediniz? Dinleyin, Diolino, size verecek param olmadığını görüyorsunuz; ama birlikte yola çıkarsak, bundan pişman olmayacağınıza yemin edebilirim.»

«Hayır delikanlı. Bu evde, sizden hiçbir şey istenmez. Sizi ne halde bıraktıklarını gördük. Aynı durumdaki herhangi birine yapacağımızı yaptık size. Karşılık söz konusu değil, Tanrı'ya çok şükür. Burada pek bir şeyimiz yok. Ama yediğimiz bize yeter.»

«Teşekkür ederim, Diolino. Ama, *garimpo*'da size olan borcumu ödemek istiyorum. Şimdi biraz uyumaya çalışacağım, çünkü kendimi çok yorgun hissediyorum.»

İki gün sonra, Joel'in durumu birkaç adım atabilmesine yetecek kadar düzelmişti. Eşsizdi Diolino'nun yardımseverliği. *Sertao* adamı, her şeyden önce yardımseverdir. Kutsal metinlerdeki yardımseverliği sürdürür: Sol eli sağ elinin ne verdiğini bilmez. Her akşam Dioz, hintyağından yapılma bir mum yakıyor ve Joel'in ayaklarının bakımına başlıyordu. Dikenleri çıkarıyor, irini akıtıyor, bu ayakları tuzlu suyla yıkıyordu. Kurutuyor, sonra da hintyağına batırdığı bir pamukla siliyordu.

«Ayaklarınız içler acısı bir halde!»

«Ama bana öyle geliyor ki, şimdiden sonra daha iyi olacağım. Ne zayıftım, değil mi Diolino? Bir iskeleti andırıyordum.»

«Ama... çektiklerinizden sonra... O cengelde dokuz gün geçirebilmeniz ve oradan canlı çıkmanız Tanrı'nın bir mucizesi. O ormanları bilirim ben, evlat, çünkü oralarda doğdum. Sizin durumunuzdaki biri için daha da tehlikelidir: Silahsız, ateş yakacak bir şeyden yoksun...»

«Göreceksiniz, Diolino. Öcümü, bütün bunların öcünü, hem çabuk, hem de esaslı alacağım.»

13

GARİMPO

Diolino'nun çiftliği gibi renkli ve iç açıcı bir yere ancak *sertao*'da rastlanır. Gerçekten. *Sertao*'nun tüm evleri iç açıcı ve renklidir. O evlerde, kentlerde rastlanan aldatıcı görünüş ve kokuşmuşluk değil, geleneklerin temizliği ve davranışlarda bir tür çocuksu saflık bulunur. *Sertao* insanlarının dili, büyük bir yalınlık taşır... Diolino'nun çiftliğinde her şey ilginçti.

Nerede, hangi kentte bulunur Diolino'nun çiftliğindeki gibi sevimli adlar? Karısının adı Cristova'ydı. İki kızından biri Generosa, öbürü Vitalina adını taşıyordu. Kaynanasına Orozimba adı verilmişti. Zefa diye de bir görümcesi vardı. Düşünün! Diolino, Generosa, Vitalina, Orozimba ve Zefa. Böyle şeyler gerçekten ancak *sertao*'da görülür. Kentlerde, insanlar çocuklarına bir ad uydurmak için dünyanın zamanını harcarlar. Ad uydurmasalar, sinema oyuncularını taklit ederler. Oradan gelir Marlene'ler, Greta'lar, Norma'lar, vb. Bazan öylesine abuk sabuk adlar bulurlar ki, papazlar, günah işlemekten korktuğu için bu adları vaftizde bile kabul etmez... *Sertao*'da bu türden bir şey yoktur. Öyle basittir ki her şey...

«Öyle basittir ki her şey,» diye düşünüyordu Joel. Ve gülümsüyordu. Bunca dertten sonra, yaşamda yeni bir tılsım bulmaya başlamıştı. Şimdiden, Dioz ailesinin bireylerinden biri gibi olmuş-

tu. Küçük kızlar her sabah ve her akşam gelip onun hayır duasını alıyorlardı. Cristova da, kızlarının vaftiz babası diyordu Joel'e. Belki de, ailenin dünyaya gelebilecek yeni bireyinin gerçekten vaftiz babası olacağı umuduyla. Bu kaba saba konukseverlikte büyük bir sevecenlik vardı, oysa aileyle ancak bir haftadan beri birlikte yaşıyordu.

Akşamları büyük bir ateş yakıyor, konuşmaya başlıyorlardı. Joel, kentlerden, oralardaki tiyatrolardan, sinemalardan, sokaklardan, yapılardan, söz ediyordu. Onu dinliyor ve garip, ilginç şeyler söylüyorlardı. Joel için çok hoştu bu söylenenler. Başka geceler de, Joel onlara şarkı söylüyor ve keman çalıyordu. Her yıl kutlanan Azize Anna yortusunda şarkı söylemek için kalmasını istemekteydiler. Sabah, erkenden, yine ateş yakıyorlar ve herkes ısınmaya geliyordu. Buna 'ateşi ısıtmak' diyorlardı.

Yaşam, Joel için dingin ve mutlu geçiyordu. Bazan gerçeğe dönmekte, *garimpo*'ya gidip şeytansı, kıyıcı bir planı gerçekleştirmesi gerektiğini düşünmekte güçlük çekiyordu...

Bir öğlen sonrası, herkes çiftlikten dönerken, Diolino'yu çağırdı ve onunla konuştu:

«Kendimi iyi hissettiğimi biliyorsunuz, Diolino, fazla güçlük çekmeden yürüyebiliyorum. Banana Brava'ya gidelim mi artık?»

«Ama Bay Joel, ayaklarınız hâlâ çok şiş. Dayanamazsınız.»

«Hayır, dayanabilirim, Diolino.»

«Ne zaman gitmek istiyorsunuz öyleyse?»

«Öbür gün.»

«Gerçekten istiyor musunuz bunu?»

«Tabii istiyorum. Sizlerle çok rahatım, ama

garimpo'ya gitmek zorundayım. Burada yaşamımı düzene sokamam.»

İki gün sonra, Dioz, cılız bir kısrağın sırtına ilkel bir semer vurdu, bir yana pirinç sepetlerini, öbür yana da yağ topaklarını yükledi. *Garimpo*'da hep bunları satardı. Böylece de orada uygulanan akıl almaz fiyatlardan yararlanırdı.

Her şey hazır olduğunda Joel, çiftliktekilerle vedalaştı. Yürekten, içtenlikle, kendisini bir oğul gibi karşılayan bu zencilerin çiftliğinden ayrıldığına üzülüyor, orayı arayacağını biliyordu.

«Şimdi Dioz, kaç fersahlık yolumuz var?»

«Herkes kırk diyor, ama daha fazladır. Ben, aşağı yukarı kırk beş diyorum.»

«Bu yolu aşmak için kaç gün yürümek zorundayız.?»

«Size bağlı. İyi yürünürse, beş ya da altı günde aşılır.»

«İyi ya, göreceğiz bakalım. Çünkü ne kadar çabuk gidersek, tasarılarımın gerçekleşmesi açısından o kadar iyi olur.»

Sao Joao'yu arkalarında bıraktılar. Daha sonra, günler geçip giderken, Joel yeni yerler ve yeni insanlar tanıyacaktı. Uğradıkları her yerde yeni dostlar ediniyor, birkaç gün kalması isteniyordu. *Sertao*'da herkes konukseverdi. Hele kişi acıklı bir öykünün kahramanıysa, herkesten yakınlık görür, sayısız armağan ve mutluluk dileği alır. Diolino'nun, yaymayı bir ödev saydığı Joel'in durumu karşısında herkes duygulanıyordu.

Hepsi de dehşet içindeydiler, çünkü kendilerini genç adamın yerine koyuyor ve yakın cengelin olanca gücünü hissediyorlardı. Evet, cengel oracıktaydı, yakınlarında, içlerinden herhangi biri de

aynı serüveni yaşayabilirdi. Bu nedenle Joel'in öyküsünü çok iyi anlıyorlardı.

Genç adam kendini, Joaquim Cirilo'nun malikânesinde, insanları bir kıyıdan öbürüne taşımak için her zaman bir kayığın beklediği Rio Coco'nun geçildiği yerde buldu. Sonra José Petrolino'nun evi, Três Lagoas, As Cangas, Zefirino Lobao ve garip adlar taşıyan başka ilginç yerler gördü. *Garimpo*'ya varmak için sabırsızlanıyordu.

Bir sabah Diolino açıkladı:

«Yarın *garimpo*'ları görmeye başlayacağız.»»

Ve gördüler *garimpo*'ları.

Uzakta, gökyüzüne yükselen mavimtrak bir duman seçiliyordu. Banana Brava tarlalarının yakılması sonucu yükselen duman. Şimdiden, yeni *garimpo*'ların bulunabilmesine olanak sağlamak için çıkarılan ve tarlaları yalayıp yutan yangınların yol açtığı zarar kestirilebiliyordu.

İnsanların açgözlülüğü, yakma zamanından önce ortalığı ateşe veriyor, sular gelmeden otları kavuruyordu. Böylece de, hayvanları olanları ya da ekim yapmak isteyenleri zarara sokuyordu. Ama insanların doyumsuzlukları, *sertao*'da yaşayanların basit yaşantısına saygı duymaz. Bir çiftliği olup da yanıbaşında bir *garimpo*'nun belirdiğini görenin vay haline. O zaman, tüm tarlasını yitirir; ekinleri hırsızlar tarafından geceleyin yok edilir, yakılır; aylar süren bir çalışmanın ürünlerini toplayamaz.

Garimpo yaklaşıyordu. Herhangi bir *garimpo*'ya girmeden iki fersah önce, yakılmış topraklardan geçilirdi. Bir uçaktan aşağı bakılsa, herhâlde, çizgili sırtını çevirmiş bir zebra gördüğü

izlenimi duyardı insan. Kara haçlarla ve yolların oluşturduğu beyaz çizgilerle kaplı kırlar şaşırtıcı bir görünüm oluşturuyoordu. Yol dağlık bir yöreden geçiyor ve *garimpo*'lara yaklaşıldıkça tepeler birbirini izliyordu. Yol taşlarla kaplıydı. Birtakım insanlar *catra* kazıyor, tarla sınırlarının çok ötesine girip maden damarı arıyorlardı. Banana Brava'yı çevreleyen küçük *garimpo*'lardaki *catra* izleri açık seçik görülüyordu.

Etkileyici bir görünümdü bu. Kırmızı bir toz bulutu durmaksızın gökyüzüne yükselmekteydi. Kazmaların ve küreklerin şamatası dinmek bilmiyordu. Tepeciklerde, *catra*'ların sayısı daha da çoktu. Toprağı bu biçimde yıpratmak alçaklıktı. Tabiat Ana, verilen bu zararı daha sonra onarmak istese, yapması gereken iş karşısında ürkerdi kuşkusuz.

Seyredeni dehşete düşüren insanlık dışı bir yan vardı bu işte. Havada bir cinayet ve felaket kokusu uçuşuyordu. Daha iyi bir gelecek umuduyla gelenler için ,hâlâ karşılıksız olan, sessiz bir de soru. Her yandan, kimi yalın ayak, kimi katır sırtında, birtakım kişilerin yaklaştıkları görülüyordu. Birkaçı, göçebe, gezgin bir yaşama tüm ailelerini sürüklüyorlardı.

Küçük *garimpo*'larıyla çevrili Banana Brava, işte ordaydı. Binbir yüceliğin ve binbir sefaletin sahnesi oradaydı.

Joel, burada gerçekleştireceği canavarca planı önceden düşleyerek acı acı gülümsedi.

14

BAY İNACİO'NUN ÇİFTLİĞİ

«Diolino, *garimpo*'ya varmak ve bir yerlerde dinlenmek için nasıl acele ettiğimi bilemezsiniz. Ayaklarım korkunç acı veriyor bana.»

«Bu yola dayanamayacağınızı biliyordum... Ama siz istediniz...»

«Neyse, yakınmak bir işe yaramaz. Ayaklarım davul gibi şiş. Yolun sonuna vardığımda, sanırım birkaç gün ayağa kalkamadan dinleneceğim.»

«Evet, ayaklarınız çok kötü durumda. Kabarcıklar, toprakla karışık irin dolu.»

«Yıkanabilir.»

«Tatsız, Bay Joel. Çok dikkat etmeniz gerek. Tehlikeli ve mikroplu bir yuvaya dönüşebilir.»

«Dinleyin, bırakalım yaraları ve irini bir yana da, ciddi şeylerden söz edelim. İnsanlar nasıl yerleşiyorlar *garimpo*'ya? Bizi barındırabilecek birini tanıyor musunuz?»

«Evet, *maroeiro*[1] kadar güçlü bir *cabaclo*[2] tanıyorum, Bay İnácio adında. Büyük bir çiftliği var, her gelen orada hamağını kurabilir, dinlenebilir.»

«İyi insanlar kaldıysa yeryüzünde, bu *sertao*'dadır hepsi.»

---

1. *Marroeiro*: Bir sürünün en güçlü öküzü.
2. *Caboclo*: Beyaz-Kızılderili melezi, tembelliği ve başka kötü yanlarıyla ünlü Brezilya yerlisi.

«Yiyecek konusuna gelince, meraklanmanıza gerek yok. İnácio, siz düzelinceye kadar gerekeni sağlayacaktır.»

«Biraz daha önce ya da biraz daha sonra, ama uzun süre karşılıksız kalmayacak bu yardımı.»

«Demek, çok para kazanacaksınız?»

«Siz de kazanacaksınız Diolino, ve bu işte bana yardımcı olacaksınız.»

«Beni mi, Bay Joel?»

«Evet, siz. Ama korkacak bir şey yok.»

İnácio'nun çiftliğine vardıklarında, güneş alalçalmaya başlamıştı bile ve batıdan gelen bulutlar hava kararmadan ortalığı kızıla boğuyorlardı. İlk mumu yaktılar. İnácio ortada yoktu. Diolino ev halkını tanıdığından, güçlük çıkmadı. Joel, hamağını ortalara bir yere kurdu. Çevresinde başka hamaklar da vardı. Joel gibi hamaklarını asabilen ve ev sahibi orada geçirdikleri süreye aldırmadığı için bazan bir haftadan fazla kalabilen insanlardı bunlar.

Joel yattı. Ayakları hâlâ yanıyordu ve çok şişti. En az üç gün süreyle kalkamayacağını biliyordu. Ayakları düzelene kadar... Bu arada, yol arkadaşları hakkında bilgi toplamaya yolladı Diolino'yu. Bu *garimpo*'ya gelmeyi seçtiklerine göre, onları bulması gerekiyordu. Güç bir işti bu, kuşkusuz, ama olanaksız değildi.

İnácio, biraz daha sonra geldi. Ne adamdı ama! En az iki metre vardı boyu. Kolları kocamandı. Boşuna da değildi bu kolların böyle oluşu. Tek başına, ormanın çalılıklarını söküp temizliyor, kazıyor, ekiyor ve ekim yapamadığı zamanlar evinden neredeyse iki fersah ötedeki sığır sürüsüyle uğraşıyordu.

Joel'den hoşlandı. İyi konuşmayı bilmek bir kozdu nasılsa. *Sertao*'da, bu koz daha da önem kazanıyordu. Kişi hemen öğrenci katına yükselirdi, ona doktor dedikleri de sık görülen bir olaydı. İnácio, fırsat buldukça Joel'in hamağına sokuluyor ve ondan kentle ilgili öyküler, bilmediği ve tüm isteğine karşın anlayamadığı şeyler anlatmasını istiyordu.

«Ama dinleyin, Bay Joel, böyle yerlerde insan yaşayamaz bile. Kimsenin katlanabileceği bir yaşam değil bu! Ve bütün o insanlar pabuç giyiyor demek? Düşünün ki benim bir çift pabucum var, en az altı yıldır ya pençe yaptırmadım.»

«Gerçekten haklısınız, İnácio. Kırsal bölgeler çok daha sağlıklıdır, oralarda yaşamak daha iyidir. Bir kere lüksten iz yoktur. İnsanın gömleği yoksa, gömleksiz dolaşır ve kimse de bunu fark etmez. Ateşli hastalıklar olmasa, çocuklar kentlerdeki yaşıtlarından çok daha gürbüz olurlar. Aslında onlardan daha sağlıklılar.»

Bir aradan sonra, Joel konuşmasını sürdürdü:

«Oğlunuz Domingos'a bakın. Onu tanımayanlar altı yaşlarında olduğunu sanır. Dört yaşında olduğunu söylediğinizde ben bile şaşırdım. Fark ettiniz mi? Burada parasız yaşanabilir. Kentte böyle bir şey olabilir mi sanıyorsunuz? Söz konusu değil. Orada, insanın parası olmadı mı, açlıktan ölür. Burada böyle değil, bir kere insanlar iyi yürekli. Başkalarına yardım etmeyi seviyorlar. Kentte, herkes kendi başının çaresine bakar. Herkes her şeyden önce kişisel rahatını yeğler.»

İnácio, bazan kafasını kaşıyordu. Böyle yaptığında da, Joel, karşısındakinin söylediklerini an-

lamadığını düşünüp, elinden geldiğince basit konuşmaya çalışıyordu. Bu insanın saflığını değerlendirmek çok büyük bir zevkti.

«Ya siz, İnácio, *garimpo*'dan yana hiç talihiniz olmadı mı? Hiç güzel bir taş bulamadınız mı?»

«Pöh! Başlangıçta, buraları kazmaya koyulduklarında birkaç billur taşı buldum. Ama hepsini çok ucuza sattım, çünkü nasıl satıldıklarını bilmiyordum. Bilsem zengin olabilirdim. Şimdi, hayır. Her şey çok güçleşti. Ben, bir yılını toprağı kazmakla ve hiçbir şey alamadan orada gömülü yaşamakla geçirecek adam değilim. Bu yüzden de çiftliğimi kurdum, karım ve çocuklarımla sakin sakin yaşıyorum.»

«Böylesi daha iyi, dostum. *Garimpo*, bir ödülden çok, bir cezadır. Bu havada kimse mutlu olamaz. Cinayetler ve felâketlerle doludur bu hava.»

«Doğru, çok haklısınız. Bu yıl, buralara hiçbir şey ekmeyeceğim. Anamdan emdiğim süt burnumdan geliyor, ürün almaya başladığımda her şeyimi çalıyorlar. Bir miyavlama işitiyorum, çeltik tarlamı yağmaladıklarını belirtiyor bu. Ektiğim manyoka, başkalarının katırlarına ve ineklerine yarıyor. Birtakım insanlar gelip ağılımı kullanmak istiyorlar, sürülerini götürdüklerinde her yeri kırık dökük bırakıyorlar. Başkalarının yol açtığı zararları gidermek için, ormana kadar gidip kuru dal kesmek zorunda kalıyorum. Çoğu kez, bana teşekkür etmiyorlar bile. Bazı kereler, ağılımda bir hayvan sürüsü buluyorum, sahibi iznimi bile almıyor.»

«Yerinizde olsam, sürüyü salıveririm. Ya da, benim ağılıma sürüsünü koymak isteyene, günde ve hayvan başına bir cruzeiro ödetirim.»

«Yapmaya kalktım bunu! Ama kimse para ödemiyor. Hem ben de çok budalayım. Hayvanları salıvermeye gönlüm elvermiyor. Eninde sonunda, bu olanlar onların suçu değil.»

«Öyle! İnsanlarda yürek adı verilen bir şey var ki, işleri karıştırmaktan başka şeye yaramıyor. Ama size açık söylüyorum, artık kimseye acımayacağım. Sıra bize geldi mi, kimseden en ufak bir acıma belirtisi görülmüyor.»

«Bir yerde bir *garimpo* kuruldu mu, insanları daha kötü kılmaktan başka işe yaramaz. Yakımları gördünüz mü? Her şeyi zamanından önce yakıyorlar. Otlaklar yok oluyor. Hayvanları köstebe vurabileceğimiz çitle çevrili bir tek yer kalmıyor. Ve yakıyorlar, yılın herhangi bir zamanında yakıyorlar. Ama ben, fırsat bulur bulmaz her şeyi satacağım ve buradan çok uzak bir yere göç edeceğim...»

«Tanımadığınız bunca insana konukseverlik göstermeniz beni şaşırtıyor.»

«Önemi yok. Burada, para kazanmama kimse sinirlenmiyor. Hem sonra, yer o kadar büyük ki, insan kendini yitirebilir. Birtakım kişilerin uyumasına izin vermek, masraf kapısı da açmıyor. Gece, hava soğuk oldu mu ya da yağmur yağdı mı, burada o kadar çok hamak olur ki, insan geçemez. Sağda solda, ırmak kıyılarında yaşayan ve başlarını sokacak bir barakaları bile olmayan bütün zavallılar buraya koşarlar. Ben de bu duruma üzülür, istediklerini yapmalarına ses çıkarmam.»

«Anlıyorum. Bir dam altında yatıp bir sürü insanın yağmurda uyuduğunu düşünmek üzücüdür.»

«Her yandan yığınla insanın geldiğini görmek garip. Bazan Piaui'nin oralardan, Maranhao'dan, hatta bazan Ceará'nın güneyinden bile gelenler oluyor.»

«Bu insanların çoğu da, aynı gün gerisin geri dönmeseler bile, geldiklerine pişmandırlar.»

«Evet! Bu noktada haklısınız, Bay Joel.»

Günler, böylece geçip gidiyordu. Bir sabah, Joel daha az güçlük çekerek ve daha az acı duyarak yürüyebildiğini gördü.

Planını uygulamaya koyabilecekti.

15

İKİ BİN BEŞ YÜZ CRUZEİRO

Joel, İnácio'nun kızıyla oynuyordu. En küçükleriydi bu, adı Maria'ydı. Yeni yeni konuşmaya başlayan her çocuğun safça sevimliliği vardı onda, yürüdüğünde de hangi yana düşeceğinde kararsız görünüyordu, küçük bedeni öylesine dengesizdi. Maria, boş bir pudra kutusuyla oynuyordu. Kutuyu Joel'e atıyor, o da gitgide daha yakınına gönderiyor ve küçük kız kutuyu gülümseyerek Joel'in hamağına kadar getiriyordu.

Bu pudra kutusu, onun için hiç görmediği oyuncak bebekti. *Sertao*'da, anneler, oralarda yaşayan sayısız Maria'lara bezden bebek yapmayı bile bilmezler. Üstelik, pudra kutusu pahalı bir bebek olsa bile, bir saatin sonunda parça parça edilecek ve Maria çok ağlayacaktır.

Sertao'da, annelerin analık içgüdülerini uyandırmak için, kızlarına bebek vermeleri de gerekli değildir. Orada, analık denen en yüce kadınlık yasasına hakaret etmek ve bu yasayı çiğnemek gibi budalaca bir önyargı yoktur. Maria gibi, boş pudra kutularıyla oynayarak işe başlayan ve çoğu kez bir çift pabuç görmeden büyüyen *sertao* kadınları, kadının gerçekten kadın olabilmek için ana olması gerektiğini anlamayı bilirler.

Joel, pudra kutusuyla oynarken bunları düşünüyordu. Diolino'nun içeri girdiğini gördü.

«Bay Joel, sanırım aradığınız *garimpeiro*'ları buldum.»

Joel, oyununu yarıda kesti ve Maria gözlerini iyice açtı, Diolino'ya bakarak. Kimdi bu oyunbozan? Pudra kutusunu yerden aldı ve küçük ayaklarıyla mutfağa yürüdü.

«Doğru mu, Diolino? Bu ne büyük mutluluk!»

«Şu sıra, nehrin ağzına doğru yürürken sol kıyıdaki bir madende çalışıyorlar. Kentin öbür ucunda, uçakların inebilmesi için düzlenen tarlanın yakınında bir kulübede oturuyorlar.»

«Çok iyi. Şimdiye kadar bana yaptığınız yardımların en büyüğünü yapacaksınız. Ve bir tek sizsiniz bana yardım edebilecek olan.»

«Yardım edebilirim, evet. Ama işin bugün bitmesi gerekiyor, çünkü yarın çok erken saatte, Sao Joao'ya dönüyorum. Evime.»

«Bakın sorun ne. Benimle yüzbaşıya kadar gelmeniz gerek.»

«Yüzbaşı mı? Hayır, sanırım gelemem...»

«Ama neden? O da hepimiz gibi bir insan. Ondan korkmamalısınız.»

«Oysa, çok kötü olduğunu söylüyorlar...»

«Hadi, Diolino, sizin gibi parsları ve yırtıcı hayvanları avlamaya alışkın bir insan, eninde sonunda bütün benzerleri gibi bir adam olan sıradan bir yüzbaşıdan korkar mı?»

«Yok yok! Önüne geleni tutukluyor, olur olmaz şeyler için de insanı buralardan sürüyor.»

«Bu da nesi? Sürgün mü? Gerçekten de, sözünü ettiklerini duymuştum.»

«İyi ya, zorlu birini enseledi mi onu Rio Tocantins'e, nehrin aşağısına gönderiyor ve herif bir daha görülmüyor. Bir kente yolluyor, ama adam oraya hiç varmıyor.»

«Benim yapmak istediğim şeyin tehlikesi yok, çünkü bütün kozlar elimde. Planımın başarıya ulaşmaması diye bir durum söz konusu değil.»

«Ama, ya *Pati*'ye gidersek?»

«*Pati* mi? Hiç sözünün edildiğini duymadığım bu *Pati* de nesi? Hey Diolino, bugün sizde çok yenilik var...»

«Hayır, Bay Joel, yenilik değil bu. *Pati* çok rezil bir şey. Cezaevi. Bu cezaevi, *Pati*, yani palmiye gövdeleriyle çevrili. Ne damı var, ne bir şeyi. Kimsenin de bir şeyi yok. Erkek olsun, kadın olsun. Oraya birini attı mı, adamı muhafızların insafına bırakır. Bir tutuklu da kaçmaya kalkıştı mı, muhafızlara ateş açmaları için emir verilmiştir.»

«Dinleyin, Diolino. Dostunuz olan ben, sizden böylesine tehlikeli bir şey ister miyim sanıyorsunuz? Tabii ki hayır. Tehlike olsa bile, bunun sonuçlarına katlanacak tek kişi benim.»

«Başınıza bir felâket gelirse.. Cristova bana ne der sanıyorsunuz?»

«Dinleyin, başımıza hiçbir şey gelmeyeceğine söz veriyorum. Tabii, karınıza ve çocuklarınıza dönebilirsiniz. Bana yardım etmek isteyeceğinizi sanmıştım. Çünkü... bana yardım edebilecek olan tek kişi sizdiniz. Ama, korkuyorsanız... yapmayın bu işi.»

«Bir tehlike olmadığından eminseniz...»

«Herhangi bir tehlike olsa, bana iyilik eden ve yaşamımı borçlu olduğum tek kişiye başvurmazdım...»

«Peki, Bay Joel. Bana güvenebilirsiniz.»

«Bu durumda beni yüzüstü bırakmayacağınızı biliyordum. Ancak, bilmek istediğim bir şey

var. Yüzbaşıyı hiç gördünüz mü?»

«Evet, çok sert görünüşlü bir adam.»

«Bana onu tarif etmeye çalışın.»

«Onu tarif etmek ne demek?»

«Nasıl biri olduğunu anlatmak.»

«Anladım! İri yarı, geniş omuzlu bir adam! Sizden biraz daha kısa. Saçları ateş gibi kıpkırmızı. Kötü bakışlı mavi gözleri var. Bir de kızıl bıyığı. Sesini de işittim. Öyle bir konuşma biçimi var ki insanı ürkütüyor.»

«İyi ya, sizi kabul edeceğini, hem de çok iyi kabul edeceğini göreceksiniz. Evet, göreceksiniz.»

«Siz öyle diyorsanız... İnsanlara dilediklerinizi yaptırmakta özel bir ustalığınız var.»

«En küçük bir korku duymamak gerek. Bir şeyden hiç böylesine emin olmadım.»

«Ama, anlamadığım şey, bu işte bana düşenin ne olduğu.»

«Yalnızca beni ormanda bulduğunuzu kanıtlamanız.»

«Ama kanıtlamaya gerek yok. Buna herkes inanır.»

«Hayır, Diolino. İşte burada yanılıyorsunuz. Yüzbaşı hiçbir biçimde yanıltılamayan bir adam. Ve *garimpo*'da herkes kuşkucu. Herkes bir katil ya da yasadışı bir insan olarak görülüyor. Öykümü anlatsam, yalan söylediğimi düşünebilirler...»

«Peki ben size yardımcı olabilir miyim?»

«Hem de nasıl! Bana neredeyse ölüm halinde ormanda rastladığınızı, evinize götürdüğünüzü falan söylemeniz yeterli.»

«Ama gerçek bu.»

«Ardından, yüzbaşıya çok gerçek olan bir şey anlatacağım. Öylesine gerçek ki, yalan söylesem

bile, yüzbaşının kendisi doğru olduğuna yemin edecektir.»

«Yapacağınız şeyin başarıya ulaşıp ulaşmayacağını bilmiyorum. O *garimpeiro*'ların öcalmak için sizi öldürdüklerini düşünün. Onlara herhangi bir şey yaparsanız er ya da geç, bedelini ödersiniz.»

«Yok canım! Öcalmak için çok iyi bir şey düşündüm. O *garimpeiro*'lar öfkeden kuduracaklar. Bana yaptıkları kötülüğün bedelini pahalı ödeyecekler. Hayır, Diolino, planım boşa çıkamaz.»

«Bu işten bir kazancınız da olacak mı?»

«Tam iki bin beş yüz *cruzeiro*.»

16

ÖÇ

«Hemen gidelim, Diolino. Yüzbaşı saat onla on bir ve birle beş arasında başvuruları kabul ediyor.»

«Gerçekten ona gitmek istiyor musunuz?»

«Tabii. Bu an'ı neredeyse bir aydır beklemekteyim. Durup dururken vazgeçecek değilim.»

«İyi ya, gidelim öyleyse.»

Emniyet Müdürlüğü'ne vardılar. Kocaman bir yapıydı burası. Kiremit damı gibi bir lükse sahip az bulunur yapılardan biri.

Joel, bir an duraksadı. İndireceği darbe iğrenç ve tehlikeliydi. Henüz vazgeçebilirdi. İnsana özgü ve vicdan denen bir şey vardır ki en uygunsuz anlarda konuşur. Vicdan sussa iyi olur. Genç adamın vicdanı o an konuşmadı. Diolino, Joel'e baktı ve anlayışlı olsaydı delikanlının duraksamasını hissederdi. Joel, düşündü: 'Korktuğumu belli etmemeliyim.' Ama korkuyordu. Herkese yalan atabilir ve yürekli olduğunu söyleyebilirdi, ama korkağın tekiydi. Ödlekti. Soğukkanlılıkla önceden tasarlanmış bir öcalmayı uygulayan kişi, ödlekten de kötüdür; hiçten de hiçtir.

İçeri girdiler. Nöbet tutan asker yaklaştı.

«Ne istiyorsunuz?»

«Yüzbaşı Gil'le konuşmak istiyoruz.»

«Yasal bir konuda mı?»

«Hayır. Sorun, kişisel.»

«Çünkü, kişisel olmayan konuları görüşmek isteyenleri yüzbaşı öğleden sonraları kabul eder de.»

«Ama bu gerçekten kişisel bir sorun.»

Asker içeri girdi. Az sonra, yüzbaşı bekleme odasında göründü. Güçlü kuvvetli, Diolino'nun tanımlamasına oldukça uygun bir adamdı. Joel kendini tanıttı.

Öyküsünü anlattı; tasarladığı biçimde. Yüzbaşı, başı önünde, düşünceli, onu dinliyordu. Sonunda, başını kaldırdı ve sordu:

«Kimliğiniz var mı?»

«İşte kimliğim ve askerlik belgem.»

«Ormanda bırakıldığınız ve paranızın çalındığı konusunda nasıl bir kanıt gösterebilirsiniz?»

«Bu konuda, yüzbaşım, bana güvenmeniz gerek! Nasıl bir kanıt mı gösterebilirim? Şu durumdaki bacaklarımı ve ayaklarımı göstermem bir kanıttır aslında. Bu işi isteyerek yaptığımı düşüneceğinizi sanmıyorum. Bunun için katil doğmuş olmam gerek.»

«Korkunç bir şey! Bunca yara! Çok acı çekmiş olmalısınız.»

«Çok mu acı çekmiş olmalıyım? Cehennem azabı çektim. Adı Diolino olan bu gördüğünüz adam, beni neredeyse ölüm halinde buldu.»

Bunun üzerine Yüzbaşı Gil, Diolino'ya döndü:

«Ne iş yaparsınız?»

«Ben, yüzbaşım, küçük çiftliğimi eker biçerim, zaman zaman da yağ ve pirinç satmak için *garimpo*'ya gelirim.»

«Gerçekten buldunuz mu bu adamı?»

«Buldum, yüzbaşım. Landizal geçidinde.»

«O dolaylarda mı oturuyorsunuz?»

«Evet. Karım ve iki kızımla, geçitten üç kilometre ötede, Sao Joao denen yerde otururum.»

«Ormanda kaybolan biri olduğunu nasıl öğrendiniz?»

«Yanındakiler, hayvanlarını otlatan bir dostuma söylemişler. Evimin yakınında olduğu için, onu aramaya çıktım. Adamı öldürdüklerini düşünmüştüm. Ve bu yüzden bizi suçlamalarından korkuyordum.»

«Bu delikanlıyı ne kadar aradınız.»

«Sekiz gün.»

«Bay Joel, çok güç anlar geçirdiniz, değil mi?»

«Öyle, yüzbaşım.»

Artık yüzbaşı, Joel'in öyküsüne inanıyordu. Bütün bu kanıtlardan sonra, ona kim inanmazdı?

«Ne kadar paranızı çaldılar?»

«İki bin beş yüz *cruzeiro*. Evet. Samuel adlı biri de var ki aralarında, Rio'da yaptırdığım ve üç yıldır yanımda taşıdığım şayak ceketimi yürüttü.»

«O adamları bulduracağım. Her şeyi yadsıyacaklar. Yalan konusunda çok ustadırlar.»

«Vicdansız ödlekler hepsi de.»

«*Garimpeiro* böyledir. Bundan sonra, bir *garimpeiro*'ya güvenmemeyi öğrenirsiniz. Her gün, benzer durumlarla karşılaşıyorum. Yeryüzünde yaşayabilecek en rezil insan türü bu.»

«Korkunç bir yaşamınız olmalı. Kimsenin pişmanlık ya da acıma nedir bilmediği bir yerde, sizinki gibi bir görev yapmak için insanın çok sağlam olması gerek.»

«Ben de onlar gibi davranıyorum. Benim de acımam yok. Örneğin, sizinki gibi bir durumda,

insan bu işi yapanlara hiç acıma duyabilir mi?»

«Ormanda, yolumu izimi yitirmiş, umutsuz dolanırken, o *garimpeiro*'lar için çok kötü şeyler düşünüyordum. Ama, her şeyin sona erdiği ve yaşamdan yeniden tat almaya başladığım bugün, içimde aynı öcalma duygusu yok.»

«Evet, ama ben öyle bir olayı, gereken önlemleri almadan gözardı edemem.»

«Peki, yüzbaşım. Böyle durumlar birtakım önlemleri gerektirir, biliyorum. Çünkü, yinelenmemesi zorunludur. Ama çok sert davranmayacaksınız. Öte yandan, benden aldıklarını geri vermeleri için buraya geldim. Sonuçlarını çok ağır bir biçimde ödemelerini istemiyorum.»

«Tanrım! Ne kadar da deneyimsizsiniz! *Garimpeiro* yasasının ölüm olduğundan haberiniz yok mu? Çoğu kez ölüme yol açan şeyin de hırsızlık olduğunu bilmiyor musunuz?»

«Evet, yüzbaşım, biliyorum. Ama beni anlamaya çalışın. Ben başka türlü bir insanım, bu zavallılara özgü insanlık dışı davranışları ve düşünceleri bilmem. Dört adamın benim yüzümden öldüğünü öğrenirsem, ölünceye dek pişmanlık duyarım.»

«Hiç kimseye acımayan kişilere mi acıyorsunuz?»

«Bunu biliyorum, yüzbaşım, ama sizden bağışlayıcı olmanızı istiyorum.»

İyi ama, ne yapmamı istiyorsunuz dostum? Dört hırsızı ele veriyorsunuz, onları cezalandırmak zorundayım. İşledikleri suça uygun bir ceza vermezsem, sizden öcalmaya kalkışırlar. Hiç kuşkusuz öldürürler sizi.»

«Öyleyse yüzbaşım, adalet duygunuz neyi buyuruyorsa öyle yapın.»

«Çavuş Ventura'yı gönderip onları kulübelerinden aldırtacağım. Bir saat sonra burada olurlar. Sizden aldıkları para ne kadardı?»

«İki bin beş yüz *cruzeiro*.»

«Silahları olup olmadığını biliyor musunuz?»

«İki silahları vardı: Bir colt ve bir HO.»

«Silahları da ellerinden almam gerek, ikisinin de ruhsatsız olduğundan kuşkum yok.»

«Evet, ikisi de ruhsatsız, yüzbaşım.»

«Bakın ne yapalım: Siz gidip karnınızı doyurun. Bense, gereken önlemleri alacağım. İsterseniz, benimle yemeğe gelin. Bir saat sonra iş bitmiş olur.»

Joel için için gülüyordu. Planı başarıya ulaşmış, yüzbaşı her dediğine inanmıştı.

«Yol arkadaşlarınız bunlar mıydı?»

«Evet. Şu Zequinha. Öbürü. hırsız suratlı olanı Dico. İşte Samuel, şuradaki çirkini de Henrique.»

«Bu adamları sizi soymakla mı suçluyorsunuz?»

«Evet, yüzbaşım. Bir de beni ormanda tek başıma bırakmakla.»

Henrique'nin gözleri yuvalarından uğradı, kendini tutamayarak bağırdı:

«Ama Joel...»

Yüzbaşı, gözdağı verircesine dört adama döndü.

«Size hiçbir şey sormadım. *Garimpo*'da, hırsızlarla orospuların kendilerini savunma hakları yoktur.»

Dico, ölgün bir sesle konuştu:

«Kapa çeneni, Henrique, kendimizi savunmamız bir işe yaramaz.

«Daha da öte bir şey söyleyeceğim,» dedi yüzbaşı, «soru sorulmadan konuşmaya başlarsanız, en ufak bir hoşgörü göstermeyeceğim.»

Sonra çavuşa döndü:

«Çavuş Ventura, silah buldunuz mu?»

«Evet, yüzbaşım, bir colt ve bir HO.»

«İngiliz şayağından bir ceket de buldunuz mu?»

«Şunu buldum.»

«Sizin ceketiniz mi bu?» dedi yüzbaşı Joel'e dönerek.

«Evet, yüzbaşım. Terzinin markasına bakabilirsiniz. Leoni'nin elinden çıkmadır.»

«Evet, markası dediğiniz gibi.»

«Çavuş Ventura, para buldunuz mu?»

«Hepsinin parasını birleştirerek, iki bin üç yüz *cruzeiro* buldum.»

«İki yüzünü harcamışlar,» diye mırıldandı Joel.

«Çavuş Ventura, şu kazmayı alın, silahları da yasadışı işlerde kullanabilirler.»

Sonra, Yüzbaşı Gil, masanın üzerindeki paraları topladı, saydı ve Joel'e uzattı.

«İşte paranız.»

Sonra *garimpeiro*'lara döndü:

«Üç tane bağışlanmaz suç işlediniz. Bir, ruhsatsız silahlarınız var. İki, bir arkadaşınızı soydunuz. Üç, onu ormanın göbeğinde bıraktınız. *Garimpo*'ların yasaları uyarınca, ikinci suç ölüm cezasına çarptırılmanız için yeterliydi. Ancak, bağışlayıcı olmamı isteyen bu delikanlının iyi yüreğine teşekkür edebilirsiniz.»

Çavuş Ventura'yı çağırdı.

«Şunları *Pati*'ye götürün güçlü kuvvetli olan ikisine beşer yüz ve daha zayıf görünüşlü öbür ikisine üçer yüz değnek vurdurun. Sonra, yeni bir emre kadar içerde tutun hepsini.»

Joel, Yüzbaşı Gil'e teşekkür etti.

«Bundan böyle, delikanlı, yolculuk etmek zorunda kaldığınızda, yol arkadaşlarınıza dikkat edin. Böyle bir tehlikeden iki kez kurtulunmaz.»

Joel, bütün olup bitenlerde hazır bulunan Diolino'yla birlikte çıktı.

«Size gelince, Diolino, şu iki yüz *cruzeiro*'yu kabul edeceksiniz...»

«Hayır, Bay Joel. Çok teşekkür ederim. Sizi başka birinin bulması gerekirdi, benim değil. Ekmeğimi daha güç bir biçimde kazanmayı yeğlerim. Bu paranın lânet ve felâket getireceğini biliyorum.»

Joel, afalladı kaldı. Zenci, dürüst bir adamdı. Ya kendisi neydi? Onun yüzünden, dört adam günlerce içerde kalacak ve sırtları yedikleri sopalardan yarılacaktı. Ağızlarından fışkıracak her iniltide, belki daha sonra uğursuz bir öç şarkısı oluşturacak sonsuz bir lânetleme bulunacaktı.

İKİNCİ BÖLÜM

Yazgılar

1

TOPRAKLARIN YAKILMASI

Ağılın çitine yaslanmış duran İnácio, yoğunluğu gitgide artan duman bulutuna bakıyordu. Gözlerinde engin bir hüzün vardı. Yeryüzünde bunca kötülük olabileceğini, bu kötülüğün *sertao*'ya kadar yayılabileceğini anlamayan, basit sertao adamının bakışıydı bu.

Eskiden, tarlalara baktığında... tarlaları görürdü.

Eskiden, tarlalara baktığında, esintiyle dalgalanan bir yeşillik denizi görürdü. Yeşil ve güçlü ağaçlar görürdü. Yelpazelerini sallayan *buriti* palmiyelerini seçerdi. Kulakları sağır eden bir şamatayla bu ağaçlara yuvalarını yapan, mavi kanatlı sarı papağanlar vardı. Hayvanlar diledikleri gibi otlayabilirlerdi, çünkü otlak sağlıklıydı. Tepelerin üzerindeki kızıl toprak, sanki kırmızı bir taç oluştururdu. Güneş batarken, tüm görünümü yangına boğardı. Tepelerin kırmızı tacı daha da kızıllaşır, tarlaların yeşili daha iyi yeşilleşirdi.

Bugün, her şey farklıydı.

İnácio tarlalara baktığında, artık tarlaları görmüyordu.

İnácio tarlalara baktığında, yakımların bıraktığı izleri koruyan, küllerle kaplı siyahımsı bir ova görünüyordu. Ağaçlıklar kalmamıştı artık. Siyah haçlarla kaplı bir mezarlığı andıran kesik ve isten kararmış ağaç gövdelerinden baş-

ka şey seçilmiyordu. *Buriti* palmiyeleri, esintiyle sallanan yelpazelerini yitirmişlerdi. Birtakım adamlar gelmiş, dallarını kesmiş ve kulübelerinin damlarını kaplamak üzere götürmüşlerdi. Şimdi başları önlerine eğikti; savaş felâketi yeryüzünün tüm kırlarını dolaştığında askere alınmış çocuklarının ardından ağlayan dul analar gibi. Mavi ve sarı papağanlar yuvalarını yapmak için başka bir yer arıyorlardı. Bu yörede uçuşurlarken de, sinir bozucu şamatalarını yapmıyorlardı, evet, yapmıyorlardı artık. Bu tarlalarda artık hayvanlar da otlamıyordu. Sağlıklı otlakları kalmamıştı, zayıflıyorlardı, açtılar. Bu yüzden de, çiftliklere saldırıyor, yeni gelen insanları taklit ederek önlerine geleni yok ediyorlardı. Tepelerin dorukları, bir kazma ve kürek bombardımanının yıkıntıları söz konusuymuş gibi, *garimpo*'ların bıraktığı lekelerle delik deşikti.

Güneş batarken, görünümü yangına boğmuyordu. Solgun ve bulanık bir ışık veriyordu; ağlıyormuş gibi. Yükseklikliklerin kızılımsı dorukları, batan güneşin ışığı altında, artık kızılımtırak değil de siyahtı. Ve tarlalar, yeşil olmaktan çıkıp gitgide siyahlaşıyordu.

İnácio, gitgide büyüyen duman bulutuna bakıyordu. Adamlar başka tarlaları da yakmaya koyulmaktaydılar. Ne büyük alçaklık! Damar bulunabilecek bir yer keşfetmek, hemen, tarlanın yakılıp tüm ekinlerin yok edilmesine yetiyordu.

İnácio, çevrede bir daha yeni çiftlikler kurulmayacağını biliyordu. Yitik bir topraktı bu. Yakım çok erken başlamıştı.

«Hele hele, şu yangın Bayan İsabel'in çiftli-

ğinin pek yakınında,» diye söylendi.

İsabel, çok alçağa asılı, püsküllleri zaman zaman halı niyetine yere serilmiş dana derisini süpüren hamağının kıyısına oturmuştu. Dikiş dikiyordu. Her ilmiği büyük özenle, aşkla atıyordu. Eski kumaş parçalarının bir araya getirilmesiydi yaptığı. Bu karışık parçaları, ilk çocuğun gelişini bildiren yeleklere, kundak bezlerine ve başka küçük nesnelere dönüştürmekteydi. Attığı her ilmik sevecen ve kaygılı bir gülümseme yayıyordu yüzüne. Önceden görüyordu... bu paçavralar arasında kımıldanan küçük pembe kolları. Kollarını oynatacaktı... kendisine anne demeye başlayacaktı. Erkekse, adını Miguel koyacaklardı. Kızsa... Hayır, kız olmayacaktı. Kendisi ve Joao, erkek çocuk istiyorlardı. İlk çocuğun erkek olması gerekliydi. Dikiş dikiyordu İsabel. Püsküllleri derinin üzerinde asılı duran hamağı yavaş yavaş sallıyordu. Bebek doğmakta gecikmeyecekti kuşkusuz. Öylesine şişmişti ki ayakları. Bazan, gününden önce gelmek istiyormuş gibi, bir vuruş hissediyordu İsabel.

Birden dağın üzerinde yükselen bir duman bulutu farketti.

«Garip,» diye düşündü, «bu ateşi yakanın Joao olmaması gerek. Joao *garimpo*'da, üstüne üstlük *roça*'yı[1] hazırlamak için de daha çok erken.»

Yelek için ufak ufak işlemeler yapmayı sürdürdü. Sonra artan dumana baktı.

«Nasıl oluyor da böyle bir güneşte ateş yakı-

1. *Roça:* Yakılarak, üzerindeki ot ve çalılardan temizlenen tarla.

yorlar? Yüzbaşı Gil, ateş yakmayı ve *buriti* palmiyelerinin kesilmesini yasaklayan bir bildiri yayınladı. Ama kimse dinlemiyor. İstedikleri zaman yine ateşe veriyorlar, kimse de ateşi hangi elin yaktığını bilmiyor.»

Ve alevler ürkütücü bir biçimde artıyordu.

İsabel, bir ilmik atıyor ve alevlere bakıyordu. Korkmaya başlamıştı.

«Bu ateş o kadar yakın ki... acaba... Neden Joao öğlen yemeğine gelmiyor?»

Güçlükle şiş ayaklarının üzerinde doğruldu ve küçük fırındaki korları dürtükleyerek alevleri canlandırdı. Ateşi canlandırmakla yemeği daha çabuk hazır edeceğini ve Joao'nun geleceğini düşünüyordu. İsabel hamağına döndü. «Tanrım, bir rüzgâr çıkarsa...»

Hafif bir rüzgâr, güneşin ılık soluğuyla şimdiden kurumuş otların üzerinde esmeye başladı.

«Rüzgâr bu yana doğru esmeye başlarsa..»

Ve rüzgâr onun çiftliğine doğru esmeye başladı. Bu işe şeytan karışıyordu sanki. Alev dilleri gerçekten ürkütücü bir biçimde artıyordu. Şimdi evinin dolaylarını yalamaya başlamıştı.

İsabel dizüstü çöktü. Göğsünden küçük bir Meryem Ana madalyonu çıkardı ve yakardı. Gözlerinden yaşlar akıyordu. Kendisi ve küçük çocuğu için yakarıyordu.

Yaklaşan ateşin sıcaklığını şimdiden hissetmekteydi. Bu azgın rüzgârla, ev beş dakikada yanıp kül olurdu. Ayakları şişti... Bebeğin birkaç gün içinde doğması gerekiyordu... Şimdi, istese de olanaksızdı. Alevler, ahıra varıncaya dek her şeyi yakıyordu. Domuzlar ve tavuklar kaçarak evin içine sığındılar.

Sonra... alevler her şeyi yok etti... yelekleri oluşturan paçavralara dek...

Bir yakım daha...

İnsanların yakımı...

Joel, hamağından İnácio'nun yaklaştığını gördü. Başı önündeydi. Yüzü yanmıştı. Gözlerini Joel'e doğru kaldırdı. Gözyaşlarıyla dolu bir bakıştı bu.

«Ne oldu? diye sordu Joel.

İnácio ağır ağır kollarını açtı. Ateş ellerini yakmıştı.

«Çok geç kaldım,» dedi.

2

MARTİNHO VE ROMAO

İnsan yaşamının çok değerli olduğu, hiçbir bedelin onun yerini tutmayacağı söylenir. Ama yeryüzünün her köşesinde durum böyle değildir. Özellikle *garimpo*'da bir kaya billuru parçasına insan yaşamından daha çok önem verilir. Bu, üzerinde durulmayı hak etmiş bir konudur.

Martinho, tüccardı. Daha doğrusu, ayak satıcısı. *Garimpo*'ya elleri boş gelen, ama ölçüsüz bir açgözlülükle hırsı birlikte getiren zavallılardan... Bütün bunlara karşın, Martinho iyi bir adamdı. *Garimpo*'dan *garimpo*'ya gezerek sürdürdüğü bu zahmetli yaşam için feleğin birkaç gülümsemesini hak ediyordu doğrusu.

Tepenin yamacıyla ırmağın dirseği arasındaki kulübede oturuyordu. Romao adında dev yapılı ve adaleli bir zenci yoldaşı vardı; bilinen kötü adam tiplerinden. Küstah olduğundan ya da tüm kavgalara bulaştığından değil, ama öylesine suskun ve ürkütücüydü ki kendisiyle konuşan ender kişiler çok çaresiz kaldıklarında yaparlardı bunu.

Suskun ve somurtuk yaşıyordu. Genellikle, pantolonunun cebinde kürek gibi ellerini ya da kalın dudaklarını çok silmekten yağ bağlamış bir mendil vardı. Belinde, pırıl pırıl ve keskin bir balıkçı bıçağı taşırdı hep.

Romao'nun gerçek kimliğini bilen yoktu. Ki-

mi Bahia'dan geldiğini söylerdi, kimi tersini savunurdu. Çünkü, Bahia'da iyi yürekli insanlar yaşardı. Kısacası, ne olursa olsun, Romao, Banana Brava'daki *garimpo*'da yaşamaktaydı. Herkesten kaçıyordu. *Pinga* içmiyordu, kadınlara para kaptırmıyordu, bara da gitmiyordu. Yaşamı sessizlik ve yalnızlıktı.

Romao, Martinho'yla oturuyordu. Romao'nun sırtının geçmişteki savaşlardan arta kalan yara izleriyle kaplı olduğunu bir tek o biliyordu. Çoğu kez, Martinho, Romao'yla ilgili akıl almaz tahminler yürütüyordu. Cayenne gibi bir kürek cehenneminden mi kaçmıştı? Daha da saçma varsayımlar kuruyor, ama bunları yorumlamıyordu. Sonuçta, Romao, oturduğu barakayı paylaşan bir arkadaştan başka şey değildi ve davranışı onu rahatsız etmiyordu.

On *cruzeiro*'ya gereksinimi olan Martinho'nun aptallığı, bu parayı Romao'dan borç istemek oldu.

«Tabii ki veririm, ama ay sonunda borcunu ödeyeceksin.»

«Kuşkusuz, Romao, ay sonunda; belki daha da önce.»

Martinho, arkadaşının kuşkuculuğuna kıs kıs güldü. O günkü günde, on *cruzeiro*'luk bir banknotun ne önemi olabilirdi? Elli *cruzeiro*'luk banknotların her an elden ele geçtiği *garimpo*'da, bu hiçbir şey değildi.

Ayın sonu yaklaşıyordu. Derken otuzu geldi çattı. Romao, Martinho'yu bekliyordu ve borcunu ödemesini istedi.

«Bu parayı benden ay sonuna kadar istedin. Bugün ayın otuzu ve sen bana borcunu ödemekten söz etmiyorsun.»

«Unuttuğumdan değil. Ödemeyi düşünüyordum.»

«Öyleyse niçin, benim sormama gerek kalmadan, hemen borcunu ödemedin?»

«Ama Romao, seni aldatmak istemiyordum. Borcumu hemen ödeyeceğim. Beş yüz *cruzeiro* bozabilir misin?»

«Hayır. Niçin daha önce paranı bozdurmadın? Borcun olduğunu bilmiyor muydun?»

«Bozduramadım. Çok iyi biliyorsun ki, *garimpo*'da bozuk para bulunmaz.»

«Hepiniz birbirinizin eşisiniz. Borç isteyeceğiniz zaman bu işi beceriyorsunuz, ama sıra ödemeye geldiğinde hep bozulmayacak paralar atıyorsunuz adamın önüne.»

«Kuşkun varsa, Romao, parayı sana vereyim, sen bozdur. On *cruzeiro*'yu al, üstünü bana ver, Seni kandırmak isteseydim böyle davranmazdım. Beni şaşırtan, bu kadarcık şey için böylesine olay çıkarman.»

«Bu kadarcık şey mi? Belki az, ama benim param. Hem sonra, dostum, ben yeryüzünde parasızlıktan ötürü çok sefalet çektim. Bir daha parasızlığı tatmak istemem.»

«Ama işte para. Sana borcumu ödemekten kaçmadım ki. Seni yanıltmak istediğimi mi sanıyorsun?»

«Bu konuda kimseye kefil olmam... azizlere bile.»

«Öyleyse, işte para. Al, üstünü sonra bana verirsin.»

«Paranı kendine sakla. On *cruzeiro*'mu ödersin bana. Bugün istiyorum, gerekli.»

«Dinle, Romao, bir çare arayalım. Buradan

beş fersah ötedeki Bacaba *garimpo*'suna gitmem gerek. Bir saat sonra yola çıkarsam, ancak iki ya da üç günde geri dönebileceğimi biliyorsun.»

«Öyleyse, bana olan borcunu ödemek istemiyorsun demektir!»

«Bu kadar kuşkuluysan benimle gel. Orada parayı bozdurur, borcumu hemen öderim.»

«Seninle geliyorum. Biliyor musun, Martinho, bu rezil dünyada hiç kimseye güvenmemek gerek. Ayrıca beni hiç kimse aldatamaz.»

«Peki, dinle Romao, malları koyacağım bavulu hazırlayıp yolculuk için kısrağıma eyer vurayım.»

«Ben de kısrağımı eyerleyeceğim. Sonra yola çıkarız.»

Martinho, kısrağını almaya giderken düşünüyordu: «Arkadaş diye amma da namussuz bir herife çatmışız! On *cruzeiro* için beş fersahlık yol ha!»

Beygiri çözerken, tanıdık bir ses duydu:

«Yola mı gidiyorsunuz, Bay Martinho?»

«Öyle, Bay Tomé. Romao'yla birlikte Bacaba *garimpo*'suna kadar gidiyoruz.»

«Ama gün oldukça ilerledi. Hem, Bay Martinho, sizin yerinizde olsam o herifle yola çıkmam. Suratı hiç hoşuma gitmiyor.»

«Yok, Bay Tomé, bir şey olmaz.»

«Öyleyse hoşça kalın, Bay Martinho. İyi yolculuklar.»

Martinho ve Romao, Bacaba yolunu tuttuklarında saat daha üç buçuk bile değildi. Konuşmadan yol alıyorlardı. Kilometreler birbirini izliyor ve gece yaklaşıyordu. Aşağı yukarı iki buçuk fersah gitmişlerdi. Yol neredeyse ıssızdı. İkindi ol-

muştu. İnsanı etkileyen hüzünlü bir saat. Önden giden Romao birden durdu. Martinho'nun kısrağı da ona uydu.

«Martinho, bugün bana borcunu ödeyeceğini söylemiştin, hâlâ ödemedin.»

«İnsaf be Romao, bu yolculuğu sana olan borcumu ödemem için yapıyoruz.»

«Doğru. Ama alacağımı şimdi burada istiyorum. Ödeyeceksin, hem de hemen şimdi.»

«Ama on *cruzeiro*'m yok. Borcumu nasıl ödeyebilirim.?»

«Ya ödersin, ya da seni öldürürüm.»

Romao, kaçmasına engel olmak için Martinho'nun atının koşumlarına yapıştı. Martinho sapsarı kesildi. Romao yırtıcı bir hayvana benziyor, gözlerinde şimşekler çakıyordu.

«İn aşağı, yoksa seni öldürürüm.»

Martinho indi. Silahını kapmak için, fark ettirmeden elini beline attı. Ne yazık ki, unutmuştu, yanına silah almayı. Bir bıçak bile yoktu üzerinde. Romao, ilerledi...

«Borcunu hemen ödemezsen, seni öldürürüm.»

«Dinle, Romao, istersen beni öldürürsün. Ama Tanrı uyumuyor. Öcümü alacaktır. Hem sonra, beni öldürürsen, yüzbaşı eninde sonunda seni enseler. *Pati*'ye atar, oradan da sürer. Seninle birlikte yola çıktığımı bildirdim.»

«Yalan. Seni adım adım izledim. Kimseyle konuşmadın.»

«Tanrı aşkına, Romao, on *cruzeiro* için beni öldüremezsin!»

«Bu işle Tanrı'nın hiç ilgisi yok. Çok daha azı için adam öldürdüm ben. Seni de, bu dünyada

kimseye güvenmemek gerektiği konusunda uyarmıştım.»

Romao, sustalısının düğmesine bastı.

«Hemen öde borcunu.»

Martinho dehşete düştü. Bağırmak istiyordu, ama sesi çıkmadı. Bıçağın sapını sımsıkı tutan Romao'nun kürek gibi eli, keskin bıçağı Martinho'nun karnına daldırdı. Soğuk bir ter Martinho'nun alnını kapladı. Ortaya çıkan barsaklarını eliyle bastırdı. İnsanüstü bir çabayla, atının üstüne atlamaya çalıştı. Kanlı ellerini hayvanın sırtına dayadı. Boş yere. Bacakları çözüldü ve yere devrildi.

«Sefil... On... *cruzeiro*...»

«Bir an önce gebermeye bak, köpek. Bundan böyle kimseyi aldatamayacaksın. Çabuk geber, seni bataklığın kenarına sürükleyeceğim, orada timsahlarla *piranha*'lar gereğine bakacaklar.»

Martinho, adalet istercesine gökyüzüne baktı ve öldü.

Romao, onu bir çalılığın ardına çekti. Hayvanın sırtındaki eyeri ve geri kalan koşumları çıkardı. Böylesine acımasız bir sahneye tanık olan hayvan, anlıyormuş gibi seyrediyordu olup biteni. Romao, bir ateş yaktı ve koşumların tümünü içine attı. Sonra hayvanı düşündü. Onu ne yapacaktı. Herkes Martinho'nun beygirini tanırdı. En iyisi onu öldürmekti. Bıçağını kavrayarak döndü, ama hayvan bodur ağaçlıklarda kaybolmuştu.

Romao omuz silkti. Nasılsa fazla uzağa gidemezdi. Parslar hesabını görürlerdi. Sonra Martinho'nun ölüsünün bulunduğu çalılığa döndü. Onu sırtüstü çevirdi ve cebindeki parayı aldı. Bir bacağına yapıştı ve bu yörede kaynağına pek

yakın olan Rio Coco kıyısındaki bataklığa sürükledi.

«Amma da ağırmış! Günahlarından ötürü böyle olmalı!»

Romao, bir yandan da düşünüyordu: «En iyisi onu gömmek. Ya timsahlar onu yemez de akbabalar yerini belli ederlerse, ya da yakından biri geçerse... Toprak yumuşak... hemen kazıveririm...»

Kazmaya koyuldu ve ölüyü yavaş yavaş gömdü. Üstünü örtmeden önce de suratına tükürdü.

«Yeryüzünden bir hırsız eksilmiş oldu böylece.»

Haber çabucak yayıldı.

Martinho'nun beygiri, sırtı kan içinde, *garimpo*'ya dönmüştü. Üstelik yarası da yoktu.

Her şey bir mırıltıya başladı, bu mırıltı haykırışa döndü. Herkes aynı şeyi söylüyordu: Romao öldürmüştü. Öldürülen de Martinho'ydu. Yüzbaşı ve teğmen, iki çetin ceviz, bir muhafız birliği oluşturdular. En yürekli polis olan Çavuş Ventura, hangi yoldan olursa olsun, Romao'yu bulup getirmekle görevlendirildi.

Polis, Romao'yu ararken, her ölen gibi, Martinho da bir aziz haline geliyordu.

«Ne iyi insandı! Müthiş bir adamdı! Sözünün eri, yardımsever! Çok da dürüst!»

Bir sabah, muhafızlar geri döndüler. Çavuş Ventura, gerçekten de Romao'yu getiriyordu. Adamın fena halde dövüldüğü belliydi. Romao'nun yüzü şişmişti, yediği sopalar çıplak sırtında iz bırakmıştı. Boynunda ölünün bir anısını taşıyordu: Kaval kemiğini. Çürümüş bir et parçası

halâ kemiğe yapışıktı ve leş gibi bir koku salıyordu. Bazan Romao'yu arkasından ittiklerinde, çürümüş etten parçalar kopuyor, adamın adaleli göğsüne çarpıp yere düşüyordu.

Bir gün Romao'yu sürdüler. Pek çok kişinin çıktığı ve kimsenin sağ dönmediği bir yolculuk yapacaktı.

Tanrı, Martinho'nun son bakışını görmüştü.

Joel, olayı baştan sona izledi. Haklı bir cezaydı bu. Romao sürülürken oradaydı. Bir katilin bağışlanması söz konusu olamazdı. *Garimpo*'nun yasası buydu. Ya kendisi? İşlediği cinayet? Böyle bir cezayı hak eder miydi? Vicdanı ona evet diyordu. Ama yüzbaşı tam tersini düşünmekteydi.

Ve yaşam, kayıtsız, sürüp gitmekteydi.

3

ÇAN ELLİ GENOVEVA

Tezgâha yaslanmış duran Joel, şişelerin bulunduğu rafa bakıyordu. Zaman zaman bir kadeh *pinga* yuvarlamaktaydı. O sabah, kazmayı fazla kullanmamak niyetiyle kalkmıştı. Tezgâhın öbür yanında, barın patronu, bedeniyle rafların üzerindeki içkilerin bir bölümünü gizliyordu. Joel, *garimpo*'da içkiler bir bedenle, güçlü bir elle gizlense, bunca felâket olmayacağını düşündü. Tüm şişeleri sıkacak ve toptan kıracak bir elle... Ama böyle bir olasılık yoktu. Kötü alışkanlık oluştu mu, yapacak şey kalmıyordu... Bir küçük sürahi *cana* yirmi ile yirmi yedi *cruzeiro* arasında oynasa da, bu kötü alışkanlığa oranla yine de ucuzdu.

Odilio böyle düşünmüyordu. Her zamanki gibi, kollarını kavuşturmuş, şapkasını geriye atmış, kamış rengi yeşil gözleriyle çevresini kollayarak oturmaktaydı.

Odilio'nun yeşil gözleri belki de yazgısının bir işaretiydi: *Garimpo*'da şekerkamışı rakısı satmak. Ne biçim bir gelecekti bu! Rezil bir gelecek. Fare kapanı. İzbe. Fare-insanları kollayan koca kedi. Fare-insanların gelip kapan-keseden içmelerini bekleyen.

Joel'in durumu çok kötüydü.

Garimpeiro'lar hakkında yalan söyleyeli beri devamlı sinir içindeydi. Öçlerinin kaçınılmaz, acımasız olduğunu biliyordu. Er ya da geç. Günü gel-

diğinde. Joel içiyordu. İçme alışkanlığı edinmişti. Sinir savaşının gerçek ilâcı, içkiydi. Odilio, kayıtsız kamış rengi yeşil gözleriyle günlerin boşluğunu iskandil etmeyi sürdürüyordu.

Garimpo'larda bir adamın, giderek tezgâhın bir parçası olması, boş kadehi bırakmak için bir kolunu tekdüze bir hareketle oynatıp öbürüyle yeniden doldurması, çok alışılmış bir şeydi. Joel de bu adamlardan biriydi artık. Tezgâhın bir parçası olmuştu. Duyumsuz. İpek gibi yumuşacık bir el sarı saçlarını okşadığında irkildi yine de. Uyandı. Ürperdi. Kollarına dayandı, *cachaça* kadehinin üzerinde yükseldi ve bir anda gerçeğin içine daldı.

«Bana bir içki ısmarlar mısın, hayatım?»

«Ona bir içki verin, Odilio.»

«Bir *centilmen* olduğunu biliyordum.»

«*Centilmen* mi? Bunu da nereden öğrendin?»

«Ohhooo! Biz insan sarrafıyız.»

Joel döndü ve saçlarını okşayan kadına merakla baktı. Onun gibi bir çocuğun orospuluk çamurunda sürüklenmesi cinayetti. Karmakarışık siyah saçlar. Dik kafalı küçük bir çingene. Mavi gözler. Bebek gözleri. Lekesiz, saydam, duru, mavi melek gözleri. Bir kötü kadın.

«Adın ne?»

«Genoveva.»

«Genoveva. Dinle, Genoveva, yine ellerinle saçlarımı okşamak ister misin? Başım öyle ağrıyor ki.»

«Zavallı! Bana bir kadeh daha ısmarlarsan, istediğini yaparım.»

«Küçük çingene seni! Odilio, bir tane daha.»

Genoveva, hafifçe, yumuşacık, gezdirmeye başladı ellerini Joel'in saçlarında. İnce uzun par-

makları, hafif esintide salınan vadideki zambaklar gibiydi. Zambak gibi eller.

«Çanı andırıyor ellerin.»

«Çan mı? Böyle bir benzetmeyi de hiç duymamıştım...»

«Çanı andıran ellerin var. Anlatacağım. Çanların, yuva özlemi uyandıran sesleri vardır. Tatlı ve pek hoş, içimize işleyen ve yalnızca gizemli şeyler anımsatan bir sestir bu. Çanlar sevecenlikten başka şey anımsatmazlar. Saflıktan ve uzaklıktan söz ederler. Etten bir yürekle konuşan bronzdan bir yüreği sesidir bu. Anımsıyorum... Bir ozan şöyle diyordu:

Yürek, köyün çanıdır,
Çan, insanların yüreği.
Biri çalarken pişmandır.

Öbürü pişmanken atar

Joel sustu. Genoveva:

«Biraz daha konuş,» dedi. «Öyle güzel konuşuyorsun ki.»

«İşte böyle, küçük çingene, söylediğim gibi ellerin var. Çan gibi ellerin. Gerçekten de, çanlar bize hep güzel şeyler anımsatırlar. Bak anımsıyorum:

«Küçüktüm, neredeyse bir delikanlıydım. O sıralar, şimdiki gibi kaba saba bir herif değildim. Sanatçı ellerim vardı. Duyarlıydım. O günler çok uzak ve şimdi senin ellerinle geri geliyor. Evet, çocuktum ve senin gözlerin gibi saf bir yüreğim vardı...

«Bir keresinde, okulumun öğrencileriyle birlikte yolculuk ediyorduk. Başımızda melek gibi, kır saçlı bir papaz vardı. Günün birinde, kurşuni

duvarlı ve ak saçlı bir köye vardık. Ayin saati geldiğinde, benden çanı çalmamı istediler. İlk kez çan çalıyordum. Önce bir hız aldım... Düşteymişim, pembe bir bulut üzerindeymişim gibi bir duyguydu bu... Değişiyordum. Havalanıyordum. Kendimi değiştiriyordum. Parmaklarımın arasından geçen çanın ipini hissetmiyordum bile. Gözümde tek varolan, bana seslenen, uzaklara götüren o çan sesiydi. Her şey gerçek biçimini yitiriyordu, bir tek gökyüzü vardı ve de ben içindeydim.

«Kendimden geçmiş halde, sürülmüş, uçsuz bucaksız, yemyeşil bir tarlanın belirdiğini gördüm. Uzakta, beyaz koyunlar otluyordu. Çanların şarkısı kesilmiyordu. Her yandaydı çanlar. Bronz sesleri kayboluyor, bir kemanlar senfonisine dönüşüyordu. O gün keşfettim... Bir gizdir bu. Anlattığım ilk insan da sensin. Çanların çok güzel konuştuğunu, bu nedenle de konuşan nesneler olmadığını, çan sesi aracılığıyla meleklerin şarkı söylediğini keşfettim. Koyunlara yaklaştım. Ayaklarım otları hissetmiyordu bile... Koyunların yanında bir çoban vardı. Ona doğru yürüdüm. Bir tek adamın, İsa'nın sahip olduğu, çok anlamlı ve iyi niyetli yeşil gözleri bulunan bir çobandı bu. Saçlarında, güneşin altınsı rengi parlıyordu. Bana gülümsedi. Ona baktım. Gerçekten İsa'ydı, insanların kötülüğünün yaraladığı Hazreti İsa değil. Ellerinde, uzak ve gereksiz bir özverinin silinmez izleri yoktu artık. Yalnızca gizemli bir İsa'ydı bu, koyunlarını otlatan basit bir İsa...

«Gerçeğe döndüm, babamın ellerini omuzlarımda hissedince.

«— Nen var, oğlum? Durmak istemez gibisin.»

«Gözlerimi önüme eğdim ve uzaklarda yiten son sesi işittim. Gözlerimde iki damla yaş vardı. Yitirilmiş cennetin ardından ağlıyordum.»

«Ne kadar güzel!»

Şimdi sıra sende, Genoveva. Bana öykünü anlat ve... Saçlarımı okşa.»

«Benim öykümü anlatması gereken, yaşamın kendisidir. Sana *centilmen* dediğimde şaşırdın. Ama bu çok basit. Babam zengindi. Sao Paulo'da sanayiciydi. Beni bir rahibe okuluna yazdırdı, orada saçma sapan şeyler öğreniyor ve dua ediyordum. Tatillerimi babamın çiftliğinde geçiriyordum. O dönemde, siyah örgülü Genoveva'ydım. Babamın Genoveva'sı. Onun okşayışlarından başkasını bilmiyordum. Bir gün, hafta sonunu geçirmesi için bir dostunu eve getirdi.

«Hiçbir erkek tanımıyor, eve kapanmış yaşıyordum. Çıldırdım. O siyah gözler üzerime dikildiğinde ürperiyordum. Direnmedim. Kendimi sundum. Ona el değmemiş dudaklarımı, siyah saç örgülerimi ve on beş yaşındaki bedenimi verdim. Evden kaçtım.

«Evden kaçtım. O evliydi. Üç yıl önce saç örgülerimi kestim. Çok farklı bir Genoveva oldum. Geçti mi başının ağrısı?»

«Biraz daha iyiyim.»

«Güzel. Bana yeterince içki ısmarladın. Şu içeri giren heriften bana bir içki ısmarlamasını isteyeyim.»

«Gitme, Genoveva, çan gibi ellerinle...»

Genoveva gitti. Bir başka kadeh istemeye. Yaşam böyle garip şeylerden oluşmuştur. Kilise mihraplarının gölgesinde yetişen Genoveva, şimdi orospuluğun mihrabında yaşıyordu. Gölge ve ışık.

Erkekten erkeğe, kadehten kadehe.

Joel, robot gibi, sağa sola sallanan saatin sarkacına baktı.

Genoveva, içeri giren adamın kulağına bir şey mırıldandı ve çan gibi elleriyle Joel'i gösterdi.

«Şu dalyarak fitil gibi.»

Joel, bardağının kıyısına kadar çekti kendini ve yaşamın gerçeğine, *cachaça* kadehine daldı. *Garimpo*'larda bu hep böyledir. Odilio, her zamanki gibi, kolları kavuşmuş, şapkası arkaya atılmış, raflarda sergilenen içkilerin bir bölümünü gizleyerek duruyordu. Kamış rengi yeşil gözleriyle günün boşluğunu iskandil etmeyi sürdürüyordu.

4

BAY FABRİCİO

Joel, tozdan kızıllaşmış hamağında sigara içiyordu. Çiftliğin önünden geçen yol, tarlaların yeşil hamağına uzanmış, toprağın kızıl dumanını tüttürmekteydi. Uzaktan kayaya çarpan kazmaların aralıksız takırtısı işitiliyordu. Bedenleri ter içinde, kasları sırılsıklam insanların doyumsuzluğunun takırtısı gibiydi bu. Orada çok daha fazla toz vardı. Orada, duman çok daha yoğundu ve toprak çok daha kızıl tütüyordu. Doğrudan ciğerlere dolan, çoğu kez kazma sallayan adamı bir saman kulübenin dibinde herhangi bir renkteki hamağa deviren kuru bir öksürüğe yol açıyordu.

İnacio yaklaşmaktaydı. Joel, uzaktan onun fili andıran yürüyüşünü tanıdı.

«Günaydın, delikanlı. Ayaklarınız biraz daha iyi mi?»

«Evet. Ama öğlene doğru yeniden şişiyor.»

«Tuzu suyla yıkamaya devam edin. Çabuk iyileşir.»

«Kentten mi geliyorsunuz?»

«Evet, yeni döndüm.»

«Bir haber var mı?»

«Acı bir haber var.»

«Birini mi öldürdüler?»

«Öldürdüklerini sanmıyorum, hayır! Bay Fabricio. Tanır mısınız Fabricio'yu?»

«Tabii tanırım. Fabricio'yu herkes tanır.»

«Evet! Çok şen bir adamdı!»

«Peki ama ne oldu? Öldü mü?»

«Bir *catra*'da ölüsünü buldular. Kuşkusuz içine düşmüş olmalı. O *catra*'dan hoşnut olmadığı söyleniyor. Toprak kötüymüş, su da sızmış.»

«Zavallı adam! Bay Odilio'nun barında konuştuğu bir geceyi anımsıyorum. Yaşlı, mert bir adam. Onu dinlemek insana zevk veriyordu. «*Catra* verimli olmaya başlayınca... *Catra* ilk billurunu kusmaya başlayınca...»

«Bedenini billurdan paramparça olmuş halde bulmuşlar. Yüzüstü süt rengi bir billur damarının üzerine düştüğü söyleniyor. Suratı kesik içindeymiş, bembeyaz saçları da kilden kıpkırmızı olmuş.»

«Demek Fabrizzio öldü?»

«Evet! Ben şu eti içeri taşıyayım da Raimunda yemeği hazırlayabilsin.

Joel yeni bir sigara yaktı. Yol bir an bile toz püskürtmekten geri durmamıştı. Birtakım insanlar gidip geliyorlardı. Düşlerle gelen ve elleri boş dönüp giden insanlar. Elleri boş gelen ve düş kurma olanaklarıyla dönenler. Fabricio, namı diğer Fabrizzio. Fabricio ya da Fabrizzio, öyle şeker bir ad ki mavi ve İtalya güneşi altında altın sarısına dönüşmüş gölleri anımsatıyor. Fabrizzio, Venedik'te doğmuştu. Herkes öyküsünü biliyordu. On beş yaşındayken, kanallarda gondol yönetmeyi bırakmıştı. İniltiler köprüsünü de bırakmış, gitmiş ve bir daha geri dönmemişti. Giden ve bir daha dönmeyen insanlar vardır. Kaderin hesabına yolculuk eden insanlar. Fabrizzio o insanlardan biri olmuştu. Babasıyla birlikte kaderin hesabına göç etmişti. Brezilya'nın kuzeydoğusuna varmış ve Kuzey

Rio Grande'nin *Sertao*'larında Seridó vadisini keşfetmişti. Yıllar geçip gitmişti. Seridó vadisi, pamuk yumakları tarlaları kar gibi kaplamadıkça hep yeşildi Fabrizzio için.

Bir gün babası ölmüştü. Venedik'in kanallarını ve gondollarını bir daha görmeden ölmüştü Giovanni. İniltiler köprüsünün mırıltılarını bir daha işitmeden ölmüştü. Fabrizzio, Seridó vadisinde çalışmaya devam etmişti. Yeşilden beyaza geçen vadinin sonu gelmez değişimine eşlik etmeyi sürdürdü. Fabricio'nun saçlarında ilk beyaz perçemler belirmeye başlıyordu. Mal sahibi olmuştu. Bir toprak parçası kiralamıştı ve beyaz yumaklardan ülkesine çekilmesine olanak verecek küçük bir gelir sağlamak istiyordu. Venedik'in kanallarını yeniden görmek, bir gondolun içinde hafiften sallanarak kulakları okşayan İniltiler köprüsünün son mırıltılarını işitmek istiyordu.

Ama Tanrı ateşi yarattı. Ve insanoğlu bunu kullandı. İyi şeyler için de, kötü şeyler için de. Kıyıcı bir el, o sıra aydededen de beyaz olan Fabricio'nun tarlalarını ateşe verdi. Fabricio'nun sabit gözleri, büyüyerek cehennemsi alevleriyle pamuğunu yakıp kavuran ateş dillerini seyrediyordu. Pamuk yumaklarının beyazlığını kirleten, anayurda dönüş umutlarını yerle bir eden ateş, Venedik'in sularını da yakıyor ve İniltiler köprüsünü kundaklıyordu.

Birkaç pamuksu perçemi bulunan Fabricio'nun saçları bembeyaz oldu. Kolları hareketsizdi, Tanrı'nın yarattığı ateşin yok edici kösnüllüğüne karşı en ufak bir girişimde bulunma yeteneğinden yoksundu. Kolları kaderin haksızlığı karşısında bile kalkmadı. Birkaç parça giysisini ve tüm

parası olan on *conto*'yu toplamak için kalktı yalnızca bu kollar, vadiden ayrıldı. Artık ne yeşil ne de beyaz olan vadisinden. Burası şimdi, Fabricio' nun gözyaşlarının söndüremeyeceği bir köz yığınıydı. Elinin tersiyle yüzünü sildi ve çekti gitti. Arkasına bir kez bile bakmadan. Neye yarardı bakmak? Neye yarardı düşlerinin yok oluşunu seyretmek? Bundan böyle bir serseriydi. *Sertao*' nun tozlu, sessiz ve uzun yollarından sürtecek bir serseri daha.

Ve *garimpo*'ya birbirinden çok farklı yaratıkları çağırmaktan zevk alan kader, onu kavşakta bekliyordu. Billur aynasını çıkardı ve Fabricio' yu *garimpo*'nun düşsel ağlarına zincirledi.

Fabricio, iki ay önce Banana Brava'daki kendi *catra*'sında çalışmaya başlamıştı. Önce sözleşmeli bir adam çalıştırdı, sermayeyi kendisi koymak ve kârı paylaşmak koşuluyla. Sonra aynı koşullarda bir başkasını. Otuz gün geçti aradan. *Catra* gitgide derinleşiyordu. Elli karış. *Catra* derinleştikçe para da cebine yaklaşıyordu. Otuz gün daha. Doksan altı karış. *Catra*'nın dibine baktıkça bir tür ürperti duyuyordu insan. *Garimpo*'nun en umut verici *catra*'sıydı bu. Şimdiden taş vermeye başlamıştı. Her yandan en güzel billur biçimleri saçılıyordu. Fabricio, şimdiden İtalya güneşi altında ışıldayan İniltiler köprüsünü gözünün önüne getirerek gülümsüyordu. Gondollarıyla ve şarkı söyleyen bir gondolcuyla Venedik'i de. Mandolinle çalınan bir hava. Büyük Kanal. San Marco. Dukalık Sarayı... Ama kader, hesabına yolculuk edenleri bağışlayamaz... Amansız bir alacaklıdır o. Kimse böylesine umut verici bir *catra*'nın sudan bir kefene dönüşebileceğini anlayamazdı. Ve

bütün o eşsiz billurların altında sudan ve kumdan başka bir şey bulunmadığını da.

Fabricio'nun cebinde para kalmamıştı. Ruhunda da umut. Gecenin iyice karanlık olmasını bekledi. Tropiklerin kocaman ve güzelim ayına baktı. *Catra*'ya doğru yürüdü. Doksan altı karış. Her yana baktı. Gözlerini kapadı. Venedik'i görüyordu. Bir daha açmak istemiyordu gözlerini. Biliyordu ki, açarsa kasabanın karpit lambalarını görecek ve gecenin karanlığında inleyen bir gitarı işitecek. Böyle, gözleri kapalı, yüreğinin içinde İniltiler köprüsünü ve göğsünde, gondolları hissedebilirdi.

Boşluğa bir gölge yansıdı. Bay Fabricio muydu yoksa Fabrizzio mu? İtalya güneşi altında altın sarısına dönüşmüş gölleri anımsatan, şeker bir ad... Bu ad kaya billuruna ya da taş yığınlarına ne der? Bir *catra*'nın ya da bir köprünün tepesinden atlayan bir eksik ya da bir fazla kişinin kayıtsız doğanın gözünde ne önemli olabilir!

Billurun keskin kenarlarıyla ve kaderin küfürleriyle yer yer yarılmış ve tokatlanmış hareketsiz gövde, *catra*'nın dibinde yatıyordu. Pamuk yumakları gibi bembeyaz, kan ve kille lekelenmiş saçlar, yakılan Seridó vadisini anımsatıyordu.

5

PİAUİ'LER

Bay Diolino, telâş içinde geliyordu.

«Ne var, Diolino? Başınıza bir şey mi geldi?»

«Şey, Bay Joel...»

«Konuşsanıza, canım!»

«Bu lanet olasıca *Garimpo'yu* bırakmaya kara verdim... Piaui'ler... Geliyor...»

«Kim bu Piaui'ler? Ne yapacaklar?»

«Yağlarımı yüklemiş geçiyordum ki yüzbaşıyı gördüm...»

Ve geniş el kol hareketleriyle mimiklerin eşiğinde, kaba saba konuşmasıyla Diolino olup biteni ve tüm *Garimpo*'nun bundan böyle bilip yorumlaması gerekeni anlattı.

Gerçekten de, Yüzbaşı Gil çok öfkeliydi. Onu alaya almışlar, tehdit bile etmişlerdi. Çavuş Ventura'yı çağırdı.

«Buralarda anlatılanlar doğru mu, çavuş!»

«Piaui'ler hakkında mı? Evet, yüzbaşım.»

«Bana ayrıntılarıyla anlatın.»

«Emredersiniz, yüzbaşım. Bacaba *Garimpo*' sunda oldu her şey. Çavuş Claudio'nun müfrezesinde her zaman olay çıkaran birkaç herif var. Asker oldukları için insanları olur olmaz nedenlerle rahatsız edebileceklerini sanıyorlar. Ama işi fazla ileri götürmemek gerek. *Garimpeiro*'lar, genellikle kötü huyludurlar. Çok sinirlidirler...»

«Bunu biliyorum, çavuş. Bana cinayetten söz edin.»

«Bu adamlardan biri, devriye gezerken bilinmeyen bir nedenle bir Piaui'yle tartışmaya başlamış. Piaui'ler altı kişiymişler üstelik. Ana, askerin tartıştığı ihtiyar, üç oğul -hepsi de çetin ceviz- ve çok küçük yaştan beri Piaui'ler tarafından *Garimpo*'da yetiştirilmiş bir kız. O da kardeşleri kadar çetin ceviz olmuş. Askerin hangi nedenle, ölü olarak *catra*'ya düşen yaşlı Piaui'ye ateş ettiğini bilmiyorum. Tüm aile yardıma koşmuş. Yaşlı kadın ve oğulları. Hepsi de silahlıymış. Büyük şamata kopmuş. Askeri ve bu işle hiç ilgisi bulunmayan iki kişiyi öldürmüşler. Olay yerine koşup gelen dört askeri de yaralamışlar. Piaui insanları böyledir işte: 'Adam öldürdüklerinde bir ders vermek için yaparlar bunu.' Nefreti ömür boyu taşırlar. İnsanı sürekli rahatsız eden yabani ananasın suyunu ağızda tutar gibi tutarlar nefreti. Şimdi, ormana kaçmışlar. Gizleniyorlar. Kimse gizlendikleri yeri bulamıyor. Her gece, deliklerinden çıkıyor, en beklenmedik yerde beliriyor ve adam öldürüyorlar. Kim rast gelirse öldürüyorlar. Yollarının üzerine çıkmak yeterli. Sivil ya da asker. Aynı şey. Öç almak istiyorlar. Bacaba'da kimse dışarı çıkma yürekliliğini gösteremiyor. Herkes çiftliklere çekilip yaşamakta. Gece dışarı çıkan yok. İnsanlar dehşet içinde yaşıyorlar. Herkes tüymek istiyor. Yılgının egemenliği bu.»

«Bir şey yapılamaz mı, çavuş?»

«Kalabalık bir devriye gönderilirse yapılabilir. Ama kimse nereye gizlendiklerini bilmiyor. Bu adamlar *Sertao*'yu avuçlarının içi gibi biliyorlar.»

«Dinleyin, Çavuş Ventura, dilediğiniz kadar asker alın ama şu adamları canlı ya da ölü getirin bana. Bu yılgının sona ermesi gerek.»

«Emirlerinizi elimden geldiğince yerine getireceğim, yüzbaşım.»

Ve Çavuş Ventura, Bacaba'ya hareket etti.

Banana Brava'yla Bacaba'nın arası tam beş fersahtır. Çavuş Ventura, Piaui'lerin gizlendikleri yeri bulmaya çalışarak, ormana daldı. Ama çabaları boşa çıktı. Yine de, erkek kardeşlerden birini yaralamayı başardı. Piaui'ler, bir gece saldırısı yapıyorlardı ve takviyeli polis güçleriyle karşılaşmayı beklememişlerdi. Çavuş Ventura, içlerinden birine ateş etti. O zaman *garimpo*'larda dolaşan ve Piaui kızının da erkekler kadar yürekli ve usta olduğunu yayan söylentinin doğruluğu anlaşıldı.

Piaui kardeşlerden birinin yaralanması, polisle kaçaklar arasındaki düşmanlığı daha da artırdı.

Arda bir, öç alacaklarını ve missilleme yapacaklarını açıklayan, bıçakla tutturulmuş bildiriler bırakmaya başladılar. Artık kimse *garimpo*'da kalmak istemiyordu. Herhangi biri Piaui'lerin pusularının kurbanı olabilirdi. Bir eşekarısı yuvasını çomaklamaktan farksızdı bu. Öfkeli eşekarıları önlerine ilk çıkanı, suçlu olsun olmasın, sokarlar. Piaui'lerde de durum böyleydi.

Bir gün ortadan kayboldular; pek çok kişiyi yaralayan ve yaşlı bir adamı öldüren son bir yaylım ateşin ardından. Peşlerinde de, bir gün tüm *garimpo*'ları ateşe vereceklerini belirten bir mektup bırakarak. Kendileriyle savaşmak için üzerlerine kuvvet gönderen Yüzbaşı Gil'den öç almak istiyorlardı. Yüzbaşı Gil'in kanlı kellesini, Banana Brava'nın alevler içindeki sokakları boyunca tekmeleyerek dolaştıracaklardı. Kasabanın samandan, birbirine iyice sokulmuş evleri, yangın için

eşi bulunmaz bir besindi. Rüzgârlı bir gece, yangın çıkarmak için dönüp geleceklerdi.

Herkes gerçekten geleceklerini biliyordu. Kötülükleri ve cinayetleri, ölçüsüz özverileri, çalışmaları, hırsları, düşleri ve düş kırıklıklarıyla, Banana Brava'nın sonu olacaktı bu.

Herkes bu ürkütücü günü bekliyordu. Yüzbaşı Gil'in kızıl saçlı başının Banana Brava sokaklarında yuvarlanması gözler önüne getiriliyordu. Ve tüm *Garimpo*'yu yok eden alevler. Roma'nın yakılışı bu denli korkunç mu olmuştu? Yangın feci olacaktı, ama bu tam Banana Brava'ya yaraşır bir sondu. Alevli bir son!

6

HİPOLİTO

Joel, fırsat buldukça Bay Odilio'nun barına uğruyordu. İçiyordu. Yüreğinin derinliklerinde pişmanlık vardı. Yalan söylemiş ve çalmıştı. Daha da öte, Yüzbaşı Gil'i aldatmıştı. Kendine karşı biraz olsun namuslu davranan biri, yalan söylemekten, başkalarını yanıltmaktan zevk almaz, çünkü kendine yalan söyleyemeyeceğini bilir. Tüm yeryüzünü kandırabilir, söylediklerinin doğruluğuna kendini inandırabilir, ama tek başına kaldığında vicdanı onu rahat bırakmaz.

«Ne var, Bay Joel? Bitkin görünüyorsunuz. Başka bir *garimpo*'da bıraktığınız bir nişanlının özlemini çekiyor gibisiniz.»

«Hayır, Bay Odilio. İnsan hep mutluluk peşinde koşar, ama ille de mutluluğu bulamaz. Bense, mutlu olamadığım zaman aynı etkiyi yapan *pinga*'da ararım mutluluğu.»

«Bugün *pinga*, üzerinizde pek fazla etki yapmamış gibi. Üç kadeh yuvarladığınız halde...»

«Demek ki, şimdilerde yapılan alkolün derecesi daha düşük. Düşük dereceli alkol de etkilemez insanı.»

«Belki de doğrudur söylediğiniz.»

«Doğruysa sizin için daha iyi. Çünkü keyiflenmek isteyen müşteri daha çok içer, sizin de kazancınız artar.»

«Aslında bu gerçek, Bay Joel. İşin kötü yanı,

hepsinin aynı ölçüde keyiflenme isteği duymaması.»

«Doğrusunu isterseniz, *garimpo* ölü gibi! Geçen hafta, Chico Mafungo çok taş buldu. Elli *conto* kaldırdı. Ama buraya geldiğinde, harcayacak elli *cruzeiro*'su kalmıştı. Bugün bile, hâlâ ayılmadığını söylüyorlar.»

«Yine yolsuz mu?»

«Tabii!»

«Böylesi daha iyi canım! O kadar parayı ne yapacaktı?»

«Düşüncenizi değiştirmişsiniz, Bay Joel. Eskiden başka görüşteydiniz.»

«Çünkü, eskiden bende *garimpeiro* ruhu yoktu. Şimdi var.»

«Bir *catra*'da iş bulmamış mıydınız?»

«İşe çoğu kez sarhoş geldiğim için beni kapıdışarı ettiler. Başka bir *catra* arıyorum. Beni işe alacak birini tanıyor musunuz?»

«Ama, o hırsızların size geri verdikleri iki bin *cruzeiro*'yla patrona gerek duymaksızın bir *catra* açabilirsiniz.»

«Bundan söz etmeyelim, artık geçmişte kaldı. Gına geldi bu öyküden bana. Hem sonra, o parayı sizin burada *pinga* içmek için saklıyorum. Hoşnut değil misiniz?»

«Doğrusu, Bay Joel, insanların paralarını benim yerimde harcamalarından hoşlanırım. Ama sizin harcamanızdan değil. İyi bir çocuksunuz... Üstelik...»

«Bakın, bırakalım bu yakınmaları. İstiyorsanız, gider başka yerde içerim. *Cachaça* her yerde aynı.»

«Söylemek istediğim...»

«Tanrı aşkına söylemeyin.»

«Ama, bakın, diyecektim ki...»

Dışarda silah sesleri duyuldu. Joel ayağa kalktı. Bay Odilio, tezgâhın üzerinden atladı ve sokağa koştu. Ortalık kalabalıktı. Bir silah sesi daha işitildi. Joel birkaç kişiyi itti ve hareketsiz, elinde dumanı tüten bir tabancaya Hipolito'yu gördü.

«Yeryüzünden bir köpek eksildi.»

Hipolito, katillerin en beteriydi. Yarı kel, mavi gözlü, yaşlı bir Fransızdı bu adam. Eskiden papaz olduğu söylenirdi. Müzmin bronşiti vardı ve ardında pek çok ölü bırakmıştı. Kuru, sert, içine kapanıktı. *Garimpo*'da herkes onun sürülmesini diliyordu. Onu uzaklaştırmak için kaygıyla bir kanıt aranıyordu. Sonunda yadsınmaz bir kanıt geçmişti ele: Kasap Bernardo'yu öldürmüştü. Kavga etmişlerdi. Hipolito tabancasını çekmiş ve beş el ateş etmişti. Bernardo, su isteyen biri gibi ağzını iyice açıp can çekişerek yere düşmüştü. Hipolito, tabancasında bir kurşun daha kaldığını görmüştü. Yere eğilip, yarı ölü yatan adamın beynini uçurmuştu. İşitilen son silah sesiydi bu.

7

SURATA BİR TEKME

Silah seslerinden sonra, Joel, Bay Odilio'nun tezgâhına döndü ve yarıda bıraktığı *cachaça* kadehinin başına yerleşti. Bay Odilio çoktan tezgâhının ardına gelmişti. Olayı yorumlayan birtakım insanlar içeri giriyorlardı.

Bay Odilio, Joel'e şöyle dedi:

«Olanları gördünüz mü?».

«Neyi, Hipolito'nun ateş ettiğini mi?»

«Artık buradan sürülür, bu kesin. Ne vicdansız herif. Ölmüş bir adamın beynini uçurmak...»

«Bakın, Bay Odilio, bugün biraz kafam bozuk. Ya bana güzel şeyler anlatırsınız, ya da susarsınız. Aslında ne yaptı, Hipolito? Birkaç el ateş etti ve ölmek üzere olan birini öbür dünyaya gönderdi, değil mi? Laf! Olan oldu. Kim ki...»

«Ama, beni dinleyin, Bay Joel, size söyleyeceklerim var.»

«Hayır, Bay Odilio. Söyleyeceklerinizi yarın söylersiniz.»

Bay Odilio sustu. Böylesi daha iyiydi. Joel içmeye devam etti.

«Bayım, bana yardım edebilir misiniz. Tanrı aşkına?»

Joel, sadaka isteyene doğru kaldırdı başını. Tanıdı onu. Adı Antonio olan eski bir kundura boyacısıydı bu. Antonio'nun öyküsü de, Joel'inki gibi, acıklıydı. Hastaydı Antonio. Zayıflığından,

derisinin solgunluğundan ve kepçe kulaklarından, iflah olmaz bir verem hastası olduğu anlaşılıyordu. Her sözcükten sonra dinlenerek, alçak sesle konuşuyordu. Soluk soluğaydı. Joel, bu çocuğa karşı içinde büyük bir acıma duydu. Çünkü öyküsü kendisininkinin eşiydi. Bir an düşündü. Sonra elini cebine attı ve bir deste para çıkardı. Çalıntı paraydı bu. Barlarda kendine *cachaça* ısmarlamak için ayırdığı para. Çalıntı olsa bile, para paraydı yine. Bu hasta çocuğa da, büyük yararı dokunabilirdi. Hesabını ödemek için elli *cruzeiro*'luk bir banknot ayırdı, sonra geri kalanı Antonio'nun avucuna koydu. Genç adam ağlamaya koyuldu.

«Hayır, Antonio, bu önemli bir şey değil. Yalnızca, iyileşmenize yardımcı olmak için küçük bir katkı.»

Joel, genç hastayı kucakladı.

«Bana teşekkür etmek zahmetine de değmez. Önemli bir şey değil. Yarın... kimbilir? Belki darda kalsam aynı şeyi siz benim için yaparsınız...»

Joel bir kadeh daha içki istedi. Antonio dışarı çıktı. Öyküsü çok acıydı. Soylu bir aileden geliyordu, büyük kentten tiksinmişti. Her isteğini yerine getiren babasıyla kavga ettikten sonra. Rastgele yola çıkmış ve sonunda *garimpo*'ya düşmüştü. Bir sürü mesleği denemiş ve kundura boyacısı olma kararını vermişti. Çocuk ve zenginken, herkes ayaklarının dibindeydi. Bugün roller tersine dönmüştü: O herkesin pabuçlarını boyuyordu.

Bir keresinde, sarhoş bir *garimpeiro* gelmişti. Pabuçlarını boyatmak istiyordu. *Piaui*'dendi. İyi para kazanmış, bir küçük fıçı *cachaça* yuvarlamıştı. Antonio adamın çizmelerini boyadı. İşini bitirdiğinde, Piaui, beğenmedi ve para ver-

mek istemedi. Tartıştılar. Antonio çömelmişti, fırçalarının ve boya kutularının arasına. Piaui, suratına bir tekme attı ve onu yere devirdi. Kimse engel olamadan, bu hayvanca davranışıyla yetinmeyip, genç adamın her yanını tekmeledi. O günden beri, Antonio'nun sağlığı kötüydü. Bu hale gelmişti işte sonunda. Dileniyor, ama zengin ve soylu ailesine dönecek kadar alçalmıyordu.

Bay Odilio yeniden konuştu:

«Çok acıklı, değil mi Bay Joel?»

«Biliyor musunuz. Odilio, beni hiçbir şey ilgilendirmiyor... Acıklı şeyler bile.»

«Hiçbir şeyin sizi ilgilendirmediğinden emin misiniz? Dönüp arkanıza bakın, sizi çok ilgilendirecek bir şey göreceksiniz.»

Joel, can sıkıntısıyla arkasına baktı.

Eşikte, Dico ve Samuel duruyordu. Joel, Odilio'ya döndü.

«Neden bunu bana daha önce söylemediniz?»

«Öğleden sonra söylemek istedim, beni konuşturmadınız. Söylemek istediğim buydu işte.»

Dico ve Samuel, *pinga* ısmarladılar ve şaşırtıcı bir soğukkanlılık içindeki Joel'e yaklaştılar.

«Senin de saatin gelecek. Belki hemen değil, ama elimizden kurtulamazsın.»

8

GREGORAO

Samuel ve Dico'ya rastladığından beri, Joel, herhangi bir anda karşı karşıya gelebileceği bir öç olayının bekleyişi içinde yaşıyordu. Korkunç bir şey olacağını da biliyordu. Kaçınılmazdı bu. Artık sürekli bir bekleme, uyanık bir kaygı içinde yaşıyordu. Tüm davranışları hesaplıydı. Bu, bir zaman ve fırsat olayıydı. İster elmas, ister kaya billuru yüzünden, *garimpo*'larda acı bir olayı birlikte getirmeyen gün yok gibiydi. Çoğunluk Pará eyaletinde olduklarından, genellikle daha sıkı denetlenen altın madenlerinde de durum aynıydı.

Bu kez bomba ellerinde patlayacaktı... Er ya da geç, patlayacaktı. *Garimpeiro*'lar, onun akıllı, dolayısıyla tehlikeli bir adam olduğunu biliyorlardı. Kötü örgütlenmiş bir öcalma eylemine girme tehlikesini göze alamazlardı. İşin iyi yapılması gerekiyordu.

Her şey ona karşıydı. Joel, bir *catra*'da iş bulmuştu. İki arkadaşıyla çalışıyordu. *Catra* uzaktaydı, bu da dört düşmanının tasarılarını kolaylaştırmaktaydı. Barakası ıssız bir köşedeydi. Bu da bir başka uygun fırsat oluşturuyordu. Gündüzleri tehlike önemsizdi, çünkü Joel güneşin altında saldırıya uğramayacağını biliyordu. Ama gece, iki arkadaşının varlığına karşın, baraka ona çok uzak ve tehlikeli geliyordu. Hava karanlıktı. Çok yakından yol geçiyordu, ama bir cinayet söz konusuysa, yol çok uzak, sessiz ve tozlu olacaktı hep.

Vicdanı rahat olmayan, gölgelerden ve gecenin ürkünç görüntülerinden korkar. Joel de işinden, Bay Odilio'nun barına gidiyordu.

O akşam da, bir başka *cachaça* kadehinin görünümünü seyrederek, orada oturmuştu. Alkol dumanları, vicdanının kötü düşlerini dağıtıyordu. Yanındaki iki *garimpeiro*'nun konuşmalarını işitti.

«Çamaşırlarımı yıkayan kadın derede bir taş bulmuş. Çok güzel bir taş.»

«Elmas mı?»

«Hem ne elmas!»

«Elmastan anlar mısın sen?»

«Anlamaz olur muyum? Elmas madeninde doğdum.»

«Taşı bulduğunu sana o kadın mı söyledi?»

«Evet. Görüşümü almaya geldi. Taşın değerli olup olmadığını nereden bilecek?»

«Bahse girerim ki onu nasıl yutmak gerektiğini öğretmişsindir kadına.»

«Tabii.»

«Yuttu mu?»

«Evet, yuttu. Ama taş daha çıkmadı.»

«Öyleyse iyi değil.»

«İstediğimiz olmadı. Ama değerli taşları bilirim, bunun da iyi olduğuna kalıbımı basarım.»

Joel gülümsedi. Amma saflık! Böylesine katılaşmış insanların bu denli saf olmaları anlaşılır şey değildi. Mato Grosso'daki *garimpeiro*'ları anımsadı. O sıralar, Gregorao'nun yol açtığı güçlüklerle başı iyice dertte yaşıyordu, ama mutluydu neredeyse. Orada da, elmas masallarına inanan insanlar bulunurdu. Tüm *garimpo*'larda, kuşaktan kuşağa söylenen efsaneler ya da boş inançlardı bunlar. Ve halk, dinsel bir bağlılıkla bu yöntemle-

rin doğruluğuna inanıyordu... Bir taş bulundu mu yutulurdu, iyiyse de ertesi gün dışkıların arasında ortaya çıkardı. Ortaya çıkmaz ya da görünmesi gecikirse, işe yaramaz demekti. Pek çok insan vardı böyle taşları yutan. Barsaklarının uzmanlığı konusunda güvenli. Gerçekten büyük uzmandı bu barsaklar!

Hava kararmaya başlamıştı. Joel, ortalık iyice karanlık ve göz gözü görmez olmadan kulübesine doğru yola çıkmanın yerinde olacağını düşündü.

Aşağı yukarı her keresinde, *garimpeiro*'lardan birini kendisini beklerken görüyordu. Ne dalgın bir an'ı olabilirdi, ne de devamlı bir sinir harbi içinde yaşamaktan geri durabilirdi. Hızlı yürüyordu. Saldırıya uğrarsa, kendini savunamazdı bile. Ne bıçağı vardı, ne tabancası. Ve onlar, silahsız bir adama karşı dört kişiydiler. Kuşkusuz, ağır ağır öldüreceklerdi kendisini. Yedikleri her değneğin bedelini ödeteceklerdi. Sebep olduğu her inilti, her damla gözyaşı, acımasız bir biçimde ödenecekti. Yüzbaşıdan, yol arkadaşlarına karşı hoşgörülü davranmasını istemişti. Bunu, anlattığı öyküye daha bir ağırlık vermek için, ikiyüzlülükten yapmıştı. Aşağıda yukarı her gece, soğuk terlere batmış halde, sıçrayarak uyanıyordu.

Barakasına vardı. Arkadaşları akşam yemeğini hazırlamışlardı. Karnını doyurdu. Öbür ikisi dışarı çıktılar. Joel tek başına kaldı. Hamağına uzandı, ama sigara yakmadı. Sigara içmekten korkuyordu. Dışarı baktı. Gece kapkaranlıktı. Gölgeler her şeyi boğmaktaydı. Gökyüzünde, belli belirsiz bir ay büyümekteydi.

Joel, birinin barakasına doğru yürüdüğünü işitti. Bir hayvan değildi bu. Bir adamdı. Eşikte

dev yapılı bir karaltı belirdi. İyi geceler dileyen sesi hemen tanıdı. Bu kocaman gövdeyi, bu sesi tanıdı. Düş görür gibiydi. Ama gerçekten Gregorao'ydu bu.

«Kimse yok mu?»

Joel, konuşmamak isterdi. Yaşamı boyunca, bir daha hiç Gregorao'ya rastlamamak isterdi. Karşılık vermedi.

«İçerdekilere iyi geceler. Yorgunum. Burada geceyi geçirmeme izin verir misiniz?»

Joel daha fazla direnemedi. Geçmişte olduğu gibi, acıdı adama. Sesini değiştirdi:

«İçeri girebilirsiniz.»

Gregorao içeri girdi. Sırtında taşıdığı koca torbayı yere bıraktı.

«Ateş yakmama izin verir misiniz?»

«Yakın.»

Joel ayağa kalktı. Gregorao bir kibrit çaktı. Ve gülümseyen Joel'le burun buruna geldi. Ağzı açık kaldı. Kendine geldiğinde, gözleri yaşlarla doluydu. Gülünç bir biçimde, kekeleyebildi ancak:

«Yavru.»

Sarmaş dolaş oldular. Artık, Joel'in içini dökebileceği biri vardı. Bir dostu vardı.

«Yavru, neden kaçtın? Seni her yerde aradım.»

«İyi ya, buldun işte, Grego.»

Herhalde uykusuz, korkulu ve sarhoş geçen saatlerin sonucu, garip bir heyecan duydu. Ve ağlamaya başladı. Sinirleri boşanıyordu. Bir çocuk gibi ağladı.

«Ne var, Yavru?»

«Beni öldürmek istiyorlar, Grego. Evet. Beni öldürecekler.»

«Onları engellemez miyim sanıyorsun? Kimse seni öldüremeyecek. Ben buradayım, şimdi.»

Sonra, sinirleri yatıştığında, yüzü yorgunluğunu yansıtan Gregorao'ya yemek hazırladı Joel. Yaşlanmıştı adam. Saçları daha da kırlaşmıştı. Ama aynı Gregorao'ydu. Yavruya bakmaktan bıkmıyordu.

«Zayıflamışsın, Yavru. Çok mu çalıştın? Nedir bu hikâye?»

«Bugün bu olaydan söz etmeyeceğiz, Grego. Bugün, sen geldiğine göre, rahat uyumak istiyorum. Hamağını benimkinin yanına as. Günler oldu göz kırpmayalı. Sen de yorgunsun. Uyuman gerek.»

Ateşi ve lambayı söndürdüler. Joel, hiç rastlaşmamaları gereken iki kişiyi kaderin birleştirebilmesine şaştı.

Geceyarısı uyandı ve hamağına eğilmiş, bir kibritle yüzünü aydınlatan Gregorao'yu gördü. Herhalde arkadaşı uyanmıştı ve düş gördüğünü sanarak, gerçekten Yavru'yu bulup bulmadığına bakmaya gelmişti.

9

MEHTAPLI GECE

Sabah Joel erkenden kalktı ve Gregorao'nun hamağını salladı.

«Günaydın, Grego. İyi uyudun mu?»

«Hem de nasıl! Koca bir sığırı silip süpürecek kadar açım.»

«İyi. Öyleyse, derisi ve her şeyiyle sana bütün bir sığır pişireyim.»

«Bugün çalışacak mısın?»

«Özellikle bugün, hayır! Biraz konuşuruz. Haberlerini almak istiyorum.»

«Birlikte çalışmamız güç olur mu?»

«Ben de bunu düşünüyordum. Biliyor musun, bugünden yarına bir *catra* bulmak güç. Bir hafta süreyle aramamız gerekecek belki de.»

«Önemi yok. Bekleyebilirim.»

«Her zaman beklenebilir. Ama benim tek kuruşum yok. İşi bırakırsam patronumdan olurum, onunla birlikte yiyeceğim ve içeceğim de elden gider.»

«Bende iki yüz *cruzeiro* var, yeter mi?»

«Bununla insan kendine *cachaça* bile ısmarlayabilir.»

«Şimdilerde çok mu içiyorsun, Yavru?»

«Evet, içkiye düştüm.»

Joel, çalışma arkadaşlarına döndü:

«Ezequiel'e, artık *catra*'sında çalışmayacağımı söyleyebilirsiniz. İsterse yerime birini araya-

bilir. Ben daha sonra gelir onu görürüm.»

Öbürleri çalışmaya gittiklerinden, Joel; tüm başından geçenleri Gregorao'ya anlatabildi. Arkadaşı düş kırıklığına uğramış göründü.

«Ama, Yavru, yolunu izini bilmediğin ormanın içinde seni gerçekten bıraktılar mı?»

«Hem de nasıl! Bunun için ben de böyle davrandım.»

«Böyle davranabileceğin hiç aklıma gelmezdi... Neden yaptın bunu?»

«Bilmiyorum, Gregorao. Aynı insan değilim artık. Bunu yapmam gerekiyordu, öcümü almam gerekiyordu.»

«İyi. Olan olmuş. Ama varmış olduğun noktada, yüzbaşının onları hemen öldürmesine göz yumman gerekirdi. Şimdiden sonra dikkat etmezsen, seni öldürürler.»

«Başka bir şey var, Grego. Burada çok dürüst olman gerek. Çünkü yüzbaşı gerçek bir bela. Beni de seviyor.»

«Ne diyorsun, Yavru! Juju'nun yerinde o her şeyi kırıp döktüğüm, hani senin kaçtığın günden beri, hiç içki içmedim, hiç kavga etmedim. Bir tek şey yaptım: Bir *garimpo*'nun bulunduğu her yerde seni aradım. Marabá'ya kadar gittim. Belki de seni evde bulurum diye geri döndüm. Sana rastlama konusunda en ufak bir umudum olmadan buraya geldim. Ve hiç düşünmediğim yerde... gelip bu kapıyı vurdum!»

«Yaşam böyle. Yeniden birlikte olduğumuza göre, her şey yolunda gidecektir.»

«Ama artık kaçma, Yavru. Bir yere gidersen, seninle gelebilmem için bana haber vereceğine yemin et.»

«Kabul, Grego. Her yere birlikte gideceğimize yemin ederim.. Bir daha birbirimizden hiç ayrılmayacağız. Oldu mu?»

«Tamam, Yavru. Söz verdin mi, yalan olmadığını bilirim.»

Bir hafta sonra, bir *catra* bulabildiler. Durumlarından hoşnut, birlikte çalışıyorlardı. Üstelik *catra* iyiydi, geleceği de parlak görünüyordu. Gregorao nereye giderse, Joel de onunla birlikte gidiyordu. Neredeyse hiç ayrılmıyorlardı birbirlerinden. Başka bir *garimpo*'ya gitmek için biraz para biriktirmeyi kafalarına koymuşlardı. *Catra*, yeni kazıldığı halde, şimdiden kırk beş karış derinliği bulmuştu. Sütsü billurun izi görünmeye başlıyordu. Sütsü billurdan sonra, kahverengi hematit -*mocororo*- göründü. O sıra ortaya çıktı taşlar. Billur damarının fışkırması artık bir saat sorunuydu. Ve topraktan fışkıracaktı billur. Kazmanın kaba saba kayayı keşfettiği an ne andı ama! Bazan kaya, taşlarla çevrili olurdu. Billur A. Billur B. Bir kiloluk, piramit biçimi bir taş çıkardı kayadan. Ve insanın talihi varsa, birkaç *conto*'luk bir keşif yaptığı da olurdu.

Catra'larının biçimi çok iyiydi. Bu kadar uzak olmasaydı, çalışma daha da kolaylaşırdı.

Hiçbir tatsızlık olmadan on beş gün geçti. *Garimpeiro*'lar da öç almaktan vazgeçmiş gibiydiler. Gregorao'yu hiç değilse adından biliyorlardı ve bu onları temkinli yapmıştı. Gerçekten de, Joel onları uzun süredir görmemişti. Olağandışı bir şey yoktu, akıl almaz bir biçimde gökyüzünde büyüyen aydan başka. Ertesi gün dolunay çıkacaktı. Ay gökyüzünde büyümeye başladı mı, *garimpo*'lar tılsımlı gecelerini yeniden yaşarlardı. Gi-

tar, yeniden karanlık gecede inlerdi. Adamlar ay ışığında yağlı iskambillerine sarılırlardı. Orospular, sokaklarda sürtmek ya da gece kulüplerinde dans etmek için, en iyi ipeklilerini sırtlarına geçirirlerdi. Yarın dolunaylı bir başka gece olacaktı.

Sonraki gün de bir şey olmadı. Ama, hava kararıp gece olduğunda... Ay *garimpo*'nun üzerindeki tepede kocaman bir alev topu gibi belirdi. Her şey değişti. Ve yaşam yeniden canlandı.

Gregorao yorgundu. Joel'se en ufak bir yorgunluk duymuyordu. *Catra* onlardan büyük çaba istiyordu. Ama Joel yorulmuyordu. İki gün sonra billur, hiç kuşkusuz çıkacaktı ortaya. Başkaları bir *catra*'da yıllar geçiriyorlar ve hiçbir şey bulamıyorlardı. İkisi, yalnızca on beş gün çalışmakla talihin ürünlerini toplayacaklardı.

Gregorao hamağa uzandı.

«Bu akşam çıkıyor musun, Grego?»

«Hayır, Yavru, gerçekten bitkinim.»

«Yaşlanıyorsun, Grego!»

«Öyle mi dersin, Yavru?»

«Şaka ediyordum, *Marroeiro*[1].»

«Ya sen, çıkıyor musun?»

«Evet. Bir şey düşündüm. Ay güzel, hava da çok soğuk değil. *Catra*'yı biraz daha kazmak için bundan yararlanacağım.»

«Vazgeç, Yavru. Gün boyu çalıştın. Yorgun olmalısın.»

«Dinle, *Marroeiro*, kazmaların şamatasını duymuyor musun? Madende çalışanlar var. Bütün bu insanlar bizimki gibi geleceği parlak *catra*'lara sahip. Gerçekten gidip biraz kazmalıyım. Belki bir

1. *Marroeiro:* Bir sürünün en güçlü öküzü.

billur damarına rastlarım... Bu *garimpo*'dan ne kadar erken kurtulursak, o kadar iyi olacak.»

«Öyleyse, sen tek başına git. Ben yorgunluktan öldüm.»

«Görüşmek üzere, Grego.»

«Yine de pek fazla kalma orada.»

Joel, kazmayla küreği yakaladı, sırtına attı ve yürüdü. Onların *catra*'sı abartmasız çevredekilerin en uzak olanıydı. Bu madende başkaları da vardı, ama kimse çalışmıyordu. Joel, *garimpo*'nun yolunu tuttu. Üç gölge peşinden süzüldüler.

Ay eşsizdi. Her yanı aydınlatıyordu. Işığını bol keseden saçmaktaydı. Joel, belden yukarısı çıplak çalışıyor, terden ıslanmış derisi ayın altında parlıyordu. İşine o kadar dalmıştı ki, yaklaşan üç adamı görmedi. Bir yığın çakıl yuvarlandı arkasından. Joel, sesin nereden geldiğini anlamak için döndü.

Catra'ya inen ve Dico, Samuel ve Zequinha' dan başkası olmayan üç kişi göründü.

«Güç oldu, değil mi, aslanım? Ama sana geleceğimizi söylemiştik. Er ya da geç.»

Joel, ağır ağır indirdi elindeki kazmayı. Kaçma olanağı yoktu. Öbürleri *catra*'nın girişini tutmuşlardı. Ve de silahlıydılar.

«Ödeyeceksin, yediğimiz her kırbacın bedelini, hem de ağır ağır.»

Üçü de aynı anda gömleklerini çıkardılar. Ay, tunçlaşmış ve yara izleriyle kaplı üç bedeni aydınlattı.

«Çok acı çektik, aslanım. İçimizden biri de burada değil. Henrique. Ayağa kalkamıyor; senin yüzünden. Ama onun payını da biz üstleneceğiz.»

«Beni silahsız ormanda bırakmakla ödleklik

ettiniz. Hiç değilse erkek olduğunuzu gösterin de, teker teker dövüşün.»

«Biz ödleklik etmedik. Sen bile bile, isteyerek kayboldun ormanda. Hem seninle dövüşmek için değil, sana ölümlerin en beterini sunmak için geldik buraya.»

«Bunu bir kere daha ormanda kaybolduğum sıra söylediniz ve ölmedim ben.»

«Ölseydin senin için daha iyiydi. Çünkü, orada ölümün daha tatlı olurdu.»

Yaklaştılar, Joel, *catra*'ya biraz daha gömüldü.

«Artık elimizden kurtulamazsın.»

Samuel'in iki elinde birer değnek vardı.

Dışardan gelen bir ses duyuldu:

«Yavru'ya dokunan kendini ölmüş bilsin.»

Konuşan Gregorao'ydu.

10

KAÇIŞ

Joel çıkar çıkmaz, ağır bir uyku Gregorao' nun gözlerine çöktü. Gözkapakları tonlarla ağırlık taşıyor gibiydi. Sonunda, uykuda daldı. Gerçekten yorulmuştu.

Birden sıçrayarak uyandı, Yavru'nun yardım isteyen sesini duymuşçasına.

Yanındaki hamağa baktı. Joel daha dönmemişti. Uzun süre uyumuş muydu, yoksa Yavru mu gecikmişti? Kötü bir önsezi kapladı içini. Neden gece tek başına bırakmıştı onu? *Garimpeiro*' ları unutmuştu. Öylesine bitkindi ki bunu düşünmemişti bile. Sıçradı, kalktı, tabancasının asılı olduğu kemeri aradı. İki dolu şarjörü kalmıştı. On iki kurşun yalnızca. Belki daha da fazlası gerekecekti.

Gregorao tepeye kadar koştu. Ay gökyüzünde, kayıtsız, yoluna devam ediyordu. *Catra*'nın kıyısına vardı. Ve beklediği şeyi gördü. Elinde tabanca, bağırmaya başladığında, Samuel, kanın fışkırmaya başladığı Joel'in yüzüne birkaç kırbaç indirmişti bile. Gregorao deliye döndü. Kanı görmesi onu *piranha*'lardan da acımasız yaptı. Ve ateş etti. Öldürdü. Zequinha yana düştü. Samuel, *catra*'nın duvarlarına tutunmuş, can çekişerek devrildi. Dico, hapı yuttuğunu görünce, hemen tabancasına yapıştı ve Joel'e ateş etti. Genç adam, bir kedi çevikliğiyle, kendini yana attı. Ama

kurşun sağ baldırına girdi. Dico'nun son cinayeti, son kötü işi oldu bu. Bundan böyle sonsuzlukta serseri mayın gibi gezecekti.

Joel, sersemlemiş halde, *catra*'nın duvarına dayandı. Önünde, üç ölü vardı. Ölümlerinde hazır bulunmuştu. Ve ölümlerine neden olan kendisiydi. Gregorao ona seslendi. Yavru'nun yaralı olduğunu bilmiyordu. Joel gerçeğe döndü. Kaçmaları gerekiyordu.

«Polis görünmeden gidelim, Yavru. Silah seslerinin nereden geldiğini keşfedip burayı bulmaları iki saat sürer. Sonra da izimizi bulmaları gerekir, bu da dört saatlik bir zaman kazanmamızı sağlayacaktır.»

«Bizi yarından önce aramayacaklarından eminim. Polis tembel bir hayvandır ve üstelik, silahlı olduğumuzu sandıklarından temkinli davranacaklardır.»

«Haklısın. Nereden gidiyoruz, Yavru?»

«Yoldan, Três Lagoas'a kadar. Onlar, ormana kaçtığımızı sanıp bizi başka yerde arayacaklar. Yoldan kaçma gözüpekliğini gösterdiğimiz kimsenin aklına gelmeyecek. Kimse bunu yapmaya cesaret edemez.»

«Sence tehlikeli değil mi?»

«Tehlikeyi göze almak gerek, Grego. Böylece, at üstünde olsalar bile, yanlışlarını anlayıncaya kadar biz Rio Coco'ya varmış oluruz. Joaquim Cirilo'ya ulaştığımızda, kayığı alır ve nehirden gideriz. Bir tek kayık var zaten. Onlar gözlerini açana kadar Santa Maria'da olur, oradan da Pará'yı tutrız.»

«Tamam, Yavru. Sen hep ne yapılması gerektiğini bulursun.»

İkisi de yola doğru yürüdüler. Barakaya dönmek söz konusu değildi.

Joel'in bacağı ona korkunç acı çektirmeye başlıyordu. Ama yaralı olduğunu Gregorao'ya göstermek niyetinde değildi. Dayanmak zorundaydı. Kaçışlarını engellemek istemiyordu.

«Bir şey yapmamız, giysilerimizi tersine giymemiz gerek (*). Giysilerimizi tersine giyersek, belki yakalanırız, ama canlı olarak değil.»

«Böyle şeylere inanır mısın, Grego?»

«Gerçek bu. Kaç kere gördüm aynı şeyi. Peki ama senin gömleğin nerede?»

«*Catra*'da kaldı. Çalışmak için çıkarmıştım.»

«Yavru, gece çalışmaya kalkışmak ne büyük delilik...»

«Beni öldürmek istediklerini nasıl anladın?»

«Bir düş gördüm. Koşarak geldim.»

«O kadar çabuk gelmeseydin, ben bu saatte, yediğim dayaktan pestil gibi bir et yığını olmuştum. Yüzüm alev alev yanıyor.»

«Öf! Her yanın değnek iziyle kaplı! Ama geçer. Bir teki bile kalmaz.»

«İkinci kez, en gerekli olduğun an yardımıma koşuyorsun.»

«Önemli değil bu. Seni kurtardığım için sevinçliyim.»

«Ama üç adam öldürdün, Grego!»

«Ne önemi var? Şimdiye kadar o kadar çok adam öldürdüm ki. Üç eksik, üç fazla, ne fark eder...»

Yüzbaşı Gil, bir koltuğa yerleşmiş, oturduğu

(*) Talihsizliği yenmek ve canlı yakalanmamak için başvurulan, yaygın bir inanç. (Ç.N.)

polis merkezinin önünde gevezelik ediyordu. Silah sesleri duyuldu.

«Kuşkusuz ölü var.»

«Bu herifler beni rahat bırakmayacaklar. Piaui'lerin cinayetleri yetmiyormuş gibi!»

«Durum umutsuz! Mermi satmak ve silah taşımak yasak. Buna karşın, cinayetsiz gün geçmiyor.»

«Bu dertlerden kurtulmak isterdim. Teğmenim, ne olur, Çavuş Ventura'ya birini gönderip çağırtın. Zavallı, dinlenme nedir bilmiyor, Piaui'lerin olayının üzerinden zaman geçmeden, işte bir yenisi.»

«Evet, ama tek yetenekli adam o. Yüzde yüz erkek.»

«O olmasa, polisin eli kolu bağlı kalırdı.»

Geceyi soruşturmakla geçirdiler ve *catra*'daki üç ölüyü buldular. Dico hâlâ yaşıyordu. Can çekişirken, olup biteni anlattı. Suçlayarak öldü.

«O... evet... o çocuk... öldürdü... O ve arkadaşı... iri yarı biri...»

Çavuş Ventura konuştu:

«Görüyor musunuz, yüzbaşım. O çocuğa ne kadar güveniyordunuz... Suçlu olmasa, kaçmazdı...»

«Ama bulup getireceksiniz onu, biz de gerçekte neler olup bittiğini öğreneceğiz.»

«Bir devriye oluşturacağım ve o çocuğu, ölü ya da diri, buraya getireceğim.»

«Bu gerekli, Çavuş Ventura. Polis, Piaui'ler olayından bu yana biraz gözden düştü. Ne gerekiyorsa yapın. Dilediğiniz adamları alın, nasıl olursa olsun, getirin o iki herifi bana.»

On dört kişiden oluşan devriye ormana daldı. Joel'in de öngördüğü buydu. Çavuş Ventura, iki gün hiçbir iz bulamadan ormanı taradı.

«Hayır, başka bir yönde gittiler.»

«Buldum. Yolu tuttular. Yoldan kaçma yürekliliğini göstereceklerinden kimsenin kuşkulanmayacağını düşündüler.»

«Tamam işte.»

«Ve haklı da çıktılar. Bu çocuk çok akıllı. Yüzbaşıyı nasıl uyuttuğunu gördünüz mü?»

Geri döndüler. Atlarını eyerlediler ve Três Lagoas'a doğru mahmuzladılar.

Joel'in planı, bir tatsızlık olmasa tutacaktı.

İkinci gün, bitik bir halde ormanda yürüyordu. Bacağı korkunç acılar içindeydi. İki günden beri, neredeyse hiç dinlenmeden yürümekteydiler. Três Lagoas'a varmışlar, ama kimse onları barındırmak istememişti. Kaçaklara barınak sağlamak tehlikeliydi. Bunun üzerine ormana daldılar. Şimdi, polis Joel'in oyununu öğrenmişti ve kaçakları çok yakından izliyor olmalıydı. Bu yüzden en kısa zamanda ormandan çıkmak zorundaydılar. Cinayet haberleri inanılmaz bir hızla *sertao*'yu dolaştığından, insanların yaşadığı çiftliklerin açığından geçerek Joaquim Cirilo geçidine varmak zorundaydılar. Köylüler, bir yolcudan olayı öğrendiklerinden kuşkusuz durumu biliyorlardı. Dolayısıyla ormanda yürümeleri gerekiyordu. Yiyecekleri azdı. Unu ve kuru eti azar azar yiyeceklerdi. Üstelik, ellerinde kalan sekiz kurşunu avlanmak için bile kullanamazlardı. Etlerini bitirdiklerinde, Gregorao, çok acı, ama yeterince besleyici olan birkaç yaban palmiyesi göbeği keserdi.

Joel inledi ve Gregorao'ya seslendi:

«Grego, gevşeklik değil, ama artık yürüyemiyorum. Bacağım...»

«Burkulan bileğin düzelmedi mi, Joel?»

«Hayır, Grego, yalan söyledim. Burkulma değil. Beni vurdular, yaralıyım.»

Joel oturdu. Gregorao, bıçağının sivri ucuyla pantolonu kesti. Bacak morarmıştı. Kan pıhtılaşmıştı. Merminin açtığı delik görülüyordu. Çevresindeki et yanıktı.

«Şuradaki ırmağa kadar seni sırtımda taşıyacağım. Yarayı yıkamak ve pansuman yapmak gerek. Ama neden bana bir şey söylemedin, Yavru?»

«Gecikmeyelim istedim.»

«Ateşin var. Çok acı çekmiş olmalısın. Zavallı Yavru!»

«Önemi yok, Grego. Beni burada bırakıp gitmen gerek. Daha fazla yürüyemem. Öleceğim, eminim bundan. Sen yaralı değilsin. Polis gelmeden uzaklaş.»

«Seni bu halde mi bırakayım, oğul?»

«Ne oluyor, Grego? Bana ilk kez oğul diyorsun...»

«Benim için sen bir oğuldan da ötesin. Eskiden, bir oğlum vardı...»

«Bana benzerdi, değil mi?»

«Evet.»

«Ama Grego, hiç anlatmadındı.»

«Hayatımın çok acı bir anıdır. Bunu kendime saklasam daha iyi.»

«Grego, kaçmalısın. Ben hapı yuttum.»

«Hayır, Yavru. Bunu hiçbir zaman yapmam. Nereye gidersek gidelim, birlikte olmaya karar verdiğimizi unuttun mu?»

«Ama böyle bir şey aklıma gelmemişti.»

«Seni burada bırakmaktansa cüzzamdan ölmeyi yeğleyeceğimi anlamıyor musun?»

Genç çocuğun altmış sekiz kilosu bir şey değilmiş gibi, onu geniş omuzlarına aldı. Irmağa kadar taşıdı, yarasını yıkadı, gömleğinden bir parça yırttı ve yarayı sımsıkı sardı.

«Kendini daha iyi hissediyor musun?»

«Evet, Grego. Ama yürüyemiyorum.»

«Seni sırtımda taşıyacağım.»

«Taşıyamayazsın.»

«Gregorao olmasaydım taşıyamazdım.»

«Ormanın büyük bölümünü geçmek zorundayız... Yorgunluktan gebereceksin, Grego...»

«Hadi bakalım... Bu gece uyuyabileceğiz. Polisten iki gün ilerdeyiz nasılsa.»

Ağaçların arasına dalarak yürümeyi sürdürdüler. Gregorao'nun giysileri sarmaşıkların sayısız dikenlerine takılıp paramparça oldu. Göğsünde, bacaklarında ve kollarında, kısa süre sonra derin yaralar belirdi. Joel bu tür acıları iyi biliyordu. Ama, Gregorao bir şey duymaz gibiydi. Üstelik de sırtında altmış sekiz kilo ağırlık vardı! Hiç yorulmadan Gazze'nin kapılarını sırtında taşıyan, Kutsal Kitap'ın Samson'uydu o.

İkisi de günü, yalnızca su içip palmiye göbeği yiyerek geçirdiler.

Gece oldu. Mola verme kararına vardılar. Dinlenmeleri gerekiyordu. Dolunay, ışıl ışıl yükseldi gökyüzünde.

11

PİRANHA

«Yarın Joaquim Cirilo geçidine varacağız.»

«Yorgunsun, değil mi, *Marroeiro*?»

«Eh! Biraz! Geçide vardığımızda kayığı alır ve Coco'yu geçeriz. Santa Maria'ya vardığımızda bir doktora gideriz ve bacağın iyileşir.»

«Ya sen, her yanın yara bere içinde. Bu yaraların ve sıyrıkların çok acı verdiğini bilirim ben.»

«Evet, biraz can yakıyor. Ama senin bacağın kadar değil ya.»

«Fark ettin mi? Bacağım gitgide kızarıyor ve şişiyor.»

«Çok doğal, bu.»

«Hayır, Grego. Babam doktordur, benimkine benzer durumlar gördüm. İnsanın talihi varsa, en iyi durumda bacağını keserler...»

«Daha neler... Nasılsan yine öyle olacaksın sen.»

«Bu beladan sıyrıldığımızda neler yapacağımızı düşündün mü?»

«Yolumuza devam edeceğiz. *Pará* bölgesi, büyük. Hodan toplayabiliriz. Bizi unuttuklarında da Baliza yöresine döneriz.»

«Baliza'yı çok seviyorsun, değil mi? Orayı unutamaz gibisin.»

«Yeryüzünde yalnızca iki şey severim.»

«Biliyorum: Baliza'yı ve beni.»

«Bu doğru.»

«Bana ilk rastladığın anı anımsıyor musun, Grego?»

«Tabii. Ya sen, bütün o güzel şeylerin öyküsünü bana anlattığın günü anımsıyor musun?»

«Yunanlıların öyküsünü mü?»

«Evet. Her şeyi anlamıyordum. Ama sen öyle güzel konuşuyordun ki.»

«Sana 'Grego'[1] dediğimde de, çok sevinmiştin.»

«Grego, benzediğim adam gibi.»

«Herkül adında bir devdi o.»

«Yılanı öldüren adam, anımsıyorum.»

Joel için için güldü. Gregorao'ya, Herkül'ün efsanesini çok yalın bir dille anlatmıştı. Gregorao için, Herkül yalnızca yılanları öldüren adamdı. Ne mutlu basit insanlara...

«Nen var. Yavru? Titriyorsun.»

«Şu birkaç gündür korkunç üşüdüm.»

«Gömleğin olmadığı için. Şunu giy. Dikenlerden delik deşik oldu, ama seni sıcak tutacaktır.»

«Hayır, Grego, istemiyorum. Sen de üşüyorsun...»

Giderek ateş yükseldi. Gregorao, Joel'in iyi olmadığını gördü. Bacağı yüzündendi bu. Ya Yavru ölürse? Grego konuşuyor, Joel ona karşılık vermiyordu. Sayıklamaya başladı. Bazan su istiyordu. Gregorao, çocuğun başını omuzuna dayadı ve geceyi, bir ağaca yaslanmış olarak gözünü kırpmadan geçirdi. Güneş gecenin gölgelerini dağıttı. Hiç uyumamıştı. Yavru belki de daha iyiydi, başını kaldırdı çünkü.

«Daha iyisin, değil mi?»

---

1. *Grego:* Yunanlı. (Ç.N.)

«Sersem gibiyim, Grego.»

«Yola çıkmamız gerekecek. Bugün, öğlen olmadan geçide varmalıyız.»

«Daha fazla dayanamayacağım, Grego. Burada ya da biraz ötede ölmek...»

«Geçecek. Kısa süre sonra daha iyi olacaksın. Gitmek istemiyorsan ben de burada kalırım.»

Uzaklarda bir silah sesi duydular.

«İşittin mi, Yavru?»

«Bir silah sesi sanki.»

«Onlar. Ama hiç değilse bizden beş fersah gerideler. Yolumuza devam edelim.»

«Três Lagoas'a kadar atla geldiler. Şimdi, dosdoğru izimizi sürüyorlar.»

«Ama bizi yakalayamayacaklar. Hayır.»

Gregorao, Joel'i sırtladı ve yürüdü. Çıplak, iri gövdesi dikenlere ve sarmaşıklara meydan okuyordu. Neredeyse iki saat yürüdü. Daha yakından gelen bir silah sesi işittiler. Askerler, herhalde onları korkutmak amacıyla ateş ediyorlardı. Kaçakların teslim olacaklarını da düşünmekteydiler.

«Çok daha yakındalar, Grego. Bir an önce geçide varmalıyız, yoksa kayığı bizden önce alırlar.»

«Bir saat sonra geçitte olacağız ve hiçbir devriye bize yetişemeyecek.»

İki adam sonunda Coco'nun yakınına vardılar. Nehre ve geçide ulaşmak için yüz metrelik bir yolu aşmaları yetiyordu. Bir başka silah sesi işittiler.

«İki kilometreden daha yakındalar.»

«Hangi şeytan yardım ediyor bu kadar çabuk yol almalarına?»

«Eh! Senin kadar yük taşımıyorlar, Grego!»

Sonunda Joaquim Cirilo geçidine vardılar. Nehir önlerindeydi. Aşağı yukarı seksen metre genişliğindeydi. Kuruduğu zaman, yani kışın suları çekildiğinde bile, Coco yürüyerek geçilmez. Bu nedenle insanları bir kıyıdan öbürüne geçirmek için bir kayık vardır hep.

Ne yazık ki kayık karşı kıyıdaydı.

«Bak, Grego. Kayık karşı kıyıda.»

«Bu çok kötü.»

«Şimdi hapı yuttuk işte.»

Bir silah sesi daha işitildi. Polis daha da yakındaydı. Çavuş Ventura, çocuğu ne pahasına olursa olsun yakalamak istiyordu. Ve ormanın içinde çılgın gibi yol alıyordu.

«Hayır! Bizi yakalayamayacaklar. Ben gidip kayığı getireceğim. Sen otur burada. Tabancayı al, birini görürsen ateş et. Göz açıp kapayıncaya dek nehri geçerim.»

Gregorao yüzerek yola çıktı. Güçlü kollarının fışkırttığı sulardan başka şey görünmüyordu. Zaman zaman duruyor, sonra yeniden yüzmeye koyuluyordu. Joel, suyun yaralarının içine sızması gerektiğini düşündü.

Sonunda, Grego topallayarak karşı kıyıya vardı. Kayığı çözdü.

«Zavallı! Yorgunluktan bitkin düşmüş olmalı. Boğa gibi güçlü ama.»

Gregorao, kayığın içine yuvarlanacakmış gibi kürek çekerek geldi. İnsanüstü bir çaba harcayarak küreklere asılıyordu. Kıyıya yaklaştı. Tepeden tırnağa yaraydı. Ne karnı kalmıştı, ne bağırsakları. Korkunç bir yaraydı. Karnında bir delik açılmıştı. *Piranha*'lar... Buralarda kırmızı piran-

ha kaynardı. Kanı gördü mü gözü dönen piranha. Bağışlamayan kırmızı piranha.

Polis çok yakındaydı. Kaybedecek zaman yoktu. On dakikadan fazla beklerse, askerler onları yakalayacaktı.

Joel dehşet içindeydi. Gregorao kanla kaplıydı. Eti kalmamıştı. Her yanı kemirilmişti. Kırmızı piranha bağışlamaz. Kayık kıyıda bekliyordu. Gregorao, sendeleyerek, Joel'i hâlâ güçlü olan kollarına aldı, kayığa kadar yürüdü ve genç adamı içine bıraktı. Sonra da, kayığı nehrin ortasına kadar itmeye çalıştı. Joel onun niyetini anladı ve ağlayarak Gregorao'nun boynuna asıldı.

«Gitmek istemiyorum, Grego. Birlikte kalacağımıza söz verdik. Bırak da seninle öleyim. Ben de ellerinden kurtulamayacağım. Tanrı aşkına...»

Gregorao, Yavru'nun yanından ayrılmak istemediğini anladı. «Hayır, kaçıp kurtulması gerek.» Boynuna sımsıkı yapışan kolları çözdü. Joel'in suratının ortasına vurdu.

Yavru'nun başı, hareketsiz düştü. Gregorao'nun gözleri yaş içindeydi. Ama Yavru'nun kurtulması gerekiyordu. Günün hangi saatinde gelirse gelsin, kendisini kabul edecek bir ailesi vardı. Kurtulması gerekiyordu.

Gregorao, boynundaki altın zinciri çıkardı ve Joel'in boynuna geçirdi. Hep üzerinde taşıyacağı bir anıydı bu. Oğlundan farksız olan genç adamın başına bir öpücük kondurdu. Tükenmekte olan gücünü toplayıp, kayığı nehrin ortasına kadar itti.

Kayık akıntıya kapıldı. Şimdi, Yavru kurtulmuştu. Bir kayık vardı nehirde. Polisler de, orman-

da yürüyerek onu izleyemeyecek kadar yorgundular. Kayık, nehrin ortasında sürüklenerek uzaklara gidecekti. Yavru uyandığında, Santa Maria'ya kadar yol almayı sürdürecekti. Orası Pará eyaletliydi zaten. Gregorao geri döndü ve bodur bir ağacın altına oturdu. Sırası gelmişti. Öleceğini biliyordu. Dev bedeninin gücü tükenmekteydi. Çok kan kaybetmişti herhalde! Göğsüne baktı. Bunca delik! Amma kan! Oysa hiç canı yanmıyordu, birazcık bile.

Bakmak için başını kaldırdı. Gözlerinde sanki bir tül perde vardı, bunun uyku mu, yoksa uyuşukluk mu olduğunu bilemiyordu. Biraz kendini zorladı ve akıntıya kapılmış hızla giden kayığı seçebildi. Mutlulukla gülümsedi.

Polis yaklaşıyordu. Kıyıda bıraktığı kemerden tabancasını aldı ve altı kurşun saydı.

Ormanın önünde açıldığını işitti. Polisti bu.

Ama ateş edecek gücü kalmamıştı. Tabanca kanlı ellerinden kurtuldu. Birinin konuştuğunu işitti:

«Bu herifi canlı tutamazdık zaten. Giysilerini tersine çevirmiş.»

Gözleri tatlı bir uyuşuklukla kapanıyordu. Değişik bir dünyaya yöneldiğini hissetti. Azizlerinkine benzer yüzleriyle garip insanlar vardı burada. Bunlar gerçekte aziz değildiler, ama sakin ve duyarlıklarını yitirmiş kişilerdi. Baliza'da ateş açtığı günü anlattığında bile şaşkınlık belirtisi göstermeyen kişiler.

«Bir asıldım, anladın mı, bizim makinaya ve güm-güm, güm-güm, güm-güm, bir daha güm-güm...»

Ya Banana Brava?

Banana Brava sürüyor. Oradaki herkes Piaui'lerin geri döneceklerini ve Banana Brava'nın hak ettiği sona kavuşacağını biliyor. Alevler içinde bir son. Bu bir alev denizi olacak. Yok eden, silen, tüm cinayetleri, özverileri, sefaletleri ve gözyaşlarını, düşleri ve hırsları, küle ve toza indirgeyen acımasız bir son...

Ve kimbilir, belki bir gün bir ses yükselecek, bir Bay İnacio'nun ya da bir Bay Dioz'un gırtlağından fışkıracak, heyecanla: «*O sertao agora é nosso.*»[1]

Ve bir zamanlar yerinde Banana Brava'nın bulunduğu kül ve toz kaplı alana bakan kişi, en ufak bir özlem duymaksızın, *roça*'ların[2] üzerine çöken karıncalar ve çekirgeler gibi yeni tarlaları yakıp kül eden acımasız adamları anımsayacak.

Tek haklı olan *sertao* insanıdır. Orada doğmuştur, orada yaşar, orada ölecektir. Banana Brava'nın da bir yaban muzu kadar ömrü olacaktır. Yaban muzu, meyve vermeyen muz. Banana Brava... *Garimpo*. Toz...

Ya Joel? Ah! Joel...

Joaquin Cirilo geçidinden birkaç fersah ötede, Santa Maria yakınındaki birkaç avcı, boş bir kayık buldular. Gerçekte boş da sayılmazdı ya. İçinde kan izleri ve bir altın zincir vardı. Belki de, kendine geldiğinde Yavru, olup biteni anımsadı. Gerçek bir *garimpeiro* gibi, Gregorao'yla yaptığı anlaşmaya bağlı kaldı. Hiç acımadan kendini kırmızı piranhalara sundu.

---

1. «Artık *sertao* bizim»
2. *Roça:* Yakılarak ot ve çalılardan temizlenen tarla.

Avcılar kayığa baktılar, kanı incelediler, ama altın zincire dokunmadılar.

«Bunu ister misin, Manecao?»

«Ben mi? Tanrı korusun! Bu lânetli bir şey! Uy uy uy...»

«Yapacağımız bir tek şey var.»

Hepsi aynı şeyi düşündüler. Manecao, altın zinciri nehre attı. Su, bu kanlı mesajı sinesine gömerken düzenli halkalar oluşturarak ürperdi. Lânet mezarına kavuşmuştu.

SON

ÇAĞDAŞ KLASİKLER DİZİSİ

SAYIN BAŞKAN / Asturias
KÖTÜ SAATTE / Gabriel Garcia Marqez
YAPRAK FIRTINASI / Gabriel Garcia Marquez
KIRMIZI PAZARTESİ / Gabriel Garcia Marquez
BAŞKAN BABAMIZIN SONBAHARI / G.G. Marquez
BİR KAYIP DENİZCİ / Gabriel Garcia Marquez
ARTEMİO CRUZ'UN ÖLÜMÜ / Carlos Fuentes
PEDRO PARAMO / Juan Rulfo
DERİN IRMAKLAR / José Maria Arguedas
ÖLÜ DENİZ (MAR MORTO) / Jorge Amado
ŞEKER PORTAKALI / Vasconcelos
GÜNEŞİ UYANDIRALIM / Vasconcelos
KAYIĞIM ROSİNHA / Vasconcelos
YABAN MUZU / Vasconcelos
BOZKIRDAKİ GÖLGELER / Ricardo Güiraldes
KARAR GECESİ / Michel del Castillo
ÇAĞIMIZIN ÇOCUĞU / Michel del Castillo
KÖPEK / Alberto Vasquez-Figueroa
KARA ÇOCUK / Richard Wright
ÇİMEN TÜRKÜSÜ / Truman Capote
LOLİTA / Vladimir Nabokov
LADY CHATTERLEY'İN SEVGİLİSİ / D.H. Lawrence
DENİZ FENERİ / Virginia Woolf
GENİŞ, GENİŞ BİR DENİZ / Jean Rhys
TEK BOYNUZLU AT / Iris Murdoch
TÜRKÜ SÖYLÜYOR OTLAR / Doris Lessing
BİN DOKUZ YÜZ SEKSEN DÖRT / G. Orwell

BORANLA GELEN / Nikiforos Vrettakos
YENİDEN ÇARMIHA GERİLEN İSA / N. Kazancakis
SAVAŞTAN KORKUYORUM / Stratis Mirivilis
FAKİR AŞIKLAR / Vasco Pratolini
KIRMIZI KARANFİL / Elio Vittorini
İHTİYAR ÇILGIN / Junichiro Tanizaki
HOŞ GELDİN HÜZÜN / Françoise Sagan
POLONYA'DA BİR KUŞ VAR / Romain Gary
ŞAFAKTA VERİLMİŞ SÖZÜM VARDI / Romain Gary
ATLILAR / Joseph Kessel
DÜNYA NİMETLERİ / André Gide
SİDDHARTHA / Hermann Hesse
1902 DOĞUMLULAR / Ernst Glaeser
İŞGAL ALTINDA / Siegfried Lenz
İLK YILLARIN EKMEĞİ / Heinrich Böll

BÜYÜK KLASİKLER DİZİSİ

BUDALA / Dostoyevski
KARAMAZOV KARDEŞLER / Dostoyevski
CİNLER / Dostoyevski
DİRİLİŞ / Tolstoy
İVAN İLYİÇ'İN ÖLÜMÜ / Tolstoy
ZAMANIMIZIN KAHRAMANI / Lermontov
İKİ YENİ GELİN / Balzac
GORIOT BABA / Balzac
EUGÉNIE GRANDET / Balzac
KIRMIZI ZAMBAK / Anatole France
MADAM BOVARY / Gustave Flaubert
SWANN'IN BİR AŞKI / Marcel Proust
BUDDENBROOK AİLESİ / Thomas Mann
BATI CEPHESİ VE DÖNÜŞ YOLU / Remarque
YAŞAMAK ZAMANI ÖLMEK ZAMANI / Remarque
BÜYÜK UMUTLAR / Charles Dickens
RÜZGÂRLI BAYIR / Emily Bronte
GAZAP ÜZÜMLERİ / John Steinbeck
DOKTOR JİVAGO / Boris Pasternak
MEYHANE / Emile Zola
KIZIL İLE KARA / Stendhal
ROBİNSON CRUSOE / Daniel Defoe

TÜRK YAZARLARI DİZİSİ

BÜTÜN ŞİİRLERİ / Orhan Veli
BÜTÜN ÇEVİRİ ŞİİRLERİ / Orhan Veli
SANAT VE EDEBİYAT DÜNYAMIZ / Orhan Veli
BİNDİĞİMİZ DAL / Orhan Veli
BÜTÜN ŞİİRLERİ / Cahit Sıtkı Tarancı
BÜTÜN ŞİİRLERİ / Ahmet Haşim
SEYRAN (Toplu Şiirleri) / Gülten Akın
BİR UMUTTAN, BİR SEVİNÇTEN / Refik Durbaş
CAN ŞENLİĞİ / Abbas Sayar
SESSİZ EV / Orhan Pamuk
CEVDET BEY VE OĞULLARI / Orhan Pamuk
YARALISIN / Erdal Öz
AKIŞI OLMAYAN SULAR / Pınar Kür
TOPAL KOŞMA / Nezihe Meriç
BOZBULANIK / Nezihe Meriç
BOZBULANIK / Nezihe Meriç
ÇİÇEKLİ DAĞ SOKAĞI / Zeyyat Selimoğlu
DAĞLARA YAZILIDIR / Çetin Öner
ESİR ŞEHRİN İNSANLARI / Kemal Tahir
ESİR ŞEHRİN MAHPUSU / Kemal Tahir
YOL AYRIMI / Kemal Tahir

YABAN MUZU

Vasconcelos

Vasconcelos, yurdumuzda çok sevilen bir yazar. Türkçede ilk yayımlanan romanı *Şeker Portakalı*'nın küçük kahramanı Zeze'nin serüvenleri ve onun devamı olan *Güneşi Uyandıralım*, daha sonra da *Kayığım Rosinha*'nın gördüğü ilgi çok büyük oldu. Elinizdeki bu kitabın bir başka özelliği var. *Yaban Muzu*, ünlü Brezilyalı yazarın 1942'de yazdığı ilk romanı. José Mauro de Vasconcelos'ta eşine az rastlanan ve doğuştan gelme bir anlatıcılık yeteneği, akıl almaz bir bellek, gözkamaştırıcı bir yaratıcılık ve insanlar konusunda engin bir deneyim vardır. Yazar olmaya çalışmamış, yazar olmak zorunda kalmıştır. Romanları bir yanardağın lavları gibi, dışına taşmıştır. «Konuyu kafamda toparlayınca yazmaya başlarım ve bir çırpıda yazarım,» diyor. İzlediği yöntem, kitap kafasında yazılıncaya dek konusunu uzun uzun olgunlaştırmaktır. Yine kendi anlattığına göre, daktilonun başına geçtiği zaman, kitabın çeşitli bölümlerini ayrı ayrı yazabilir. Birinci bölümü bitirdikten sonra, aradaki bölümlere el atmadan, sonucu kaleme alabilir. Brezilya'nın elmas madenlerinde elmas arayan insanların serüven dolu bu romanını da, yazarın öbür kitapları gibi *Aydın Emeç*, büyük bir ustalıkla Türkçeye çevirdi.

Kapak resmi: **SEMA ILGAZ TEMEL**

2300 Lira

KDV içindedir